

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

DE, 20.

VNCTIONIBVS GENTILIVM

DEO INVANTE

PRÆSIDE

M. ANDREA CHRISTIANO ESCHENBACH. P.L.

AMPLISS. FACVLTAT. PHILOSOPH. ADIVNCTO

DISSERTATIONEM PVBLICAM

SISTET

AVCTOR

REINERVS VERWEY

WOERDA BATAVVS.

PRID. EID. OCTOBR. ANNO dñi 18c LXXXVII.

GENÆ,

LITERIS NISIANIS.

16.

VIRIS

*NOBILISSIMIS. AMPLISSIMIS. ATQVE
EXCELLENTISSIMIS*

DN^o. JOHANNI. LEVSDEN

**PHILOSOPHIAE. DOCTORI. ET. LINGVAE
SANCTAE. IN. ACADEMIA. TRAJECTINA. AD
RHENVM. PROFESSORI. P. ORDIN. LONGE
CELEBERRIMO**

DN^o. GERARDO. DE. VRIES

**PHILOSOPH. DOCTORI. ET. IN. EADEM
ACADEMIA. PATRIA. ORDINARIO. PROFESSORI
P. ITIDEM. CELEBERRIMO**

**PRAECEPTORIBVS. ATQVE. PATRONIS. SVIS
OBSERVANTER. COLENDIS.**

VT. ET

VIRO

**PLVRIMVM. REVERENDO. AMPLISSIMO
ATQVE. GRAVISSIMO**

DN^o. JOHANNI. BAERS

**ECCLESIAE. AVGVSTANAE. CONFESSIONI
ADDICTAE. APVD. VLTRAJECTENSES. PASTORI
MERITISSIMO. PARITER. AC. VIGILANTISSIMO
DOMINO. AVVNCVLO. SVO. PATRIS. LOCO
AETERNVM. VENERANDO**

NEC. NON

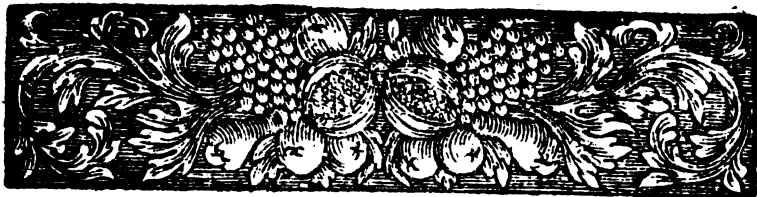
VIRO

EXIMIO. ATQVE. INTEGERRIMO

DN^o. THEODORO. VERVVEY

**MERCATORI. AMSTELODAMENSI. PRAE-
STANTISSIMO. FRATRI. DILECTISSIMO**

**EXERCITIVM. HOC. ACADEMICVM
SACRVM. ESSE. JV BET**

I. N. J. C.

AD LECTOREM.

USque adeò displicuere mihi, Amice Lector, vanissima illorum ingenia, quæ nullis elegantiorum Musarum sacris initiata, & planè ἀμύηλα, cruda adhuc & elumbia studia, ventosa plerumque & enormi loquacitate in publicum protrudunt. Unde, levibus quidem atque inanibus sonis ludibria excitare optimè norunt, cùm verò in eruditorum confessus venerint, ubi omnia ad severiorem legem examinantur, putant se in alium terrarum orbem delatos. Hæc ipsa tolerabilia forent, si tenebriones isti suas sibi res haberent, nunc & apud alios plerumque hæc studia contemnunt, & tanquam grammaticas nugas, apertè insectantur, non advertentes quantoperè se iudicio eruditorum prostituant. Nondum à Musarum sacris illustria ingenia arcebantur cum Alexander

A 2

Ilia-

Iliadem Homerū emendatam ad veterā exemplaria & doctiorum Criticorum normam directam, in conditorio *ναρθηκίῳ*, repositorio τῶν τιμιωτάτων, circumtulisset. Nondum hæc labes ingenia deleverat, cū Divus Chrysostomus facundia suæ & vehementiæ in taxandis vitiis partem optimam ex quotidianâ lectione Aristophanis hausisset, & cum dormitum iret, liberos hujus auctoris pulvillo subdidisset. sed nihil ego stolidi talium hominum judicia moratus, meliore potius aliorum exemplo animatus,

quæis meliore luto finxit præcordia Titân,

otii quicquid à severioribus studiis habui, elegantioribus literis, & imprimis Antiquitatis studiis consecravi, & quantum habeo, adhuc consecro, nihil litans rupturis potius quam laxamentis animorum, Alcæ, Baccho, Cereri, facilius me hoc pacto sapientum isti præcepto Satisfacturum ratus, quo volunt, etiam otii rationem reddendam esse, quem proinde in finem præsentem dissertationem de Vnctionibus veterum conscribere, & publicæ luci exponere volui, quâ si vel nihil aliud quam tuam A.L. approbationem otii mei reportavero, tempus & otium me non omnino perdidisse gloriabor. Vale!

CAP.

CAP. I.

DE

VARIIS VNGVENTORVM GENERIBVS.

Etymologia vocis Ungere. Unguenti origo. Plautus, Persius, Horatius illustrati. Discrimen inter ἀλαφὶ & χεῖρ. Μύρον. Incognitum Gracis antiquioribus. Unguentorum usus antiquissimus. Ungentum, luculentum. ὑπέκτος, lautus. Unguentatus, mollis. Unguenta strictè dicta. Discrimen inter olea & Unguenta. Oleum pro Unguento. Arabia imprimis Unguentorum patria. Arabes teneri & molles dicti. Arabius odor. Indorum miranda olea. Myrrhodinum oleum. Ægyptiorum Unguenta adversus culices. Oleum Nardinum. Parium. Achamenia Nardus. Costum Achamenicum. Tyrius Nardus. Malobathrum Syrium. Unguenti Nardini confectio & præstantia. Locus D. Marci illustratus. Oleorum differentia. Cyprinum. Ungentum Baccarinum. Crocinum. Gleucinum. Myrrbinum. Myrrha Orontea, Achaica. Στάλη. Πλάση. Foliatum: Amaracinum. Sampsucum. Gellius illustratus. Cinnamominum Unguentum. Cinnamomus, avis nomen. Oleum Balsaminum. Apulejus illustratus. Opobalsamum. Justinus notatus. Εὐλοβάλασαμον. Καρποβάλασαμον. Amomum. Cardamomum. Ἄμωμις herba. Ambrosia. Narcissinum oleum. Irinum. Oenanthinum. Rosaceum. Acan-

thinum. Ὠμολιγίς. Ombacinum. Megalinum. Telinum. Τήλιον ἄλδρον. Sambucinum. Unguentum Veneris. Balaninum. Oleum Regium. Jasminum. Casia odorifera. Notati qui Casiam & Cinnamon confundunt. Ladanum. Susimbrinum oleum. Διαπύσμα. Italarum bodiornorum olea & Unguenta.

Nde derivetur vox *Vngere*, certo non constat; in partes enim eunt Grammatici. Sunt qui autumant dici sic quasi *unum agere*, quia in unguento *miscantur* atque *uniantur diversa*. Aliis vero placet, hoc verbum originem *ungui* debere, ut propriè idem sit ac *ungue illinere*. Ab *ungo* autem venit *unguen*, vel *unguentum*: in quibus duobus vocabulis, quia V. post G. ponitur, ideo multi etiam *unguo* scribebant. Qui autem *ungo* malunt, eo nituntur, quod quando V. est in præsentis id etiam maneat in præterito: ut *volvo*, *volvī*; & hinc *Vngo* scribere jubent. Plura de his desideranti suppeditabit Velius Longus, a quo hæc mutuati sumus. Ab *uncto* etiam apud Plautum diminutivè dicitur *unctiusculum* pulmentum, id est, oleo conditum. Nam eo in Pulmentariis utebantur, ut refert Plinius l. XIX. c. IV. Hinc Persius sat. III.

Uncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.

Et *canare sine uncto* apud eundem auctorem Sat. VI. idem est, ac *obsonio condimentis perfuso*. Et Horatius de arte:

Si vero est unctum rectè qui ponere possit.

Pinguià ferè, opinor, Condimenta, uti oleum, & intinctum, quod Græci dicunt *ἔμψαμμα*, intelligit. Nam *intinctus* in oleo aut aceto, vel utroque, ut in acetariis. Quemadmodum indicat Vossius.

Græcis *Vngere* dicitur *ἀλείφειν*, ubi tamen observandum, aliud esse *ἀλείφειν*, aliud *χεῖν*, si propriè loqui velimus. *χεῖν* enim, ut in Glossis exponitur, est *linere*. Unde *qua illinuntur*, vocan-

vocantur φάρμακα ἰπὺ χειρῶν, quomodo etiam χεῖσμα μύλων vocat Dioscorides, quod oleum ē citoniis Plinius. Hæc autem de spissioribus. At ἀλάφην liquidis convenit, quibus aliquid perfundimus; qualem etiam distinctionem admittit Athenæus. Unguentum vero iisdem μύρον dicitur, quamvis in vetustioribus eorum scriptis hæc vox non inveniatur. Id ideo factum esse multi existimant, quod antiquissimis illis temporibus μύρα græcis fuere incognita; ita enim de unguentis scribit Plinius l. XIII. cap. I. *Quis primus invenerit non traditur, Iliacis temporibus non erant, nec thure supplicabatur.* Nimirum qualia posteriori tempore fuerunt in usu. Oleo simplici duntaxat utebantur, cui miscebant e fruticibus odorem, præsertim rosā. Unde Rosaceum oleum laudat Homerus Iliad. lib. XXIII. Et Venus Hecstorem ῥοδοῖσι χεῖν ἱλάφῃ, Rosaceo oleo inunxit.

De hac igitur simplici unctione accipienda sunt pleraque Homeri, & vetustiorum Græcorum loca, quippe quorum unguenta, utet ea, quæ ex unâ tantum planta conficiebantur, propriè neque unguenta à Latinis, neque μύρα a Græcis dicta fuere. (ut ex seqq. satis clarè apparebit.) Ex eo itaque, quod Homerus nusquam μύρον fecerit mentionem (quod etiam observat Eustathius ad Iliad. ↓.) sed simplicium tantum meminerit oleorum, rectè concludere videtur Plinius, Iliacis temporibus ignota Græcis fuisse unguenta, utpote quorum notitia & usus post bella demum Persica ad eos pervenerit. Athenæus vero si consulatur l. XV. ubi prolixè egit de re unguentaria, contendit Homerum novisse χερσὶν τὸ μύρον, licet ἱλάφην vocem usurpaverit. Quicquid sit, Homerus non introduxit τὴν Ἑρμῆας μύροις ἀλειφομένους. Antiquissimum tamen apud Judæos, Ægyptios, Syros, & Persas unguentorum usum fuisse, satis nos docent sacræ literæ. Josephus lib. II. Antiquit. longè ante Iliaca tempora apud Judæos unguenta fuisse meminit, scribens: *Jacob, qui teste Eusebio, multis tempestatibus ante Trojanum bellum fuit, misisse in Ægyptum ad Josephum filium suum, id temporis apud Pharaonem annona præfectum, inter cætera munera unguentum.*

Idem

Idem auctor in tertio ejusdem operis, cum agit de purgatione tabernaculi & Sacerdotum, quam Moses instituit, qui vixit juxta nonnullos ante CCCL annos, quam Troja excisa est, ita habet: *Purificavit autem & Tabernaculum & Sacerdotes hoc modo: sumpsit ficlos quingentos, & totidem ireos Cinnamomi, & Calami* (quæ & suavissimi odoris erat species teste Plinio) *priorum mensuram, & medietatem horum jussit contusam misceri, oleique olivarum pondus mensura provincia, qua dicitur Hin, duas chocas Atticas capiens; quibus permixtis & coactis facta est arte unguentariorum unctio suavissima.* Ex quibus jam allatis Hebræos hujus rei authores fuisse credere haud absurdum fortasse fuerit; quod tamen nos hac vice in medio relinquimus. Verum apud Persas etiam ante Darium unguentum extitisse testatur Herodotus lib. IX. scribens: Cambysem legatos (*proditores*) cum maximis donis misisse ad Æthiopum Macrobiorum Regem, inter quæ unguenti alabastrum fuisse, Regem vero cum à legatis rationem confecturæ hujusmodi unguenti didicisset, id penitus aspernatum esse.

Fateri tamen omnino heic loci necessum est, non una eademque ratione hoc nomen usurpari a scriptoribus. Nam non adeò incongruè per *unctum* denotabant sæpius *luculentum* quid sive *nitidum*, nonnunquam etiam hominem *lautum* seu *divitem*. Ita Persius. Sat. IV.

— — — — *uncta vixisse Patella*
Semper.

Et Horatius epist. I. I. describens hominem, qui nitidum & lautum convivium parare posset, de *ἑποφάγοις*, quibus cynica cæna apponitur, ita loquitur:

Accedes siccus ad unctum.

Conf. idem auctor epist. XV.

Ubi quid melius contingit & unctius.

id est pinguius, delicatius, sumptuosius. Sic alio in loco pro apparare condito cibo, & lauto convivio, opiparè instructo hæc vox invenitur. Quod superius vidimus. Denique haud inusitatum

tatum fuit adhibere nomen *unguentatum* pro *mollis*; ita Seren-
cam hircosis unguentatis opponere legimus, cujus apud A-
gellium lib. XII. c. II. verba sunt: *Quidam sunt tam magni
sensus Q. Ennii, ut, licet scripti sint inter hircosos possint tamen
inter unguentatos placere.* Eodem etiam verbo P. Africanus
apud eundem Gellium l. VII. c. XII. mollissimum hominem signi-
ficat: *Nam qui, inquit, quotidie unguentatus adversum spec-
ulum ornetur, cujus supercilia nallantur, qui barba vofsa, fe-
minibusque subvolfis ambulet, qui in convivis adolescentu-
lus cum amatore, cum chiridota tunica interior accubuerit, qui
non modo vinosus, sed virosus quoque sit: eumne quispian du-
bitet, quin idem fecerit, quod cinædi facere solent?* Nos hic per
unguenta intelligimus ea, quæ è multis odoribus fuere com-
posita, propriæque & stricte ita olim dicta. Habemus in hoc
consentientem Dioscoridem, qui tractans de oleis, inquit, quod
illa, quæ sine alterius rei additione fiunt, appellantur olea, re-
liqua vero omnia, quæ ex oleo, atque alia materia sunt compo-
sita, unguenta. Hinc igitur eorum odor suavissimus, de quo
Catullus XIII.

*Quod tu quum olfacies, deos rogabis
Totum ut te faciant, Fabulle, nasum.*

Interim nequaquam negamus, Scriptores de unguentis agen-
tes sæpius *oleum* pro *unguento* nominasse. Cujus rei testis Ho-
rat. l. II. Sat. VII.

— — — — jusserit ad se
*Mecenas serum sub lumina prima venire
Convivam; nemon, oleum feret ocyus?*

Faciunt huc etiam illa, quæ Propertius lib. III. El. XV. habet:

Lavis odorato cervix manabit olivo.

Cui jungatur Apulejus. Metam. lib. IV. nudati, & flamma lar-
gissima vapore recreati, calidaque perfusi, & oleo peruneti, men-
sas dapibus largiter instructas accumbunt. Porro ita heic loci
de oleis & unguentis agemus, ut varia eorum genera ostenden-
tes, simul multum ipsorum in sacris & profanis actionibus u-
sum monstremus, cæ tamen brevitate, quæ & talibus diserta-

tionibus convenit, & legentium oculos nimia prolixitate non offendit.

Contueamur autem, antequam ad rem ipsam accedamus, quamnam regionem vel terram potissimum unguenta sibi patriam agnoscant; ubi ab omnibus ferè auctoribus præ cæteris *Arabiam* commemoratam ac laudatam invenies. Ita enim de *Arabicis odoribus* canit Statius Sylv. lib. V.

— — — *Dites nec sic ubi nana Sabai
Cinnamæ, odoratis nec Arabs decerpfit aristæ.*

Cui quoque sententiæ assentientem vides Tibullum lib. IV.

*Possideatque metit quidquid bene olentibus arvis
Cultor odorata dives Arabs segetis.*

Idem auctor alibi:

— — — *urantur odores
Quos tener è terra divite mittit Arabs.*

Eodem modo alii Arabem mollem dixerunt, quo hæc Tibullus tenerum. Sic enim eorum mollietatem & varios odores indicat Manilius in IV.

*Nec procul in molles Arabes, terramq; ferentem
Delicias, variaque novos radicis odores.*

Plautus vero in Pænulo *Arabium* odorem dixit: *Arabius myrrhinusque odor omnia complebat.* Et Ovid. in Epist. Sapphus ad Phaonem:

Non Arabo noster rore capillus olet.

Ubi tamen observandum, Veteres non tantum Arabum unguentis dedisse *roris* nomen, sed & aliis: inde opinor, quia capillorum ornatrices unguenta stillabant, & quasi *rorabant*, quod videre est ex illo Tibulli l. III.

Stillabat Tyrio myrrhea rore coma.

Sed transeamus ad Græcos, & perpendamus num & illi Arabia unguenta originem debere dicant. Herodotum hoc fecisse indicant ejus verba lib. III. πρὸς δ' αὖ μισαμβέτης ἐχάτη Ἀραβίᾳ τῶν οἰκισμῶν χωρίων ἔστι. ἐν ᾧ ταύτη λιβανώδης τε ἔστι καὶ μύρρη χωρίων πασῶν φύο μέγιστον, καὶ ῥωμύρον, καὶ καστίν, καὶ κιννάμω-

μοι, καὶ λέναν. *Ad meridiem ultima e regionibus, qua habitantur, Arabia est, in qua sola omnium nascuntur ibus, myrrha, Gassia, Cinnamomum, & Ledanum.* Et idem auctor alibi de Arabia : Ἀπόλλ' ὃ τ' χόρας τ' ἱρασίας θεωπίσιον ὡς ἰδύ. i. e. *Redolet Arabica regio mirificè jucundo quodam odore; quibus assentit Lucianus in libro, quem inscripsit de Deâ Syria: Ἀπόλλ' ὃ αὐτὲ ὁσμὴ ἀμφοσίν, ὁκοίν λίγε, τ' χόρας τ' ἱρασίας.* Cujus est sensus: *Odorem autem divinum spirat, qualem Arabica regio fertur spirare.* Ex quibus hactenus adductis, satis, spero, apparet vetustus unguentorum mos eorumque Primaria origo. At instituti nostri memores, unguenta ipsa considerabimus, & quid circa illa observatum olim fuerit, quantum quidem ex veterum & recentiorum scriptorum monumentis observare nobis licuit, videbimus.

Primò itaque occurrit unguentorum diversum genus. Ea enim non unis fuisse generis nemo facillè inficias ire poterit, itaque non est, ut operose hanc rem probare conemur. De multis ac variis Indorum oleis miranda refert Photius in Ctes. Excerpt. Indicis : ὅτι λίμνη ἔστιν ἐν αὐτοῖς, ὅθεν οὐκ ἀποστῶν ἢ περὶ μέτρον, ἐν τ' ἀνέμου μὴ πνέοντι ἵπτανται τ' λίμνης ἔλαιον (ὡς τὸ ἡμίτερον) ἰφίσταται. καὶ πλοιαεῖοις πλοῖσις δι' αὐτῆς, ἐκ μίσης αὐτῆς (καφίσις τ' ἔλαιον ἀπαρύνει) ἔχωνται. Χρῶνται ὃ ἐστιάμα. Καὶ τοὶ καρύνειν ὃ χρῶνται. Κρεῖσσον ὃ τὸ λιμναῖον. i. e. *Lacus est apud eos oblingentorum stadiorum ambitum habens, cui, quoties a nullo vento agitur, oleum (nostro simile) supernatat. Quod quidem ex ejus medio Scaphis hauriunt, navigantes per eam navigantes, atque eo utuntur; utuntur autem & oleo, & sesamo, & ex nucibus, sed praestantius est, quod e lacu illo hauritur.* Habuerunt & aliud oleum, quo sese inungebant, quodque e lacte conficiebatur, de quo in iisdem excerpt. οἱ δ' ἀνδρες καὶ λύνειν μὴ, τὰς δ' χόρας δαπνίζον. Ἐλαίῃ δ' χεῖρονταίς τ' ἰσχυρὸς, τὸ δὲ τ' γάλακτι γινώσκον, καὶ ἐκτρέφον δίρμασι. i. e. *At viri se non lavant, sed manus duntaxat abluant. Sed ter in mense oleo se ungunt, quod e lacte conficitur, & se pellibus abstergant.* De mirabili quodam oleo ex verme confecto idem

taliam profert: Χρησιμεύει δὲ τριάντῃ ἡμέρᾳ περιμαῖνον αὐτὸν, καὶ ἐργασίᾳ ὑποδιδάσκει. Καὶ ῥεῖ ἐξ αὐτοῦ ὅσον δίκτα πολύλας Ἀττικὰς το πῶλον-
 30. Ὅταν δὲ περιλθῶσιν αἱ τριάντῃ ἡμέρᾳ, διαπρίπτουσιν ἃ ἐκάλου-
 κα, καὶ τὰ ἑλασιν ἀσφαλίσαντες, ἄρυσιν τὰ βασιλεῖ μόνον τῶν Ἰνδῶν.
 Τὸ τὸ ἑλασιν (ὡς αὐτὸ) ἐφ' ᾧ ἂν ἐπιχυθῇ ἀνά. 11, ἔκαστα φέρει ζύλα
 καὶ ζῶα. Καὶ ἄλλως ἢ σβίνου) εἰ μὴ πολλὰ πολλὰ τε ἔσται. *Ubi*
ceperunt, per triginta dies suspensum, vasis suppositis relinquunt:
intu quod tempus ex eo distillant, quae decem Cotylas Atticas im-
plere possint. Elapsis triginta diebus ipsum vermem abiciunt,
oleum autem adhibitis custodibus ad solum Indorum regem mit-
tunt. Oleum hoc, id, cui superfusum fuerit, accendit, & ligna
pariter animaliaque comburit, soloque luto, & eo quidem cras-
so extingui potest. Paucis postea interjectis fragrantissimum
quoddam oleum, Myrorrhodinum nomine, cujus odor ad quinque
stadia pervenit, ita describit: ὅτι ἔστι δένδρα ἐν Ἰνδοῖς ὑψηλὰ
ὡσπερ κέδρε) ἢ κυπάρισσοι, τὰ δὲ φύλλα ὡσπερ φοινῆς, ὀλίγον πλα-
τύτερα. Ὀνομάζονται δὲ Ἰνδοὶ μὲν Κάρπιον, Ἕλλησι δὲ μυρορόδα.
ῥίνισι δὲ ἐξ αὐτῶν ἑλασιν σαρόντες, ὡς εἰς ἀναψόντες ἀπὸ τῶν δένδρων,
ἀναπνέουσιν εἰς ἀλαδάς τε λιθίνους. Ἐστὶ δὲ τὸ μὲν ῥεῖμα, ἀπείρασ
ὑπέρυθρον ἔκαστα παχύ, ὅστις δὲ πίνων ἡδιστον. Ὅστις δὲ φασι αὐτὸ
καὶ ἐπὶ πίνῃ σαδίνε. Quae verba ex versione ita legimus: Ha-
bent Indi arbores Cedro aut Cupresso proceritate pares, quarum
folia Palmae foliis paulò latiora, alioqui sunt similia; Nomen il-
lis est Indicum, Carpion. Gracum vero Myrorrhoda. Ex illis olei
gutta distillant, quas lana arbori impressa excipientes, in lapi-
deos Alabaistros, illam exprimendo, infundunt. Est autem id
subrubrum, & crassiusculum, adeoque fragrans, ut ad quinque sta-
dia ejus odor perveniat. Sed haec de Indis sufficiant. De veterum
Aegyptiorum unguentis, quibus adversus culices sunt usi, talia
scribit Herodotus in Euterpe: Ἀλείφασι δὲ χρίων) λιγυρίων οἱ αὐτοὶ
τὰ ἑλκεα ὀκτίοντες, ἀπὸ τῶν σιλικυπέων τῶν παρὰ τὸ καλεῖσθαι μὲν λιγυ-
ρίωνιαι. Ποιῶσι δὲ ὅδε. Παρὰ τὰ χεῖλια τῶν τε ποταμῶν ἔστι λί-
μνίων (ποιῶσι τὰ σιλικυπέα). Ταῦτα δὲ ἐν ἑλλήσι αὐτομάτῃ ἀρχα
φύει, ὅτι ἐν τῇ λιγυρίᾳ (περόμῳ, καρπὸν φέρει πολλὸν μὲν, θυ-
σάνδῃ. Ἰστέον ἵππων συλλέξων) εἰ μὲν κόψαντες, ἐπιπῶσι. ὅτι δὲ

ἐν φρούρεσι ἐπι-λεσι, ἐν τῷ δὲ πρῶτον αὐτὸ συσκομιζέσθαι. Ἐστὶ δὲ ἱστορὶα καὶ ἡδὴν ἡμεῖς ἴδμεν τὰς ἀρχαίας ἀποδείξεις. Οὐ μὲν δὲ βασιλεὺς ἀπὸ-χέσθαι. Πρὸς δὲ τὴν καὶ νῦν ἀποδείξας ἰδόντες τὰς αἰτίας (οἱ δὲ μὲν χαρ-μύρα. i. e. *Egyptii qui Palustria accolunt, unguento utuntur ex fructu Sillicypriorum, quod appellant Egyptii Kiki, hunc in modum conficiunt. Sillicypria hac, qua apud Græcos ultrò nascuntur, ad oras fluminum stagnorumque ferunt, multum quidem fructum ferentia, sed graveolentem. Hunc ubi collegerunt, alii contusum ad ignem, alii in sartagine coquunt, & quod ex eo defluit extipiunt, pingue quiddam, & non minus ad Lucernas idoneum, quam oleum, sed graveolentiam exhibens. Sunt autem adversus culices, quorum magna vis est, hac ab iis excogitata.*

Sed ne in remotioribus diutius justo detineamur, redeamus ad propiora & intueamur, quæ olea ac unguenta inter ipsos Græcos ac Romanos in usu fuerint. Si eorum Scriptores perscrutamur, nullum certè inveniēmus *Nardino* vel præstantius vel laudabilius: quod pro varietate loci, ubi nascitur, varia quoque nomina induit. Horatius lib. II. Od. XI. *Nardum Assyriam* dixit; ubi *Assyria* pro *Syria* ponitur, non quidem, quod in *Syria* semper *Nardus* nascatur, sed quod montis, in quo oritur, pars una ad *Syrios*, pars altera ad *Indos* flectatur; unde etiam iterum nomen mutat, ac *Nardus Indica* dicitur. Vid. Dioscorid. lib. I. Eadem ratione *Nardus*, quæ in *Persia* oritur (vel fortassis eadem in regione, quâ *Syria*, *Persiam* tamen propius adjacente) *Achamenia* ab Horatio vocatur, id est, *Persica*, *Achamenes* enim *Persarum* rex fuit, à quo hoc nomen ortum traxit. Ita enim habet in *Epod. od. XIII.*

Nunc & Achamenia.

Perfundi Nardo juvat.

Iterum verò deposito nomine lib. III. od. I. ab eodem rege vocat *Costum Achamenicum*. Tibullus vero lib. III. El. VI. *Tyrium* *Nardum* pro *Syrio* dixit; vel quod in *Tyriorum* regione *Nardus* nascebatur, vel potius quod *Tyrus*, ut quidam volunt, in *Syria* fuerit sita: odores enim laudatissimi, & omnis copia narium (ut Horatius loquitur) & *Syriâ*. Hinc, ut supra dictum est,

Assyria Nardi. Idem Horatius etiam alibi *Syræ mercis* commemorat, quum unguentum intelligi vellet *Malobathrum*, quod ab eo lib. II. od. VII. *Syrium* appellatur, quia (ut vult Douza, & Vossius) *Syria* mari mediterraneo in Græciam atque Italiam portabatur. Scaliger verò exercitat. CXLVI. §. II. aumat, ita dici non a natalibus, sed officinæ loco; quemadmodum calamus *Aromaticus* à Græcis quidem *καλαμὸς Συριακός*, à Romanis vero *Alexandrinus* dicebatur, quia ad illos è *Syria*, ad hos *Alexandria* apportaretur. Vult autem Dioscorides lib. I. cap. XI. & Scaliger in notis ad Propertium, *Malobathrum* in Indicis paludibus nasci. Hinc Vossius arbitratur, *Indicam* esse appellationem, forte ex *Tamala-bathra*, quomodo *folium Indicum* ab Indis hodie vocatur. Alii autem volunt, *Malobathron* Indis dici *Bathron*, & crescere in loco Indiæ hodie dicto *MALABAR*, indeque vocem formari *Malobathron*. Plura vide sis apud Matthiolum ad Dioscorid. Verum non hic omittendam duco Nardi præstantiam, quam vel hinc colligere licet, quòd ex variis oleis inter se commixtis *Omphacino*, *Balsamino*, *ligno balsami*, *flore junci odorati*, *calamo odorifero aromatico*, *amaraco*, *costo*, *amomo*, *nardo*, *castia odorata*, *fructibus balsami* & *myrrha* constiterit: qui vero illud pretiosissimum reddere volebant, adungebant *Cinnamomum*. Conf. quæ habet G. Du Choul in tractatu de Balneis. Hinc igitur non miremur, quod Marcus Evangelista his verbis eam indicet: *Νάρδος πικρὴ καὶ πολυδάνα*, cujus etiam pretium ostendit, dum paulo post discipulos ita loquentes introducit: *Ἡ δὲ νάρδος ἡ τοῦ παραδύνα ἰσάνου τετρακοσίων δινάρων*: quo pretio Plinius etiam *Nardum* æstimat. Caussam verò tanti pretii indicat ætatis suæ decus If. Casaubonus exercitat. XIV. quòd nempe illis temporibus unica fuerit urbs *Laodicea*, quæ unguentum hujusmodi cum laude effecerit. Nec multo ante *Galemi* tempore in aliis etiam urbibus caperit fieri, quòd commendaretur. Imprimis vero admiratione dignum, quod interpretes Syrus, qui sapius voces, quæ significatione primà græcæ essent, ex usu ejus temporis servavit, hanc tamen immutavit: & potius sensum, quam vocem

ex-

expresserit. Nam *unguenti caput* dixit, quo ipso eleganter certe præstantiam significavit hujus unguenti. Quemadmodum etiam Hebræis שֶׁמֶן יָדָא dicitur, quod caput est unguenti; & Germanis Haupt Salbe. Theophylactus vero ἀδολον interpretatus est: ingeniose profecto. Nardum enim puram ἀλυσὴν antiquis dictam fuisse, alibi jam ostenderat, & sanè ὁ δολὸν πλὴν τὰς ῥόδων, quæ τῇ πικρῇ sive ἀλυσὴν opponitur lib. I. cap. VI. egit Dioscorides. Eandem quoque præstantiam respicit Horatius, quum cadum integrum vini optimi exiguo Nardi vasculo elici posse ait. Lib. IV. od. XII.

Nardi parvus onyx eliciet cadum.

Sed pergamus ad reliqua & consideremus, quæ præterea olea usurpaverint delicatæ mentes. Quædam olea illorum è floribus composita erant, sicut *Rhodinum*, *Lirinum*, aut *Cyprium*; quod posterius conficiebatur ex flore cujusdam arboris *Cyprus* dictæ, florem album ac valdè odoriferum gerentis, ut testatur Dioscorid. Hæc arbor in plurimis provenit locis, potissimum vero in insula Cipro, unde, ut arbitror, ipsi nomen datum.

De unguento *Baccarino* apud Aristophanem fit mentio, cujus herba dicitur *Baccar*, florem ferens purpurei coloris. De quo oleo multa apud Comicos, & præcipuè Hipponacem, ita alicubi loquentem: βακκάρη ὅ τὰς ῥίνας ἤλειφιν. Æschylus autem differentiam videtur posuisse inter *Baccarinum* & alia unguenta, cum ait: Ἐγὼ γὰρ τὰς βακκάρης τι εἰ μύρα. Peto *baccarinum* & unguenta.

Habebant etiam *Crocinum* unguentum, quod ex aromatis fiebat & Croco in oleo macerato, ut ait Diosc. lib. I. dicitur à croco *Crocinum*, ut ab amarano *amaracinum*.

Habuerunt quoque *Gleucinum* & *Myrrhinum*; prius Græci dixerunt γλεῦκος; quod Columell. l. XIII. c. L. componi vult è simplicibus odoriferis, & Plinius lib. XXIII. oleum illud inter artificialium species collocat. *Myrrhinum* verò compositum erat ex myrrha; illa autem præ cæteris melior, quam *Oronticam* dixerunt, non (ut vult Scaliger) quod in Syria nascere-

tur,

tur, sed quia *Antiochiam*, eo tempore totius orientis celeberrimum emporium, Camelis deferretur. De hac Propert. lib. I.

Aut quid orantea crines perfundere myrrha.

Legimus etiam de Achaica myrrha, sive Græca, i. e. quæ in Cilicia & Amano monte, juxta Vossii sententiam, proveniebat, apud Columell. cujus verba ita sonant:

Et lacrymas imitata tuas Cinyreia virgo

Sed melior statte ponatur Achaica myrrha.

Hoc myrrhinum unguentum alio nomine *σταλὴ* dicitur; quare quando-Latini myrrhæ, hoc est, myrrhini unguenti meminere, *σταλὴν* intelligunt, ut ex loco jam è Propertio adducto satis paret. Hoc vero unguentum è *sola myrrha* factum est, ut ait Athenæus. Quid autem *σταλὴ* sit, docet Theophrastus libello *περὶ ὀσπρῶν*; ubi tamen etiam ex *cinnamomo* fieri scribit: *ἐκ κινναμώμου*, inquit, *καὶ ἐκ κυύνης κοπιόμενης ἑλαρὴν βῆν. Σταλὴν ὅ καλεῖται διὰ τὸ μικρὴν σταλῆν.* Idem quoque præter Theophrastum affirmat Dioscorid. l. I. cap. LXXV. Errat itaque Plinius l. XII. c. XV. ita de Myrrha arbore inquires: *Sudant sponte, primoquam incidantur, statte dictam.* Ex quibus satis apparet, putasse Plinium *Statte* fluere ex myrrhæ arbore, non autem ex myrrhâ jam casâ. Vfus etiam hâc voce Plautus in *Curcul. Act. I. Sc. II.*

Tu statte, tu cinnamomum, tu rosa, tu crocinum, & casia es.
Et Lucret. lib. II.

Sicut amarucini blandum statteaque liquorem.

Aliud etiam quiddam ex myrrhâ confici, quod tamen oleum proprie dici non potest, quippe durius siccusque, *πλαστὴ* dictum, indicat locus Theophrasti in *Hist. Plant. lib. IX. c. IV.* *τῆς κυύνης ἢ ὀσπρῶν σταλὴν, ἢ ὅ πλαστὴν. Πλαστὴ igitur erit, quæ in offulas & pastillos fuit convoluta; id enim Græci dicunt *πλαστὴν* & *ἀνυπλάστειν*. Vnde etiam ipsi nomen, testante Vossio. Ad fustum ergo magis idoneum videtur, quam ad unguendum.*

Alia præterea unguenta fiebant ex *berbarum foliis*, veluti *foliatum*, quod nomen suum accepisse creditur, quod constiterit

terit ex foliis Nardi, costis &c. teste Plinio lib. XIII. c. I. ejus etiam meminit Martialis in Apophoretis. *Amaracinum*, quod erat ex Amaraco vulgo *Majoran* apud Belgas dicto. Syris vero & Ægyptiis *Sampsucum* dicebatur, de quo Plinius l. XXI. c. XI. *Amaracum*, inquit, *Diocles medicus* & *Sicula gens* appellare, quod *Ægyptus* & *Syria Sampsucum*. Quod idem Dioscorides affirmat, dum *σαμψυχον* à Cizycenis & Siculis *amaracum* vocari ait; videmus igitur *Amaracum* & *Sampsucum* idem fuisse, quod tamen Artemidorus Oneirocriticō l. I. c. LXXIX. hac sua distinctione debilitat: inquit: *σιτυμβείη δὲ, ἡ ἀμαράκη, ἡ ἀπαθε, Φρυγία, ἡ ἑλενία, ἡ ἀρεμώνας, ἡ σαμψυχισφάνοις ἀναδιδῶν, πᾶσι κοινόν*, i.e. ex *sifymbrio* autem, & *Amaraco*, & *Rumice*, & *Phrygio*, & *Helenio*, & *Fremio*, & *Sampsuco* coronas circumdatas habere, omnibus malum est. Erit igitur *Sampsucinum* oleum juxta Plinium & Diosc. idem, quod *Amaracinum*, cuius meminit Lucretius, lib. VI.

Denique Amaracinum fugitat sus, & timet omne

Unguentum. Nam setigeris subus acre venenum est.

Ex quo etiam loco lucem haurit Gellii illud: *Vetus adagium est, nihil cum fidibus graculo, nihil cum Amaracino sui*. Optimum inveniebatur hoc unguentum in insula Coe, & præcipue hyberno tempore etiam utile erat, atque hinc illis, qui frigidas incolebant regiones.

Quædam porro unguenta componebant à radicibus ac corticibus arborum, ut ex Cinnamo, vel Cinnamomo *Cinnamominum*, cujus fruticem ita describit Plinius lib. XII. c. XIX. *ipse frutex dum Cubitorum altitudine amplissimus palmique minimus, IV. digitorum crassitudinis, statim à terra sex digitis furculosus, arido similis. Cum viret, non odoratus, folio origani, siccitate gaudens, sterilius imbre, cadua natura. Gignitur in planis quidem, sed densissimis in vepribus, rubisque, difficilis collectu. Metitur non nisi permiserit Deus. Sed & Regionem ubi crescat Cinnamone copse capite indicat. Cinnamomon, idemque Cinnamomum nascitur in Æthiopia Troglodytis connubio permixta. Pro optimo vero Cinnamo habetur, quod appellatur Mo-*

hylicum, de quo confulas Dioscoridem & Oribasium. Dignissima autem notatu sunt, quæde ejus collectione refert Herodorus lib. III. c. CXI. Οὐκ ἔστι, inquiens, καὶ ἥτις μιν γῆ ἢ τρέφουσα ἔστι, ἐκ ἔχουσι εἶπεῖν; πάλιν ὅτι λόγῳ εἰκότι χρεώμενοι. Ἐν τοῖσι δὲ χωρίοις φασι τινες αὐτὸ φῦλός ἐν τοῖσι ὁ Διόνυσος ἐκτρέφεσθαι. Ὀρνιθας δὲ λίγυσι μεγάλας φορέειν ταῦτα τὰ κάρφια τὰ ἡμεῖς ὑποφονίικων μαδόντες, κιννάμωμον καλέομεν. Φορέειν δὲ τὰς ὀρνιθας ἐς νεοσιὰς πεπλασμέναις πηλῶ πρὸς ἀποκρήμνισι ἔρριπεν ἔνθα πρόσβαινεν ἀνθρώπων ἐδίμελιν ἦν. Πρὸς αὖν θῆ ταῦτα τὰς ἀραβίας σοφίεσσι τὰς δὲ. Βρῶν τε ἔδωναν τῶν ἀποκρινόμενων ἔ τῶν ἄλλων ὑποζυγίων τὰ μέλια διατρίβοντας ὡς μέγιστα, κομίζειν ἐς ταῦτα τὰ χωρία. Καὶ λείποντες αἰχρὲ τῶν νεοσιῶν, ἀπαλάσσειν ἐκὰς αὐτίων. Τὰς δὲ ὀρνιθας καταπνέμεναι, αὐτῶν τὰ μέλια τῶν ὑποζυγίων ἀναφορέειν ἐπὶ τὰς νεοσιὰς. Τὰς δὲ, ἡ δυνάμεις ἰσχυρὰς κατὰρρήγνυντες ἐπὶ πλὴν γλῶ. Τὰς δὲ ἐπὶ πλὴν συλλέγειν ἡ δὲ μὲν τὸ κιννάμωμον. Quæ verba ita redduntur: Quomodo, aut qua in terra gignatur, illud nequeunt dicere: nisi quod probabili ratione utuntur; quod quidam volunt id gigni in iis regionibus, ubi Dionysus educatus est: Et ipsæ Cinnamomi festucas afferri à grandibus quibusdam alitibus ad nidos è luto confectos in præruptis montium, et homini inaccessis. Contra quas hoc Arabes excogitarunt: boum asinorumque defectorum et aliorum jumentorum membra minutatim concisa in ea loca portant: Et ubi juxta nidos posuere, procul abscedunt. Ad hac frustra delapsæ volucres, ad nidos suos carnem comportant. Cui sustinenda impares nidi ad terram discissi labuntur. Tunc adeos colligendos accedunt. Hac ratione Cinnamomum ab illis legitur. Unguentum autem ex eo confectum fuit pretiosissimum & maximi sumptus: non enim antiquitus ita fiebat, ut hodie apud nos, sed conficiebatur ex oleo Balsamino, è ligno balsami, & squinanto, (qui flos est junci odorati aromatici, secundum Diofco.) Cinnamomo, & balsami fructu: his admixtura quatuor vicibus tantum myrrhæ, quantum primò cinnamomi, & tantundem mellis, quantum sufficit ad omnia illa simul humectanda. Hodie vero tale unguentum conficere foret difficillimum, imò quasi adimpossibile; quia verum Cinnamomum, & quale hic describitur, plane ho-

ne hodiè est incognitum, prout dicunt, qui aromata ex India petentes adferunt. Unde pro Cinnamomo hodie sumitur Cortex odoratus, nobis dictus *Caneel*. Præterea avis cujusdam, quam Cinnamomum quoque appellarunt veteres meminit Philes in his Jambis:

ὄρνις δ' ὁ-κιννάμωμον ἀνομασμίην
τὸ κιννάμωμον ἔθεν ἀγνοῦσθαι.

Fuit fortasse illarum una, de quibus modo scripsit Herodotus, quod Cinnamomum in nidos deferant; id enim quodammodo alter illustrat Jambus. Sed ut ad unguentum nostrum redeamus hujus Cinnamomi durabilitas observanda venit, quam summo opere laudarunt scriptores; eò quod diutissimè conserveat à putredine, & odorem suum longo tempore non amittat. Lucanus lib. X.

— — — multumque madenti
Insudere Coma, quod nondum evanuit aura—
Cinnamon, externa nec perdidit aëm terra.

Admiranda vero de ejus durabilitate historia est, quod nempe tale Cinnamum longissimo tempore post repertum fuerit in sepulcro Mariæ Stiliconis filix, conjugis Honorii Imperatoris, quam tradit Andreas à Lacuna à Barthio laudatus, quibus convenit quod canit Papinius lib. VI. Thebaid.

Tertius assurgens Arabum strue tollitur ordo
Eoas complexus opes, incanaque glebis
Thura, & ab antiquo durantiâ cinnama Belo.

Quantum verò ad cætera olea, haud minoris quoque fuisse æstimationis *Balsaminum*, non est ut operosè demonstremus: Satis enim id apparet ex Apuleji verbis, l. II. Miles. *Licet omni gratiarum choro stipata, & toto cupidinum populo comitata, & balthæo succincta, cinnama fragrans, & balsama rotans calva processerit, placere non poterit nec Vulcano suo.* Quibus è verbis illud observare non erit indignum, quod quomodo Serrius ad II. Georg. & Isidorus lib. XVII. c. VIII. *Balsamum* arborem vocari ajunt, & succum ejus opobalsamum, hoc in loco tamen Apulejus, Dioscoridem sit imitatus,

eui balsamum est, tum liquor aromaticus, tum planta viti similis, & fragrantissimum illum odorem fundens. Nequam tamen negamus, liquorem illum differentiae causâ inter-
 dum vocari opobalsamum, id est, succum seu liquorem arboris; Nam ὀπὸς succus seu sponte, seu scarificatione ex vulnere vitro, lapide, ossisve cultellis inciso emanans. Testem in hac re se nobis offert Plinius lib. XII. c. XXV. *Succus è plaga manat, quem ὀποβάλσαμον vocant, suavitatis eximia, sed tenui gutta.* Dioscorides quoq; nunc ὀπὸβάλσαμον, nunc divisim ὀ-ὄν & βαλσάμην vocat. Plinio autem est oleum balsaminum quod Simeon Sethus βαλσαμύλαιον appellat. Justinus verò opobalsamum pro ipsa arbore, balsamum vero pro succo posuit, ordine plane inverso; de arbore scribit: *In ea sylva est, & ubertate & amantitate insignis; siquidem palmeto, & opobalsamo distinguitur.* Ac alibi: *Arbores opobalsami formam similem picea arboribus habent.* De succo autem ait: *Ha arbores certo anni tempore balsamum sudant.* Impropiè sane! Nam vocem ipsam ὀποβάλσαμον indicio esse, ac esse ὀπὸν τῷ βαλσάμῳ, quis est, qui non videat? ita usus est hac voce Juvenal. Sat. II.

— — *hirsuto spirant opobalsama collo.*

Et Martial. lib. XI. ep. IX.

Lassa quod hesterni spirant opobalsama drauci.

Similiter lignum arboris ξυλοβάλσαμον appellant Servius & Hódorus locis citatis, ejusque fructus καρποβάλσαμον dicitur apud Dioscor. & Galenum.

Sed & de *Amomo* aliquid dicamus, quippe cujus præstantia ex ipsa voce claret; nam ἀμώμη & ἀμώμη irreprehensus, r. prehensione major Græcis dicitur. Amomum hoc erat uva ex Indica labrusca, vel potius (secundum Lulin.) frutex labruscæ similis in Syria & Armenia proveniens, cujus lignum ita in se convolveretur, ut uvam referret. Conferatur de eo Dioscorid. l. I. c. XIV. Theophrast. Hist. Plant. lib. IX. c. VII. Hinc *Cardamomum* est, quod constat cardamo & Amomo. Cardamum autem prope accedit ad Amomum. Hinc Plinius lib. XII. c. XIII. cum superius de amomo verba fecit.

esset, de Cardamomo ita subnectit: *Simile his & nomine, & fructu Cardamomum semine oblongo.* Etiam ab Amomo dicitur ἀρωμα; herba adeo similis amomo, ut, quemadmodum Dioscorid. ait, hoc eo adulteretur.

Porro utebantur unguento, *Ambrosia* dicto, quod pereleganter describit Athenæus Deipnosophist. l. IX. prout verba ejus emendavit H. Casaubonus: Ἡ δ' Ἀμβροσία, ὡς ἀρετὴ, ἔλαιον, πανκαρπία. Ἀπὸς ἑκάστης. *Est autem ambrosia aqua putra, oleum, & fructuum omne genus: hæc omnia misce ad Ambrosiam:* Sed hæc de unguento Ambrosia; alias enim Ambrosiam fuisse deorum cibum, notum est omnibus, de quo tamen nobis hic sermo non est.

Narcissinum oleum est, quod fit è flore Narcissi, qui flos gravi suo odore torporem adfert, quod claris verbis innuit Plutarchus Sympos. l. III. probl. I. Καὶ τὸ Νάρκισσον (ὠνέμασαν οἱ παλαιοὶ) ὡς ἀμελύνοι τὰ νεύρα ἐ βαρύτητες ἐμποιοῦν τὰ ναρνώδη.

Irinum vero est ex iridis radice; tempore Plinii in Pamphilia componebatur, indeque in Latium devehabatur; melius vero & fragrantius in Elide civitate Arcadiæ.

Sic *Oenanthinum*, quod est è flore vitis Sylvestris. Carmani, ut Possidonius scribit, *Rosaceo* utebantur oleo, quia id credebant ebrietati resistere. Apud eosdem quoque mixtionem fieri olei *Acanthini*, quo Rex corpus suum fricari voluit, auctor est Ctesias. Theophrastus etiam libro, quem de odoribus scripsit, meminit olei cujusdam, Græcis ἀμβροτικῆς dicti, quod fieret ex olivis immaturis: Uti etiam oleo *omphacino* miscebatur ὀμφάκιον, i. e. succus uvæ immaturæ atque acerbæ, de quo videatur Plin. l. XII. c. XXVII.

De unguento *Megalino* mentionem facit Dioscorides, id appellans μεγάλειον. Vid. lib. I. c. VI. quod Plinius Megalium appellat, ac vel à magnis viribus, vel ab ea μεγάλειν significatio-
ne, qua notat ejus magnificentiam, sive virium magnitudinem nomen accepisse indicat. Talia enim scribit lib. XIII. c. I. *Telinum unguentum erat celeberrimum Menandri Poëtæ Comici atate. Postea multo successit propter gloriam appellatum Megalium.*

Athenæus vero in XV. ab inventore Megallo, homine Siculo ita dictum esse affirmat. Cui etiam consentit Etymologus: Μεγαλειον ὄν μύρον ἀπὸ Μεγάλου Σικελιώτου πρώτου ἱεροῦσι. Eadem etiam Suidæ sententia est.

Telinum autem unguentum, quod superius laudavit Plinius, sic à Telo maris Carpathii insula appellatum fuisse putat Isidorus l. IV. c. XII. qui tamen, cum hanc insulam nesciret, Delum pro Telo dixit. Digna sunt ejus verba ut audiantur: *unguentum*, inquit, *quodam dicuntur à locis, ut Telinum, cujus Julius Caesar meminit, dicens: Corpus suavi telino unguimus. Hoc conficiebatur in insula Delo, qua est una è Cycladibus.* Verum hæc sententia falsa videtur, si audiamus, quæ Dioscorid. lib. I. c. LVIII. de Telino docet; ibi enim τήλινον σκυσασίαν explicaturus, sumere jubet τέλειος λίτρας ἑ. Ἐλάμ λιτρας θ'. &c. Secundum Dioscoridem igitur μύρον τέλινον dicitur, quia præcipua pars, ex quibus conficitur, est τέλις, quod Latinis est *fanum gracum*. Sic similiter τέλινον ἀλευρον Græcis est *farina ex fano græco confecta*. Sed hanc quoque sententiam Plinius amplectitur lib. XIII. c. I. *Telinum fit ex oleo recenti, cypero, calamo, meliloto, fano græco, melle, melino, maro, amaraco.* Porro de telino unguento, (ut græcos mittam) è Latinis talia loquitur Tertullianus lib. de Pallio c. IV. *quod apud Omphalen balsamo, aut telino spersum.*

Sambucinum oleum dicitur, quod confectum est ex sambuco, Belgis *een vlierboom*, oleum vero apud nos *ulterolie* appellatur, de quo vid. Dioscorid.

De *unguento Veneris* mentionem facit Homerus, quod ab ipso κάλλος vocatur οδ. ζ. dictum quoque fuit κῦδος Ἀφροδίτης: ex quibus vero fuerit compositum, non constat. Aliqui affirmant esse Anchusam; plures tamen Brenthium, aut Baccharin, quæ sunt genera τῶν παχέων μύρων. Vid. Hesychius, qui hunc in modum: Βρεθινὰ ριζάκια τινὰ δις ἱεροθρανον αἱ γυναῖκες τὰς παρειάς, οἱ δὲ ἀχῶσαν, ἐκ τοῦ. οἱ δὲ φύκος περιμφορεῖς κῦδος Ἀφροδίτης.

Addamus hisce unguentis *Balaninum*, quod ita nominantur

runt veteres ἀπὸ τοῦ βαλάνου, quas Latini glandes dixerunt, earum scilicet arborum fructum, quas glandiferas inde appellamus, qualis quercus, robur &c. hanc Phœnicibus quoque Balanum dictam fuisse legitur apud Plinium l. XIII. c. IV. *In aliqua parte Phœnices, Ciliciæque populari etiam nomine à nobis appellantur Balani.* Ex glande itaque conficiebatur hoc unguentum, sed glande unguentaria; βάλαν enim μυροφυὴν intelligenda est, quam uno verbo μυροβάλανον vocat Plinius l. XII. c. XXI. ubi significat, nomen huic Balano sive Glandi ab unguento esse impositum, quia liquor ejus magis proprius & usitatior esset in pretiosorum ac odoriferorum unguentorum compositionibus. Verba ejus hic apponam: *Myrobalanum*, inquit, *Troglodytis, & Thebaidi, & Arabia, qua Judæam ab Ægypto determinat, commune est, nascens unguento, ut ipso nomine apparet.* Ea porro glans à diversis regionibus ubi nascitur & Æthiopica, & Arabica, & Syriaca nominatur. Quondam è regione barbarica fuit allata; (quæ secundum eruditorum judicium Æthiopia fuit, aut pars ejus Troglodytis, quod Plinii sententia paulo superius adducta confirmare videtur) & utebantur liquore de carne ejus fructus extracto unguentarii, ut scribit Galenus. Optima autem ejus proprietas est, quod, licet longissimo tempore conservetur, nunquam tamen exsiccet, unde etiam factum, quod humectaverint Myropolæ compositiones suas odoriferas hoc oleo Balanino; erant enim securi illas conservari posse, nil timentes temporum injurias. De hoc Myrobalano sic Ἐπιφάνης Martial. in Apophor. LV.

*Quod nec Virgilius, nec carmine dixit Homerus
Hoc ex unguento constat, & ex Balano.*

Præter hæc omnia, oleum *Regium*, Græcis βασιλεον dictum, magno quoque in precio erat, quo utebantur Parthorum reges. ejusque compositionem describit Plinius. In Persiæ quoque montibus inveniri nuces Persicas, è quibus oleum conficiebatur, auctor est Amyntas. Meminit etiam Herodotus oleum quoddam regii, quod (ut superius monui) è verme fiebat.

siebet. Alio tamen loco ita de eo scribit: τὸ δὲ τὸ ἴλαρον βασιλεὺς ἔχον ἰνδῶν κομίζουσι, συμεῖα ἐπιβάλλοντες ἔχον γὰρ αὐτὸς ἄλλον ἔδ' ὅσον ἱαρίδα ἰφείη), i. e. *illud quidem oleum Regi Indorum apportant, vasis obfignatiss.* Neque enim alii cuiquam vel guttam illius possidere licet. Jasminum apud Persas erat oleum ex albis floribus violæ, quod inter epulandum usurpabant odoris causa. De quo egit Dioscorides lib. I. c. LXVI.

In unguentorum quoque compositionibus veteres *Casia* utebantur, non illa, quam Virgilius in Bucolicis & Georg. apibus gratissimam dicit, sed odorifera aromatica, cujus meminit Plinius l. XII. cap. XIX. *Frutex & Casia est, juxtaque Cinnami campos nascitur, sed in montibus, crassiore sarmento, tenui cute verius quam cortice, quem, contra atque in cinnamo, levare, & exinaniri, pretium est.* Ex his constat Plinii sententiam fuisse in Arabia hunc fruticem crescere, quia juxta cinnami campos eum nasci dicit; At ubi Cinnamon nascatur superius ex ipso jam vidimus. Qua etiam in sententia consentientem habet Aristot. hist. animal. l. IX. c. XIII. Nec ignoravit hoc Isidorus lib. XVII. c. VIII. scribens: *Casia nascitur in Arabia: virga robusti corticis, & purpureis foliis, ut piperis. Est autem virtutis cinnamomi similis, sed potentia inferior, unde pro cinnamomi vice duplex ejus pondus in medicamentis admiscetur.* Præterea sunt, qui putant cinnamum sive cinnamomum eundem ac casiam esse fruticem, sed errant; cum Isidorus ipsi similem duntaxat esse dicat, & Plinius loco supra c. aperte distinguat: quod idem fecit Persius Sat. VI.

— — — — — *urna*
Offa inodora dabit, seu spirent cinnama surdum
Sen cerasopetcent casia, nescire Paratus.

Et Martialis:

— — — — — *Casiaque cinnamom.*

odoris quidem suavissimi esse dicunt. Hinc Etymologus κασίαν dixit quasi κοσμήσαν διὰ τὴν ἰνδομίαν τὰς ἀειδέας, i. e. *ornantem ac reficientem sensus odoris bonitate.* Imò Casia speciem vel deteriore in MALABAR dici *Cau manis*, i. e. dulce lignum,

gnum, propter maximam dulcedinem ac suavitatem apud Garziam legimus. Quomodo verò in Arabia cassia comparetur, ostendit nobis inter alios Herodotus in Thalia, hunc in modum: *Cassiam autem sic. Postquam sibi cum ceterum corpus, tum faciem præter oculos obligaverunt, coriis aliisq; pellibus ad Cassiam pergunt. Ea nascitur in Palude non alta, circa quam, & in qua degunt fera alata, vespertilionibus simillima, stridore diro & viribus prævalentibus: quas ab oculis arcentes, sic cassiam metunt.* At potius audiamus ipsum Herodotum Græcâ linguâ loquentem: *Τὴν ἥ κασίαν ὠδοῖ. Ἐπειὲν κατὰ δὴ τῶν βύρρησι & δίσμασι ἄλλοισι πᾶν τὸ σῶμα, καὶ τὸ πρόσωπον, πολλὰ ἀπὸ τῶ ὀφθαλμῶν, ἔχοντι ὅτι πῶ κασίλῳ. Ἡ δὲ ἐν λίμνῃ φύει βραδείη. Πτεῖ δὲ αὐτὴ & ἐν αὐτῇ αὐλιζέται κωκυρία περὶ πᾶσα, τῇσι νυκτεῖσι φροσέει μάλισα. Καὶ τίττει δ' ἐπὶ καὶ ἐς ἀλκὴν ἀλκιμα. Τὰ δὲ ἀπαινομένης ἀπὸ τῶ ὀφθαλμῶν, ἔτω δ' ἐπὶ πῶ κασίλῳ.*

Interim non omittenda duco, quæ & idem auctor paulo inferius scribit de pingui quodam roscido, quod insidebat herbæ, cui nomen *ladon* vel *ledon* (Græcis est λῆδον, unde etiâ nomen roscido illo *Ladanum*) ad multifaria unguenta conficienda utili, his verbis: *Τὸ δὲ λῆδανον, τὸ Ἀ. αἰοιοι καλεῖται λῆδανον, ἐκ τὰ κελευσµασι ὠλεον ἔσθ'. Β. γδ δυσὸδ' ἀλάτω γινώσκον ἐκαστὸς ἀλόν δ' ἐστ'. Τῶν γδ αἰγῶν πρὸς πρᾶγῳ ἐν τοῖσι πώγῳσι ἐκείνοις ἰσχυρόμενον, οἷον γὰρ οἷος ἀπὸ τῶ ὕλης. Χρήσιμον δ' ἐς πολλὰ τῶ μύρων ἐστ'. Οὐμιῶσι τε μάλισα τὰ ἑλ' Ἀναίσιον. i. e. At *Ledanum* (quod Arabes *Ladanum* vocant) etiam illo (cinnamon) mirabilius comparatur, quippe quod in graveolentissimo loco nascens, in fragrantissimo olet. In barbis Hircorum invenitur innatū, veluti mucor ligni: cum ad conficienda multifaria unguenta utile, cum præcipue ad suffitionem, qua Arabes utuntur. De hac herbâ eadem Plinius lib. XIII. c. XXVI. inquit: *Lada appellatur herba, ex qua fit Ladanum, in Cypro barbis caprarum inherescens.* Et Hesychius: *Λῆδανον τὸ μύρον ἀπὸ τῶ πρᾶγῳ: τῶ αἰγῶν, καὶ πρᾶγῳ. Τὸ δὲ ἀπὸ τῶ βελάνης λῆδον.* His addam oleum *Sisymbrium*, quo brachia confricabant, quodque fiebat ex *Sisymbrio* herbâ, ita dicta à Græcâ voce, σισύμβριον. Qua de re Varro: *Qua in hortis nascuntur, alia peregrinis vocabulis, ut**

D

Gra-

Græcis ocynum, menta, ruta, quam nunc ὀκύνον appellant. Item caulis, lapathium, radix. Sic n. antiqui Græci quam nunc raphanum. It. ex Græcis vocabulis ἱερὸν, ῥόδον, addita & commutata una litera, serpyllum, & Rosa. Item Græca κοκκίαδρον, μαλάχην, κύμινον. Item Latina, lilium ὑπό λειλέν, & malva à μαλάχην, & sisymbrium ὑπό σισυμβείν. Sed hæc de variis Vnguentorum generibus hactenus dicta sufficiant. Plura si studiosus lector desiderat, inveniet ea apud Dioscoridem, Athenæum & alios. Neque etiam hîc quicquam de hodiernorum Italarum, Hispanorum aliarumque Gentium unguentis & oleis addo, memor instituti mei, quò jubeor Gentilium Vnctiones tantùm considerare. Denique etiam pigmenta & siccas antiquorum compositiones, Græcis διασμάτα dictas, Plinio teste, ad exsiccandos illorum sudores qui balnea relinquerent inservientes, ut deinde aquâ frigidâ se lavarent, sicco hic pede prætereo, quùm alibi fortassis commodiorem, meâ quidem opinione, locum hæc talia invenient.

CAPVT II.

DE VNCTIONIBVS SACRIS GENTILIVM.

Vngendi mos in consecrationibus. Persona ungentes. Pontifices. Statua uncta. Per unctionem lapides Dii fieri credebantur. Ara ungebantur. Formula in dedicando adhibita, non semper eadem. Statuis dedicatis nomina tituliue inscripti. Statuarum origo. Statua dii nuncupata. Termini, cippi dicti. Vnde? Termini uncti. Termini stipites & saxa. Termini Dii. Ἀνδραῖος σηλῶν, statua impolita. Bætylia. Gammati lapides. Moris informes lapides colendi origo. Moris inungendi lapides origo. Bætylus
diver-

diversis Diis dedicatus. Vbi siti termini? Cur Plato Homerum Vinctum & lanâ coronatum è sua Rep. deduci censuerit? Quibus ritibus uncti Termini. Viatores colebant Terminos. Termini Agrorum praesides. Fructuum primitia Terminis oblata. Terminalia festa. Februarius ultimus anni mensis antiquis. Terminum intra tectum consistere nefas. Agna Terminis sacrificabant, pulce item ac Libo. Terminos loco modere impium. Termini muris circumsepiebantur. Certum agri spaciū Terminis donatum. Cur? Diræ contra eos, qui res consecratas violarent. imprecationes. Termini Lares Viales. Lar unde? Lares varii. Agricola & Ruricola Diis. Nôqui vti. Arborea unctæ.

Postquam varia hæcenus Vnguentorum genera consideravimus, videbimus nunc, quis in sacris actionibus unguentorum fuerit usus; nihil tamen dicturi de unctionibus Hebræorum cum Regum, tum sacerdotum, passim & in sacris literis, & in multis aliis interpretum locis, imò variis dissertationibus jam uberrimè celebratis, sed vel ad ipsos Judæos auctores, vel memoratas dissertationes curiosum Lectorem ablegant, ea duntaxat, quæ ex veterum & recentiorum monumentis, de vetustis Latinis ac Græcis observare nobis licuit, tractaturi. Certe si paulò altius, rem intueamur, præ cæteris in rebus diis consecrandis dedicandisque ungendi morem viguisse apparebit. In omni enim re Deo alicui dedicanda consecratio, ut constat, prius requirebatur, antequam illi sanctitas & religio accederet. Quod eleganter indicavit Minutius Felix de idolis ad Mareum fratrem: *Quando igitur hic nascitur? (Deus sc.) Ecce funditur, fabricatur, scalpitur. Nondum Deus est, ecce plumbatur, construitur, erigitur. Nec adhuc Deus est. Ecce ornatur, consecratur oratur. Tum postremo Deus est, cum homo voluit,*

voluit, & dedicavit. Quæ certè consecratio in omnibus rebus sacris studiosè observabatur, v. g. statuis, terminis, aris, templis, arboribus &c. In illis vero consecrationibus, quanquam à diversis gentibus pro diversitate deorum consecrandorum diversæ etiam subinde cærimoniæ adhibebantur; nihilominus tamen in universum præter Coronationes, preces, sacrificia, & adorationes, perficiebantur quoque per Vnctiones.

In quibus ante omnia personæ ungentes sunt observandæ, à quibus nempe in consecratione unctio perficiebatur. Apud Romanos quidem consecratio fiebat, (cujus pars fuit unctio) per Pontificem, qui & ipse ut reliqui etiam Sacerdotes unguento perungebatur; de quibus evolvat Virgil. lib. IV. *Æneid.* & Stuekius f. LV. Aderat vero aut adesse ritè debebat in talibus cærimoniis non solus Pontifex, sed cum ipso plures; imò totum Collegium pontificum: Quod indicat Cicero in oratione pro domo sua contra Clodium, cujus verba sunt: *Pontifex, inquit, affuit. Non te pudet cum apud Pontifices res agatur, Pontificem dicere, non Collegium Pontificum affuisse: Præsertim cum tribunus plebis, vel denuntiare potueris, vel etiam cogere? &c.* ac paucis postea interjectis, ita pergit: *Hanc tu igitur dedicationem appellas, ad quam non Collegium, non honoribus populi Romani ornatum Pontificem, non denique adolescentem quemquam, cum haberes in collegio familiarissimos, adhibere potuisti? Non tamen omnes Pontifices, ex quibus constabat id collegium, semper aderant, sufficiebat enim, si plures adesse non possent, minor numerus; tres tamen non vero pauciores debuissent adfistere colligo ex verbis Ciceronis in orat. de Haruspicum responsis. Ubi ita inquit orator: 'De sacris publicis, de ludis maximis, de Devorum penatium, Vestæque matris Cærimoniis, de illo ipso sacrificio, quod sit pro salute populi Romani, quod possit Romam conditam, hujus unius casti tutoris religionum scelere violatum est, quod reus Pontifices statuissent, id semper populo Romano, semper Senatui, sumper ipsis Diis immortalibus satis sanctum, satis augustum, satis religiosum esse visum est. At horum Pontificum si dispiciamus ordinem ac dignitatem, nullus creabatur ex fæce vulgi, sed omnes*

mnēs Amplissimi viri, & in tali civitate celeberrimi, & conspicui, qui non solum adhiati ad consecrationes, rite faciendas, sed & res quę malę aut illegitimę ab aliis consecratę erant rescandandas, & omni religione liberandas; quod factum iussu senatus ex auctoritate, vel horum Pontificum responso per prætorem Urbanum: Cuncta hæc non obscurę meo quidem iudicio apparent ex eodem auctore, cujus verba oratione superius citatā ita sonant: *At vero, meam domum P. Lentulus, Conf. & Pontifex, P. Servilius, M. Lucullus, Q. Metellus, M. Glabrio, M. Messalla, L. Lentulus, Flamen Martialis: P. Galba, Q. Scipio, C. Fannius, M. Lepidus, L. Claudius, Rex sacrorum: M. Scaurus, M. Cnissus, C. Curio, Sex. Caesar, Flamen Quirinalis: Q. Cornelius, P. Albino-
vanus, Q. Terentius, Pontifices minores, causa cognita, duobus locis dicta, maxima frequentia Amplissimorum, ac sapientissimorum civium adstante, omni religione, una mente omnes liberaverunt. Vide ibidem plura. Hisce omnibus addendum etiam esse censeo, Plebis quoq; Rom. consensum ac iussum fuisse requisitum; Quod tamen an semper obtinuerit ambigo; ex auctore enim citato dubium oritur, talia proferente: *Video enim esse legem veterem* (antiquis igitur id tantum erat temporibus) *Tribunitiam, quę veteri iussu plebis, ades, terram, aram consecrare.* Sed de personis Vngentibus hæc hæctenus, quoniam ad reliqua ordo transire jubet.*

Statuas nunc Deorum oleo perfusas & nitentes videbimus. Nam, ut supra monuimus, non statim post sculpturam, numinis illius, cujus erant imagines istę statuar, præsentia ipsis adesse credebatur; sed unctione opus erat, ut per eam consecrarentur, & post consecrationem demum pro diis haberentur. Quam bene congruant hæc verbis Arnobii, quę l. I. de semetipso, sed nondum ad Christianismum converso, loquitur, ex seqq. patet: *Lubricatum, inquit, lapidem, & ex olivi unguine sordidatum, tanquam inesset vis præsens, adulabar, affabar, & beneficia poscebam nihil sentiente de trunco &c.* Notanda & hic sunt Augustini verba lib. XVI. c. XXXVIII. de civit. Dei, quibus indicat credidisse veteres per unctionem lapides fieri deos: *Nec mo-*

re, inquit, Idololatria lapidem perfudit oleo Jacob, velut faciens illum Deum. Neque enim adoravit eundem lapidem, vel illi sacrificavit. De hac quoque statuarum unctione elegantia sane verba profert Minutius Felix de Idolis, ad Marcum fratrem: Non boni viri est, Marce frater, hominem domi forisque lateri tuo harentem, sic in hac imperitia vulgaris casitate deferere: ut tam luculento die in lapides cum patiaris impingere: Effigiatos sane, & unctos, & Coronatos. Uti & Lucianus in deorum Concilio: Ἀλλὰ ἡδὴ πᾶς λίθος, καὶ πᾶς θωμὸς χρυσόμας, ὅς ἐν ἑλκῷ θεωρεῖται, καὶ σφοδρὸς ἔχει, καὶ γὰρ ἀνδρὸς εὐπορήσει, οἷοι πολλοὶ εἰσιν. Quæ ita reddidit J. Benedictus: Sed jam lapis omnis, omnisque ara vaticinatur qua sit oleo perfusa, & coronas habeat: cuique vir prestigator suppetat. Ex quibus verbis apparet, quod etiam aris unctio adhibita fuerit: Quod si verò quis dubitaret, an hæc hæctenus adducta loca de statu is deorum intelligi debeant, consideret, id inde firmitus colligi, quod termini & huiusmodi generis lapides vaticinari nunquam perhibeantur, sed dii, aut ad minimum Heroës qui essent. Addamus his, quæ de Jovis Ctesii unctione apud Athenarum legimus, lib. IX. Deipnos: Jovis Ctesii signa ita statuenda; Cadiscum novum utrinque ansatum operculo tegendum: Simulacri auribus coronam è lanâ albâ imponito. Ex humero ejus dextro lanam suspendito coloris crocei: amicitio etiam ut erit tibi commodum, deinde Ambrosiam illi affundito. Sed potius audiamus verba Græca ab If. Casaubono emendata: Διὸς Κτησίου σημεῖα ἰδρύσεως ἔχει ὁδὸν. Καθίσκον καμνὸν διώκον ἐκθνημαλύνει τριάντα ὥτα ἐξ ἑλκῶ λυκῶ, καὶ ἐν τῷ ὥμῳ τῷ δεξιῷ αὐτοῦ ἐν τῷ μιλίῳ περὶ αὐτὸν κρέκκον χρυσόμας ἔχει, καὶ ἐν τῷ ὥμῳ τῷ ἀριστερῷ. Εἴτα δι' ἑλκῶς ἀμβροσίαν. Hanc statuam unguento Ambrosia perunctam fuisse dicit: quibus vero Ambrosia constaret antea alibi monuimus. Nec hic omittenda duco, quæ de Hecates simulacro ejusque unctione, ac materiâ quæ unguentum, quo consecranda erat Hecate, componere debebat, scribit Eusebius lib. V. præpar. Evang. Hecaten ita præcipientem introducens:

Ἀλλὰ

Ἄλλα τέλῃ ξόανον κεκαθαρμένον ὡς σε διδάξω
 Πηγάς ἐξ ἀρχαίου δέματος ποίῃ ἡδ' ὀπλοῦμαι
 Ζώοισιν λεπτοῖς καὶ γυνιδόισι σπαλαγώταις
 Σμύρνης & εὐρακῶ λιβάνοις τε μέγιστα σείβας
 Σὺ κεινοῖς ζώοισι, καὶ ἀθροίσας ὑπὸ μινύω
 Ἀυξυστὴν τέλῃ, αὐτοῖς ἐπιτυχόμην τήνδ' εὐχλή.

*Purum absolve mibi simulacrum, quale docebo
 Sylvestri è ruta sacrum mibi perfice corpus :
 Accedat tenuis mediisque penatibus errans
 Stello, quem Strymcis, myrrha, thurisque sabai ;
 Pulvere, crescentis commisce ad lumina Phæbes :
 Dumque instas operi, simul hac mibi concipe vota.*

Qui versus posterior (quod paucis observamus) satis, ut arbitror, docet, formulam quandam, quam tamen non apposuit Eusebius, in consecrationibus fuisse adhibitam. Cum enim statuas exsculptas haberent, & dedicare vellent dedicationis formulâ opus erat, quâ illos lapides certis diis dedicabant. Formulam vero non semper eandem fuisse usitatam omnibus satis notum; varias enim videmus apud Livium aliosque. Dedicatis vero atque unctis statuis nomina titulosque inscribebant veteres, ut illis ostenderetur, nomen dei deæque, cui fuerant dedicata, ut patet è pluribus inscriptionibus apud Manutium, Gruterum, & alios. Sed de his inferius alio loco agetur. Non verò hic silentio prætereundam esse puto statuarum originem; admodum enim vetustam eam esse indicat Epiphanius, ejus verba lubet apponere: Ναχὼρ ὁ, inquit, γενεὰ τῆ Θάρρα. Ἐκείθεν γίγονιν ἀνδρείαν ἑπλουσία δὲ πηλυργίας & κεραμικῆς τέχνης, διὰ τῆς Θάρρας τέτις τέχνης. i. e. Nachor genuit Tharam. Tunc simulacra ficta sunt figulino opere ex argillâ, artifice Thara. Hæc de artifice Epiphanius. At statuas Deos esse nuncupandas, omnique religione prosequendas idem Thara primus docuit: ita enim de ipso Suidas: ὡς γὰρ ἀγαλμοποιός δὲ διαφόρων ὑλῶν οἰκόντας ἐργάζετο, καὶ λέγων τέτις τῶ θεῶν, καὶ ὅποι: ἐν προσκυνοῦσιν, αἱ αἰτίαι τῶ ἀγαθῶν. i. e. τῶν (Thara) Statuarum, qui imagines ex varia

varia materia faciebat, dicebatque illos esse deos, & adorandos esse, ut bonorum autores.

A Statuis nunc ad terminos, sive Cippos (ita enim dicebantur Horatio, Persio, & aliis, monumenta, quæ in sepulcris & viis extruebantur. Puto, à Syra voce סִירָא nomen accepisse; Syris enim סִירָא dicitur lapis, unde etiam Πίος Apostolus Syriace πῖος nuncupatus est) progredior, quos itidem oleo perfundere cæcarum nationum erat religio. Hi autem ipsis erant Terminorum dii ac custodes, unde & ipsi dicebantur termini, ac sub figura termini, id est, rudis ac informis stipitis vel lapidis (qui certe non immerito conjunguntur, sunt enim ambo termini; quod indicat Ovid. Fast. lib. II.

Termine, sive lapis sive es defossus in agro

Stipes, ab antiquis tu quoque nomen habes.

Et Prudentius:

Quos lana terret discolor in stipite.

Deasciato supplicare stipiti.

Verris cruore scripta saxa spargere.)

colebantur, teste Lactantio lib. I. cap. XX. de falsa religione. Ejus verba, quoniam & in sequentibus habebunt usum, non pigror hic adscribere: *Quid, qui lapidem colunt informem atque rudem, cui nomen est terminus. Hic est, quem pro Jove Saturnus dicitur devorasse: Nec immerito illi bonos tribuitur. Nam cum Tarquinius Capitolium facere vellet, eoque in loco multorum deorum sacella essent: Consuluit eos per auguria; utrum Jovi cedere, & cedentibus ceteris solus terminus mansit; unde illum Poëta Capitoli immobile saxum vocat. Hoc idem affirmat Ovidius Fastor. l. II.*

Quid, nova cum fierent Capitolia? nempe Deorum

Cuncta Jovi cessit turba locumque dedit.

Terminus (ut veteres memorant) conventus in ade

Restitit: & magno cum Jove templa tenes.

Haud illepidè etiam de iis Cedrenus talia dixit: Ὁς ὁρᾷ ἀπὸ τοῦ πύργου, ἀνδραῖοι συλῶν ἐτίμωσαν, ἃ ὡς θεοὶ προσκυνοῦν αὐτοὶ, καὶ

καὶ ἰδυοῖαν. i. e. *Ut majores suos, statuis stelarum honorarunt, & ut deos adorarunt, eisque sacrificarunt.* Hic verò illud observandum, quod juxta plurimos per ἀνδριάντας στήλων hic intelligi debeant *statua impolita, vel lapides informes*, quos Sanchuniaton apud Eusebium *Batyliā* appellat: ἐπερόνσε θεὸς οὐρανὸς βασιλεύς, λίθους ἐμφύχας μηχανισάμενος, i. e. *Deus Uranus (per quem coelum intelligi nullus dubito) excogitavit Batyliā, cum fabricasset lapides animatos.* Böchartus autem vertit *lapides unctos*; ut habet Phœnic. I. II. c. II. Hos igitur lapides informes seu terminos *Batyliā* quoque ab Antiquis dictos fuisse nemo amplius dubitabit. Scaliger verò eos *Gammatos* appellavit, quia *Gamma* insculptum habebant, vel ut alii interpretantur, propter literæ *Gamma* r similitudinem. Unde vero sit *Batylorum* nomen, vel origo, in eo non conveniunt eruditi. Quibusdam placet sic dici à Græco βαίτη, quod *pellēm* five *corium* denotat, quia nempe Rhea lapidem pelle caprina involutum & fasciatum pro Jove Saturno comedendum dederit. Ita enim Etymologus: Ἡ Ρέα λίθον βαίτην αἰγὸς σπαιρανώσασα τῷ Κρόνῳ δίδωκε. Et βατύλον Græci lapidem vocant, quem in fabulis Saturnus pro Jove devorasse dicitur. Hesychius: βατύλον, ὅπως ἐκαλεῖτο ὁ δοθεὶς λίθος τῷ Κρόνῳ ἀπὸ Διός. *Batyllum* igitur intelligit Lucianus cum in Saturnal. admodum Satyricè ait: Τὸ μὲν πρῶτον ἐκείνο, εἰ ἀληθὴν. Ταῦτ' ἔστιν ἂν ὅτι σὺ ἀπέσχευ, ὡς καλῆστις τὰ γενώμενα ὑπὸ τῆς Πέρας, ἐκείνη ἣ ὑφελομένη τῇ Δίᾳ, λίθον ὑποβαλλομένην ἀντὶ τῆς βρέφους, ἔδωκε σοι κατεπίων, i. e. *Primum quidem illud, verane hæc sint, qua de te audimus, te solitum edere liberos ex Rheæ tibi nascentes, eam vero, clam subducto Jove, lapidem infantis loco supposuisse, quem tibi dedit devorandum.* Hunc vero lapidem, quàm ut in pectore ipsius maneret duriorē, Saturnus evomuit: quem deinde Jupiter fertur posuisse in anfractu Parnassi, seu rupe illa & Planitie, in qua urbs & templum Delphicum; Uti canit Hesiodus in Theogonia vers. CCCXCVII.

Πρῶτον δ' ἐξήμνησε λίθον, πύμαλον καταπίων.

Τὸν μὲν Ζεὺς στήθεξ κ' ἡ χθονὸς ἐνρυποδείης

E

ΠΙΘΟΙ

Πυθοῖ ἐν ἡγεσίῃ, γυάλοις ὑπὸ Περνησίδος,
Σῆμ' ἔμδρ' ἐξοπίσω, θαῦμα θνητοῖσι βροτοῖσι.

*Primum vero evomuit lapidem, ultimò devoratum.
Illum quidem Jupiter firmiter defixit in terram spatiosam
Pytho in divina, in anfractu Parnassi,
Monumentum ut sit in posterum, miraculum mortalibus
hominibus.*

Longo etiam tempore post βατύλον istum eo in loco exstitisse
testatur Pausanias in Phocicis : Ἐπαναβάλλει ὃ δὸν ἔ' μνήματι,
λίθῳ ἔστιν ἡ μέγας. Ἐστὶ δὲ δόξα ἐς αὐτὸν δοθῆναι Κρόνῳ ἢ λίθον
αὐτῷ ἔ' πατρὸς ἔ' ὡς αὐτῷ ἡμῖν αὐτὸν ὁ Κρόνῳ. Ἀπὸ τοῦ monumen-
to cum rursus ascendere inceperis lapidem videas modice ma-
gnum. Fama autem tenet esse illum ipsum lapidem, qui datus
fuerit Saturno pro puero, quemque postea rursus evomuerit.
Sed ne longius ab incepto trahamur, volunt alii, inter quos Jo-
sepheus Scaliger, morem rudes colendi lapides cepisse originem
ab eo lapide, quem erexit in statuam Patriarcha Jacob in Bethel.
de quo Genes. XXVIII. v. 18. 19. Nam Jacob lapidem, quem pro
Cervicali supposuerat capiti, ἔστησεν αὐτὸν στήλῳ. Ut ajunt
LXX. Vel ut habet textus facer : **וַיִּשָּׂא אֶת הַלֵּיתָם**
& vocavit nomen loci Bethel, **בֵּיתֵל**, indeque lapides hu-
jusmodi βατύλους dictos autumant. Quæ sententia magis ar-
ridet, vel idèd, quod (uti habet traditio Judæorum) quam-
vis consecrationem hanc Deus ratam habuerit, (dixit enim ei Ge-
nes. XXXI. 13. Ego sum Deus ille fortis, Deus Bethelis, ubi inxisti
statuam) atque ille cippus ab ipso temporibus Patriarcharum a-
matus fuerit; postea tamen oderit eum, propterea quòd Chana-
nei **DEPVXERVNT ILLVM IN RITVM IDOLOLATRIÆ.**
Ex quibus quid clarius constat, quam quod Chananæi ipsum
facientes Idolon, successu temporis alios quoque lapides extru-
xerint hujus similes, quos pro diis habuerunt, atque Jacobum
imitantes in Consecratione etiam unxerunt. Caterum Baty-
los hosce uni ac soli Deo Terminò non fuisse dedicatos, sed et-
iam diis diversis apud Phetium tradit Damascius; τῶν βατύλων
ἄλλων

ἄλλων ἄλλω ἀνακεῖσθαι Θεῷ, Κρόνῳ, Διὶ, Ἡλίῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις, i. e. *Baty-
tylorum alium alii deo consecratum esse, Saturno, Jovi, Soli, &
alijs.* Plura de hīs Batylyis vid. apud Zosimum in Aureliano;
quibus conf. ea, quæ eruditè de cultu hujus lapidis notat J. Sca-
liger animadvers. Eusebian. ad annum MMCXLVIII. p. 188.
189. & 198.

Præterea terminos hosce in ipsis terminis seu agrorum fi-
nibus, tanquam eorum distinctores, sedem habuisse vox ipsa sa-
tis, ut opinor, ostendit; id quod insuper patet ex Marone, quan-
do canit :

*Nec plura effatus Saxum circumspicit ingens,
Saxum antiquum ingens, Campo qui forte jacebat
Limes agro positus, litem ut discerneret arvis.*

Et Statius lib. V. Thebaid. de eo ita :

— — rapit ingenti conamine Saxum,
Quo discretus ager.

His jungatur Tibullus, de aureo seculo ita loquens :

*Non domus ulla fores habuit, non fixus in agris
Qui regeret certis finibus, arva, lapis.*

Hæc igitur Saxa ab antiquissimis uncta, non tantum in conse-
crationibus, sed & aliàs; Nam de Batylo lapide, qui in monte
Parnasso inveniebatur, Pausanias in Phocicis ait: Τὸ τε καὶ ἡ αἰὼν
ὁσήμεραι κατέχουσιν, καὶ κατ' ἰσοπλῶν ἐκαστῶν εἰς ἐπιθροῖας ἀργαί. *Hunc
quotidie oleo perfundunt, singulisq; festis lanam in eo ponunt rudē.*
Hinc etiam (quod in transitu observamus) intelligi potest, cur
Plato Homerum ἐ suâ republicâ in aliam civitatem dimitten-
dum, unctum & lana coronatum jubeat educi: cum inquit:
Ἀποπαιμποῦν τε αὖ εἰς ἄλλω πόλιν, μύον καὶ τετραλῆς κατέχευ-
τες ἐρεῖν στεφανίς. Vera enim ratio, cur Homerum ungi & εἰς
coronari voluerit Philosophus, hæc à Viro celeberrimo, splendi-
dissimoque Trajectensium ad Rhenum Lumine J. Georgio Græ-
vio, doctore meo, & Patrono magno, in lectionibus suis Hesio-
deis adducitur: non quod voluerit illum ejici tanquam exu-
lem, hominem infamem, aut civiliter mortuum, quia mortui un-
geban-

gebantur, nec propter Poëtarum mollitiem, quam lanca corona significaverit, ut hercle Musarum & Platonis ingratiis docuit Andreas Schottus, sed volebat eum dimitti tanquam hominem divinum, dignumque qui ad instar Dei ungeretur, & lana coronaretur, hoc est, divinis afficeretur honoribus. Diis enim & rebus sacerrimis hic honos habebatur. De modo autem terminos ungendi & consecrandi, ita loquitur Siculus Flaccus: *Cum Terminos disponerent, ipsos quidem lapides in solidam terram certos collocabant, proximè ea loca, quibus fossis factis defixuri eos erant. Et unguento, velaminibusque & coronis eos coronabant. In fossis autem, in quibus posituri eos erant, sacrificio facto, hostiaque immaculata caesa, facibus ardentibus injectis, fossa cooperati sanguinem instillabant, eoque thura & fruges jactabant: Favos quoque & vinum aliaque, quibus consuetudo est terminis sacrum fieri. Consumptisque omnibus dapibus igne, super calentes reliquias lapides conlocabant: atque ita diligenti cura confirmabant; adjectis etiam quibusdam Saxorum fragminibus circumcalcabant, quo firmitus starent. Tale ergo sacrificium Domini inter quos fines dirimebantur faciebant. Ex quibus jam allatis videri potest, & ab agrorum possessoribus terminos consecrari, & post unctionem corollis sive fertis floreis coronari; Prius quod attinet, id alio etiam loco idem auctor ostendit his verbis: *Termini in terra collocabantur consecrabanturque, caesa immaculata hostia à Dominis, qui confines agros possidebant. Posterius vero ex adductis satis apparet.**

Coronati ita, atque ornati, unctique Termini tandem dii erant, quos divino honore afficiebant atque venerabantur Gentiles: inter quos præsertim viatores, quippe quibus in via positi religiosam moram objiciebant. Id quod indicat Apulejus Florid. lib. I. *Ut ferme religiosis viantium moris est, cum aliquis locus, aut aliquis locus sanctus in via oblatus est votum postulare, donum apponere, paulisper assidere:* ac statim paulo inferius plura hæc habet: *neque enim justius religiosam moram viatori objecerit, aut ara floribus redimita, aut spelunca frondibus inumbrata, aut quercus cornibus onerata, aut sagus pellibus coronata;*

vel enim colliculus sepimine consecratus, vel truncus dolamine effigiatus, vel cespes libamine humigatus, vel lapis unguine delibutus. Huic jungatur Xenophon itidem affirmans superstitiosis hominibus in consuetudine fuisse temere oblatos in via lapides stipitesque venerari, cum ait: καὶ τὰς μὲν ἐν ἱερῶν, ἔτι βωμῶν, ἔτι ἄλλων τῶν θεῶν ἐδὲν τιμᾶν, τὰς δὲ ἐν λίθους, καὶ ξύλα τὰ τυχεύοντα, καὶ θυσία σέβειν. Item Propertius:

Et quicumque sacer, qualis ubique, lapis.

Verum planissima hujus ritus enarratio petenda ab Halicarnasense; cujus verba in libro secundo hæc sunt: Θιὸς τε γὰρ ἡ γῆ τὰς τέττοιμας, καὶ θύουσιν αὐτοῖς ἐν τῇ μὲν ἐμφύχων ἐδὲν. καὶ γὰρ ὅσον αἱμάτων τὰς λίθους, πελάγους δὲ ἀλάς τινὰς καρπῶν ἀπαρχάς. Hos verò Terminos tanquam agrorum *presides* (quod Festus affirmat, cum inquit: *Termino sacrificabant, quod in ejus tutela fines agrorum esse putabant.*) venerabantur ideo, quia credebant agriculturam tunc demum sibi fore fructuosam, contra vero quibus cultus divinus foret neglectui, iis omnia adversè succellura. Idcirco ait Virgilius:

*Imprimis venerare deos, atque annua magna
Sacra refer Cereri, lætis opentus in herbis.*

Et Horatius lib. III. od. XXIII.

*Cælo supinas si tuleris manus
Nascente luna, rustica Phidile,
Si thurè placaris, et hœna*

Fruge lares, avidaque porca;

*Nec pestilentem sentiet Africum
Fœcunda vitis, nec sterilem seges
Ruginem, aut dulces alumni*

Pomifero grave tempus anno.

Quamobrem etiam talium sacrorum contemptorem, graviter increpat Apulejus in Apolog. quando inquit: *Nam, ut audio, percensentibus iis, qui istum novèrè, nulli Deo adhòc avi supplicavit; nullum templum frequentavit. Si fanum aliquod pratercat, nefas habet adomandi gratia manum labris admove. Iste*

*vero nec Diis rurationis, qui cum pastunt ac vestiunt, segetis ullas aut vitis aut gregis primitias impartit. Nullum in villâ ejus delubrum situm, nullus locus, aut lucus consecratus. Et quid ego de luco & delubro loquor? negant vidisse se, qui fuere, unum saltem in finibus ejus aut lapidem unctum, aut ramum coronatum. Ex quo simul loco hoc notare licebit (id quod etiam ex modo allegatis Halicarnassei verbis patet) fructuum primitias illis diis offerri fuisse solitas, ac cum pro extremæ impietatis homine habitum fuisse, qui nec agrum suum Deum Terminorum fidei vellet committere, nec ipsos in finibus suis erectos pro deo colere; quapropter etiam talem, tanquam deorum contemptorem, contumacia evectum supra omnes Mezentios, voto publico damnabant atque proscribebant. Quo argumento subnixus quoque Apulejus, Æmilianum accusatorem impium, & rerum divinarum derisorem infami elogio judicibus prostituit. Denique etiam in honorem Dei Termini dies Festi agebantur. quos ab ipso *Terminalia* vocabant; eaque celebrabantur quotannis XXIII. die Februarii, ut ita annum quoque terminare viderentur Termini; Febrarius enim erat Antiquis ultimus anni mensis, ac cum intercalaretur de XXVIII. Februarii diebus demebantur V. ut remanerent XXIII. Addam Varronis testimonium, quo adhuc magis clarum fiat id quod asserui: *Terminalia, quod is dies anni extremus constitutus, duodecim enim fuit mensis Februarius, & cum intercalatur inferiores quinque dies demuntur mense.* Sed an semper tamen Terminalia hunc in diem inciderint, non affirmaverim, quippe cum mensis Mercedonius tantum XXII. dies habuerit, tum Terminalia celebrata Kal. Justî Februarii. Qua de re conf. J. Scaliger de emendat. tempor. lib. II. pag. m. 176. Terminum vero cum colerent non intra tectum statuebant, sed, ut inquit Festus: *Quo loco colebatur siper eum foramen patebat in Tectò, quod nefas esse putabant Terminum intra tectum consistere.* Quod idem disticho sequenti indicat Ovidius II. Fastor.*

*Nunc quoque se supra ne quid nisi sidera cernat,
Exiguum templi tecta foramen habent.*

Verum

Verum ipso die festo etiam Termino sacrificabant, atque hostiam cædebant, quam *agnam* fuisse indicat Horat. epod. od. II.

Vel agna festis casa Terminalibus.

Juvenalis vero Sat. XVI. *pulte ac libo* illi factum fuisse ostendit his versibus:

Aut sacrum effodit medio de limite saxum,

Quod mea cum Vetsulo coluit puls annua libo.

Ex quibus verbis & illud observo, summum nefas fuisse, si quis illum Terminum violaret vel moveret loco: maximæ enim improbitatis talem hominem hic arguit Juvenalis; & id ex fabula, qua credebant, Terminum ne ipsi Jovi quidem voluisse cedere. Ut igitur minus esset periculum profanationis, Termini, ut & alia loca consecrata muris circumsepiebantur, vel aliter notabantur; sæpius etiam Terminis certum agri spatium vel mensura, circum Tempia in confiniis constructa, donabatur. Verba Horatii, quæ habet lib. I. sat. VIII. apprime huc facere mihi visa sunt, quippe quæ ostendunt loci publici amplitudinem, latitudinem, ac longitudinem:

Mille pedes in fronte, trecentos Cippus in agrum

Heic dabat.

Rationes vero, cur agrorum possessores certum loci spatium reliquerint Terminis, hic data occasione non omittendas existimavi. Illas enim Aggenus adducit his verbis: *Si enim loca sacra edificabantur, quam maximè apud antiquos in confiniis constituebantur, ubi trium vel quatuor possessionum terminatio conveniret, & unusquisque possessor donabat certum modum sacro illi ex agro suo; & quantum donasset scripto notum faciebat: VT PER DIEM SOLEMNITATIS EORVM PRIVATORVM AGRI NVLLAM MOLESTIAM INCVL-
CANTIS POPVLI SVSTINERENT. Sed & si quid spatiofus cedebatur SACERDOTIBVS TEMPLI ILLIVS PROFICIEBAT.* Sed & ex Monumentorum inscriptionibus haberemus varia exempla de panis seu multis pecuniariis statu-

tis

tis contra eos, qui talia sacra violarent; quæ tamen brevitatis amore hic omittimus. Quemadmodum etiam multa adhuc dicenda forent de diris imprecationibus, promulgatis nonnunquam contra talium sacrorum violatores; sed uno tantum exemplo rem demonstrasse nobis suffecerit; habet id Philostratus in Herodis Attici vitâ l. II. de vitis Sophistarum: *Imagines certe ipsorum Venantium, & venatione functorum, & ad venandum paratorum consecraverat, partim in quercetis, partim in agris, partim super fontibus, partim sub umbris platano- rum; non obscure, sed cum imprecationibus ejus qui concideret, aut moveret.* Græca verba sunt: Εἰκόνας γὰρ ἀντιθέει σφῶν θηρῶν- των τε, καὶ τεθραυκῶν, καὶ θηρασόντων. Τὰς μὲν ἐν δρυμοῖς. Τὰς δ' ἐπ' ἀγροῖς. Τὰς δ' ὑπὸ πηγῆς. Τὰς δ', ὑπὸ σκιᾷ πλατάνων, καὶ ἀφ' αὐτῶν, ἀλλὰ ξυμὲν ἀγρῶν τῶν περικύβητον καὶ κινήσοντι. Ut denique concludam; per hos lapides interdum *Lares viales* intelligi, mihi firmissima est persuasio, eò, quod Lar, Hetrusca vox, denotet principem & ὡροσάτω, ut docuit Scaliger ad Propertium; unde etiam Lares dicti varii variarum rerum antistites dii; jam verò & hi termini agrorum præfides ac antistites credebantur, & in via ponebantur, unde hos esse *viales*, imò etiā vocari posse *Lares Terminales* non planè ineptum mihi videtur. Præterea etiam Lares viales in agris colebantur, uti & hi lapides. Lares etiam, ut Festus tradit, amplissimis coronis ornabantur, quos ornari bis in anno Augustus instituit, & in Triviis collocabantur non aliter ac Lapides nostri Terminales, quos coronatos ac ibidem collocatos fuisse clarè innuit Tibullus, ita loquens:

Nam veneror, seu stipes habet desertus in agris,

Seu vetus in trivio florea fersa lapis.

Quod autem in triviis dixit, inde Compitalitia ipsum intellexisse opinor, quæ festa, ut Varro auctor est, Laribus sacra erant. Hinc *compitales* Suetonio dicuntur in Octavii Augusti vitâ; Scribit enim: *Compitales Lares ornare bis in anno instituit, vernis floribus & æstivis.* Deinde Tibullus Lares *agri custodes* appellat hoc disticho:

Vos

*Vos quoque felix quondam, nunc pauperis agri
Custodes, feris munera vestra, Lares.*

Sed vel ex iis quæ superius adduxi constat Terminos æque ac Lares pro agrorum præsidibus habitos fuisse. Ovid. Fastor. lib. II.

Omnis erit sine te litigiosus ager.

Nulla tibi ambitio est, nullo corrumpere auro.

Legitima servas credita rura fide.

Hinc quoque opinor, in præcedentibus vocantur *Agricola Dei*; ita enim Tibull.

— — *Agricola ponitur ante Deo.*

Quinimò & Laribus in Festis Compitalitiis *Agna* hostia cæde-
batur; ita enim modo allegatus auctor eos affatur:

Agna cadet vobis: quam circum rustica pubes

Clamet: io messes, & bona vina date.

Nimirum ut Agricultura prospere cederet; unde etiam *Agricola Dei* haud ineptè nuncupantur. Nam & *Agricolæ* & *Ruricolæ* dictos ipsos Deos demonstrat Ovid. Trist. lib. I.

Et te Ruricolâ, Lampsacæ, tuta Deo.

An verò hi etiam Græcis dicti fuerint *ῥωμαῖοι θεοὶ*; Achilles Statius ad Tibullum dubitat, ex veteri hoc lapide:

NOMIOIE ΘEOIC

ΙΟΤΑΙΟC

ΜΑΙΟΡ

ΑΝΤΟΝΙΝΟC

Nunc vero velut è diverticulo, quod tamen Lectori radio-
sum adeò non fuisse confide, in viam redeunt, ad arborum
unctionem pervenimus, has enim & diis consecrabant, & in
ipsis consecrationibus ungebant. Eligebant autem ad id ex plu-
rimis arboribus unam, vel etiam plures ex maximis & antiquis-
simis, ac quidem tales, quæ illi Deo, cui dedicandæ essent, ma-
ximè propriæ quasi & sanctæ erant: V. G. Jovi sacrabatur *Æ-*
sculus, Plutoni *Cupressus*, Herculi *populus*, Marti *fraxinus*,

F

Vene-

Veneri myrtus, Minervæ olea, Baccho figus. Sic Laurus Apolini, bono Genio & Æsculapio; Tilia Saturno, & Veneri; Pinus deum matri & Pani &c. Vid. Meursius in Arboreto Sacro. Vngebant autem has arbores certis unguentis vel oleis ad Radices trunci effusis. Hinc Spartanæ Puellæ apud Theocritum Idyllio XVIII. in Helenes Epithalamio:

Πρᾶτ' ὁ ἀργυρίας ἐξ ὀλπίδος ὑγρὸν ἀνεσθας
Δαδόμεναι, σταγυῖναι ὑπο σκεπὰν πηλιδάνιστον.

Prima autem tibi ex argentea Pyxide humidum unguentum

Captentes, stillabimus sub umbrosam Platanum.

Ex Latinis prodeat Lucanus, similem ritum, non tamen huic in omnibus ἀνάλογον, quem inde barbarum appellat, apud Gallos sanguine humano peractum fuisse scribens:

— — — — — *barbara ritu*
Sacra deum, structa diris altaribus ara,
Omnisque humanis lustrata cruoribus arbos.

Vinctas postmodum has arbores coronis ex variis herbis, floribus & frondibus nexis coronabant, ornabantque: ut ex loco Apuleji superius adducto satis pater. Quod etiam alia, imprimis Poëtarum loca confirmant. Tituli porro his arboribus inscribebantur, ut illis manifestum fieret, cui deo deæque fuerint dedicatæ. Quod clare nos docet Apulejus Metam. lib. VI. videt, inquit, donapretiosa, & lacinias auro literatas ramis arborum postibusque suffixas; quæ cum gratia facti, nomen deæ, cui fuerant dicata testabantur. Tales quoque titulos in consecrata ilice in vaticano scriptos fuisse indicat Plinius l. XVI. cap. XLIV. cum de illa hæc scribit: *Vetustior urbe fuit Ilex in vaticano: in qua titulus areis literis Hetruscis religione jam sum dignam significabat.* Ex Græcis etiam hunc ritum tangit modo allegatus Theocritus l. c.

Γράμματα δ' ἐν φλοιῷ γράψεται (ὡς παλαιὸν τις
ἀνέστη) Δωρεσί, Σίβη μὲν. Ἑλένας φύλον σίμω.

Late-

Litera autem in cortice scribentur, (ut prateriens aliquis Perlegat) Doricè, venerare me; Helena planta sum.
Sed & his plura superaddere minimè necessarium duco, quia vel ex illis quæ hætenus apposui, unguentorum usum in sacris B. Lector abundè assequi poterit. Igitur ut ad reliquæ pederæ proferamus, ordine semel nobis proposito jubemur.

CAPVT III.

DE VNCTIONIBVS GENTILIVM NON SAGRIS.

Persona ungentes. Aipta. Aiptea in balneis. Aiptarum varia officia. Jatrapiæ. Capsarii. Varii. Cinerarii. Cinistones. Vnde dicti. Calamistrum. Cinistones ab Ornatrixibus diversi. Cinistones alii, alii Cinerarii. Cinerarii unde dicti? Ornatrices Ancilla. Κοῦρῳρεῖα. Psecas. Ψαλῶ. Myrobrecharii. Plecusa. Picatrices. Ornatores Galearii. Pollinctores. Pollingere. Vespillones, Vstores. Vissellio. Virgines ungebantur oleo simplici. Myrrha & Stacte non Unguenta. Palastra cur λυπαρά; Athleta, Palastrita, Xystici. Xystus. Ceroma. Palastrita cur uncti? Ἀπὲ. Conisterium. Ἀνοῦτι νῦδα. Athleta an nudi? Ἀποῦτις. Palladii haustus apud Statium. Disputes uncti. Hospites uncti. Ancilla ungendi officio functa. Balneares. Magæ iungebantur. Χείρμα πικρὸν. Verbenaca. ἡγὲ βοτάν. Sagmina. Singulis membris sua accommodata unguenta. Myrteus color. Color τριπικρῶ. Crines fœdare pœna

loco ap. Romanos. Vasculis unguentariis potabant.
 Vinum Nardinum. Vnguenta vino admiscebant. Ci-
 bis unguenta admixta. Vnguenta Veneri propria.
 Βαλιν. Discerniculum. Calamistratorium. Rutilus
 capillus commendatus à veteribus. Cinere rutila-
 bant capillos. Sapo Gallicus. Batavi Auricomi, Ruffi.
 Spuma Cattica. Cautica spuma. Pila Mattiaca.
 Sapocurberba dicitur ap. Ovidium. Thapsus. Χρυ-
 σόφυλον. Θάψιν γυνή. Fucus, Rubriceta, Sandyx.
 Cerussa. Jus Collyricum. Offa. Differentia inter
 καλαπλάσματα & λινύματα. Melinum. Στίβη. Bri-
 tanni cur Carulei. Idem cur picti. Britanni unde
 dicti. Isatum. Glastum. Face peruncti. Pedes un-
 gebant viatores. In Nuptiis ungebantur. In latitia
 ungebantur. In calamitatibus pulvere crines colli-
 nebant. Diebus Festis ungebantur. In computatio-
 nibus. Pocillatores servi. Ad Cyathos. Inconvulsi
 uncti. Ante epulas. Inter epulas. Corona in convi-
 viis. Apium cur admixtum Coronis convivalibus?
 Avicula coronis alligata. In Balneis ungebantur.
 Vnctorium. Vnctiones sicca. Επελαστική. Infolia-
 tio. Strigilas. Στρίγχα. Distringo. Strigmenta. Ex-
 davera uncta. Amomia. Momia. Mumia. Offa mor-
 tuorum uncta & cineres. Vnguenta in rogos conje-
 cta. Aegyptiorum in ungendis mortuis mos. Aethi-
 opum mortuos condiendi mos. Moris hujus origo.
 Postes adium inungendi mos. Lucernas emungendi
 mos. Sandalia. Maliba. Cedro perungebantur
 libri.

His igitur hucusque explicatis, jam tempus est, ut examinemus ulterius, quosnam ritus in profanis unctionibus observaverint veteres. Vbi primo consideremus personas ungentes, quæ in diversis unctionibus diversæ quoque fuerunt; sic Athletas suos *Aliptas* habuisse, notum est omnibus, *Alipta* enim *Ἀλῖπτα* est unctor, qui in Gymnasiis Palæstris inungebat, quemadmodum hanc vocem omnes fere Grammatici interpretantur. Verum *Aliptas* solum Athletarum & non etiam aliorum unctores fuisse, pro certo non affirmaverim; Legimus enim apud Juvenal. Sat. VI. in Balneis quoque inveniri *Aliptas*, qui faminas ungebant, quamobrem potius universale id nomen esse opinor, ad omnes unctores sese extendens. Præcipuè autem à scriptoribus pro luctatorum unctoribus accipiuntur; non tamen id solum aliptarum munus fuit, sed insuper in valetudinis conservatione & virium amplificatione occupati erant, simul & coloris habebant rationem, quæ omnia procurabantur non solum unctione, sed etiam ratione exercendi, quam *Gymnastæ* præscribebant. Ideo scribit Cicero lib. I. ad famil. epist. IX. *Sed vellem non solum salutis meæ, quemadmodum medici, sed etiam ut Alipta virium & coloris habere rationem voluissent.* Et Celsus lib. I. c. I. *Sanus homo, qui & bene valet, & sue spontis est; nullus obligare se legibus debet, ac neque medico neque aliptæ egere.* Hinc quod valetudo ipsis curæ fuit; *ἰατρῶν αλῖπτæ* dici queunt, quia illorum officium ex unctore & medico conflatum & mixtum erat. Vel potius juxta alios inter quos etiam Plinius lib. XXIX. cap. I. ita dicebantur, quia erant unctores medicorum, & mediastini eorum, servique; (Nam ungendi officio plerumque servi functi) ita enim scribit: *Prodicus Selymbria, natus discipulus ejus instituens quam vocant ἰατρῶν αλῖπτicen, unctoribus quoque medicorum, & mediastinis vestigalia invenit.* Hac igitur, (quia præsertim ponitur pro Athletarum unctore) est ratio, ut inquit Vossius, cur, ut *Palæstra* sæpe ponitur pro *Gymnasio*, cujus aliqui pars erat, sic quoque *Aliptes* interdum accipiat pro *gymnasta*, quanquam si vocem spectes, tantum partem muneris signet. Sic usus Epictetus Dissertat.

XXIV. lib. I. ὅτεν ἰμπίαν περὶ σάσι, μίανσο, ὅτι θείε σάσι ἀπὸ
 πλῆθους, περὶ νεαρίων βίβλιν, cum periculum ingruit, cogit,
 Deum te lanista instar aut Gymnasta cum acri juvene commi-
 ssis.

In Balneis etiam unctores inveniebantur, quos appella-
 bant *Capsarios*. Hi enim fricant & ungunt, si vera sunt, quæ
 scribit vetus scholiastes in Sat. III. Juven. *Guttus ab eo, quia gut-
 tam mittit, quos habent Capsarii*. Alioqui Capsarii dicti, qui
 mercede conducti vestes in balneis fuscipiebant. Firmandæ hu-
 jus rei adduco verba Epiphaniæ lib. II. *πρωτὸν γὰρ φασὶ τὰς τοιαύ-
 τας τὰς αὐτῶν ἐκκλησίας ἡγεῖσθαι Φωλῖες & σπύλιντας ἐν ὑποκαύσει
 οἰκοδομῆσθαι*. Ἐν ᾧ τῷ ἐξίναί εἰματὸφύλακες εἰσὶ τινες πρὸς ταῖς θεί-
 ραις δίκαις καμψαίον ὑπὸ αὐτῶν ὀπίσθι γυμνῶν. Similiter ita voca-
 bantur, qui pueros in scholam euntes sequebantur, portantes
 Capsam librariam. Quod comprobant hæc verba Juvenalis
 Sat. X.

*Quisquis adhuc uno partem colis asse Minervam,
 Quem sequitur custas angusta veruula capsæ.*

Hac voce utitur Suetonius in Nerone cap. XXXVI. *Constat quor-
 dam cum pedagogo & capsariis uno prandio pariter necatos*.

Quod ad fæminas attinet, & illas certis unctoribus usas
 fuisse constat: inter eos occurrunt *Cinerarii*, quos non viro-
 rum, sed mulierum servos fuisse notissimum est: iidem sunt, ut
 volunt quidam, qui *Cinifiones* alias dicebantur; Cinifio autem,
 ut in Glossis exponitur, ἱμπλύνει, γυναικῶν κοσμητής. Item Cini-
 fiones, ornatrices. Verum heic cinifionem cum ornatrice con-
 fundere glossæ videntur: mea autem opinio est, longe aliud Ci-
 nifionum fuisse munus, quam ornatricum. Si enim vim vocis
 spectamus, reserit aperta. Cinifio dictus, quia in cineres fla-
 ret, ad calefaciendum ferrum, quo capillos crispant; quod in-
 strumentum Varro IV. de L. L. *calamistrum* vocat, unde etiam
calamistrati juvenes. Exponit hoc Acron ad Horat. I. Sat. II.
 (quem locum, licet jam ab aliis observatum, nobis quoque huc
 reponere visum fuit) ubi sic ille: *Cinifiones & Cinerarii eadem*
figm

*significatione apud veteres dicebantur ab officio calamistrorū, qui acus & veruta stando incinere calefaciebant, quibus matronæ crines crispabant. Ejus & Virgilius meminit inquit: vibratos calido ferro. Hæc Acro. Ergo ornatrices erunt, quæ compo-
fuere capillum, Cinifiones vero, qui acus calefactas submini-
strarunt ornatricibus. Sic meo quidem judicio etiam Cinerarii à Cinifionibus distinguendi, Cinerariorum enim ministri erant Cinifiones æque ac ornatricum. Dictos autem puto Cinerarios, non (ut habet Varro lib. IV. de L. L. qui Calamistros Calefactos in cinere ministrabat, à cinere cinerarius est appellatus) à calefaciendis in cinere Calamistris, quod potius Cinifioni convenit, sed quòd Capillos cinere rutilarent. De quibus infra agetur. Et sic recte Cinerarium δειλον ἑταίρας glossæ exponunt. Occurrit vox in veteri monumento in D. Pauli æde: Ad primum ab urbe lapidem, viâ Ostiensi*

**T. CLAUDIVS
ZOSIMVS. FECIT
LICINIAE. PRISCAE. MAMM
CLAVDIAE ROSHODO. SOR
MASSA... CVM. CINERARIO
ET. TI. CLAVDIO. VERECVN
DO. PATRONO. ET. SIBI
ET. SVIS. POSTERISQ. EORVM
LONG. PED. VI. LAT. PED. VI.**

Præterea aliæ peculiare ornatrices Ancillæ inveniuntur apud Veteres. Quod indicat Joh. à Wouweren ad illa Petronii: *Dic Chrysis nunquid incompta sum? Nam puellas, inquit, habuerunt in ministerio, tum ornatrices, tum quæ velut à consiliis formæ. Quod alicubi stringit Hieron. Crines disponebant Ancillæ. Et hæc edoctæ erant à certis magistris ad hoc ministerium, velut ad artificium, ut tradit Pignorius. Id autem artificium quale esset, describit nobis Manilius partim lib. V. partim alibi:*

*Illis cum sui vultus, frontisque decora
Semper erit, tortosque in flexum panere crines,
Aut nodis revocare, & rursus vertice denso
Fingere, & appositis caput immutare capillis.*

Et graphicè illud depingit Tertullianus libello de cultu famin.
*Quid crinibus vestris quiescere non licet modo substrictis, modo
relaxatis; modo suscitatis, modo elisis? alia gestiunt in Cincinnis
coërcere, alia ut vagi & volucres elabantur, non bona simplicitate.
Affigitis præterea nescio quas enormitates sutilium atque
textilium capillamentorum, nunc in Galeri modum, quasi vagi-
nam capitis, & operculum verticis, nunc in cervicem retro sugge-
stum &c. Hæ verò ornatrices ab officio cognomen accepere,
quia earum officium erat ornare capillos; sic & Græcis ab offi-
cio κομώτεται dicebantur, Hesychio teste: κομώτεται κομῶ-
σα τὰς τεύχας.* Hinc juvenalis Sat. VI.

— — — ponunt
Cosmeta tunicas.

Ubi tamen vetus interpretes eos intelligi dicit, qui ornamentis
præfunt, non verò ornatrices. Ergo propriæ illæ Ornatrices
erant, quæ crines disponebant; quarum meminit Suetonius in
Claudii vitâ, cap. XL. *Hæc matris meæ ornatrix fuit.* Et vetus
inscriptio: CINERIBVS. HAMILLAE. ALPIONIAE.
QVINTAE. ORNATRICI. FESTVS. M. SEPTIMI. GAL-
LI. DISPEN. CONTVBERNALI. B. M. F. Item aliâ in
Musæo Carp. O'SSA. JVLIAE. JLVIVAE. JAVGR AVRI-
CLAE. ORNATRIX. Juvenalis (ut inquit Scholiastes) tali
ornatrici nomen *Pfecæ* ab arte imposuit. Extat locus Sat. VI.

*Componit crinem laceratis ipsa capillis
Nuda humeros Pfecas infelix.*

Quid Pfecas admisit? quam est hic culpa puella?

¶ *Quædã* verò dicunt Græci, quando minutum sive rarum pluit,
idem igitur est ac irronare, stillare, conspergere. Nam ornatri-
ces pauculum irronare aqua solebant ad compositionem crinium,
ac sic veluti *Quædã*. Ut est apud Interpretem. Lautiorum ta-

men

men capillis aqua loco balsamum instillabatur, & ita interpretor de guttis Arabicis Apuleji verba, quibus capillos obungi scribit lib. II. metam. Itaque etiam Psecæ erunt, quos Plautus *myrobrecharios* i. e. unguentum pluentes vel stillantes appellat Aulul. act. III. scen. V. quemadmodum hanc vett. editionum lectionem retinuit Meursius. Martialis autem Ornatricibus nomen *Psecæ* tribuit lib. II. ep. LXVI.

Et cecidit scellis ista Plecusa comis.

Eadem ratione, nempe à *πλέκω*; quia sciret *positu variare comas*, & *ponere compositas in statione comas*, ut canit Ovidius. Et quæ dominæ caput & capillos, ut arte jacerent, curaret, concinnaretque. Sic etiam observamus apud Apulejum lib. XI. metam. inter turbulas Pompam Ididis prosequentes mulieres, *quæ pectines eburneos ferentes gestu brachiorum, flexuque digitorum ornatum atque oppexum crinium regalum fingerent*. Tandem fæminarum comtricum ordini etiam ad censere licet *Picatrices*; quæ pilorum segetem succrescentem resinis & pice demunt. Item, ut habet inscriptio vetus, ORNATORES GLABRARI, nisi hic est *ὀφθαλμὸς* graphicum, pro GALEARI, illi enim domino vel dominæ in modum Galeæ galeri capitis suggestum curabant; id quod Galli suo idiotismo *perruquam* dicunt, qua de re haud dubiè juvenal. Sat. VI.

Et nigrum flavo crinem abscondente Galero.

Hæc de Psecade, quâ muliebri officium denotat. Reliquum est, ut de personis, quæ defunctos ungere solebant, aliquid etiam in medium proferamus. Apud Ægyptios certos homines ad id munus constitutos fuisse Herodotus refert: *ἐπειὶ δὲ τὰς ποίσεις, ἔτι & τὴν ταχίστην κομίζουσι. οἱ δὲ ἐν αὐτῇ τέττο καλῶν & τέχῃ ἔχουσι ταύτῃ, i. e. Hæc ætatis ita demum ad condiendum portant. Sunt autem certi ad hoc ipsum constituti, qui hoc artificium faciunt*. Inter Latinos vero, qui funera procurabant, ac odoribus unguentisque mortuorum corpora obliniendi ministerio fungebantur, *Pollinctores* dicebantur; cur verò & unde, necdum inter doctos convenit. Quidam volunt *pollingere* sic dici, quasi *pollutos ungere*.

Sancē apud Fulgentium legimus; *Pollinctor* quasi pollutorum, id est, *cadaverum unctor*. Nam pollutos vocat mortuos, quos Flamine Diali non licebat tangere, ne sese attaminaret, quod videmus ex Massurii Sabini verbis, quæ extant apud Gellium, lib. X. c. XV. *Locum in quo bustum est, nunquam ingreditur. Mortuum nunquam attingit. Funus tamen exsequi non est religio.* Franciscus Junius autem format à *Polincio* seu *Polineo*: vel potius à *Polingo*, quod idem esset ac *poliens ungo*; polire autem est curare ac colere, ut *polire agros* Ennius dixit apud Nonium. Turnebus lib. XXVIII. c. XXXI. quasi pellis unctorem dici putat. Ejus verba hic apponam: *Pollinctor à pelle, ut opinor, unguenda ficto vocabulo, quasi pellis unctor.* Et paulo post: *Veruntamen affirmo, quod in mixtis vetustis monumentis Pellinctor reperitur, E autem & O non raro tradunt operas mutuas, & in alternas sedes subeunt.* Denique Servius ad IX. *Æneid.* Pollinctores dictos scribit, quod mortuis os polline oblinerent, ne livor extincti appareret. In tanta igitur opinionum diversitate Vossii est sententia, quod, si hanc vocem de ligatione atque involutione intellexeris, posset esse à *Perligo*, ut proprie de eo dicatur, qui aliquem ligat & involuit *ἐλκυστικὸς* sc. *ἐδωτικὸς fasciis sepulchralibus*, sin vero proprie hoc verbum de unctione dici placeat, à *Perlino*. Quomodo autem inde formari queat hæc vox, docet in Etymologico. Multa quoque ad hanc rem notant J. Kirchman. de funer. Roman. P. Colvius ad Florid. Apuleji, & alij. Ut ut sit: Pollinctores dicebant veteres, qui funera procurabant, corpusque mortui lavabant, ungebantque, quod comprobant hæc verba Augustini lib. I. locution. Tom. III. *Pollinctor, qui id agit, quod exhibetur corporibus humanis, vel condendo vel siccando, vel involvendo & alligando; in quo opere maxime Egyptiorum cura excellit.* Est & in vett. Glossis: *Pollinctor, ἐλκυστικὸς, & pollingere ἐλκυστικόν, νεκρὸν στρογγύλῃ, ἐλκυστικόν.* Talis (ut id attingam) igitur fuit Pollinctrix Maria, quæ Salvatorem ante passionem unxit unguento pretiosissimo. Christus enim ipse id nomen illi dedit Joh. XII. 3. Nam cum mulier præstantissimo Nardo Jesu pedes unxisset, obmurmuranti

Judæ

Judæ dixit: *Sine dam, εἰς τὴν ἡμέραν ᾧ ἐκστασίας* in diem pollincturæ meæ *servavit illud.* Et Marc. XIV. 8. *Hæc quod porrit fecit: Occupavit enim ungere meum corpus εἰς ᾧ ἐκστασίας* ad Pollincturam. Hæc Pollinctoris voce usus Martialis lib. X. ep. XCVII.

Jam scrobe, jam lecto, jam Pollinctore parato.

Et Plautus in Pærruli Prologo:

Nam mihi pollinctor dixit, qui cum pollinxerat.

Adi & Apulejum lib. III. Florid. Erant autem servi *Libitinariorum*, (à Libitinâ Deâ, in cujus fano instrumenta funebria, & cuncta funeri necessaria venibant, sic dictorum) quippe quorum conditio honestior erat, quoniam & pollinctoribus præerant, & cum illis de sumptibus quos funeri impendi volebant transigebatur. *Pollinctorum* verò, *præficarum*, & *vespillonum* operâ deinde administrabant, quæcunque ad exsequiarum apparatus pertinerent. *Vespillonæ* autem à Pollinctoribus erant diversi, quanquam Pollinctorem pro Vespillone & hunc pro illo positum invenias. Sic de vespillonibus loquitur hic Sidonii locus l. III. ep. XIII. *Moxq; sidente strue torrem devolutum reddere Pyra fastidiosus pollinctor exhorret.* Nam propriæ vespillonum munus erat, cum Pollinctores cadavera lavassent, unxissent, & coronassent, illa efferre, incendere, ac sepelire, unde & *ustores* vocat Catullus ep. LX. de Rufa & Rufulo:

Ab semiraso tunderetur ustore.

Et Martialis lib. III. ep. XCIII. in Vetustillam:

Ustorque tedas præferat novæ nuptæ.

Turnebus lib. XIV. c. III. scribit in antiquo lexico se reperisse: *Vespillonem* esse sepulcrorum violatorem, quæm Græci *τυμβωρ* *χον* vocant: Quod intelligitur per antiphrasin, quasi non sepeliat, sed nudet, & in Latino Græco Lexico vespillionem, & vespillonem: Ubi etiam exponitur ille *νεκροθάψης*, hic *νεκροφάγος*. Ita ut ille funerator sit, hic cadavem portet. Sed revertamur ad Pollinctorem, quem Ulpianus apertè scribit fuisse Libitinariorum servum lib. V. ff. de inst. Action. Si Libitinarius, quos Græci *νεκροθάψας* vocant, servum Pollinctorem habuerit, isque mor-

tuum spoliaverit, &c. Sed ne longior sim, hæc de unctoribus sufficiant. Nunc ad personas & res unctas me convertam.

Hic primò sese offerunt Virgines, ex quibus tamen honestiores olim abstinuissè videntur ab unguentis, & solo oleo se unxisse: Sic Dianam apud Callimachum, sic quoque Palladem Unguenta & Alabaistros respuisse legimus, utpote cujus Divæ incorrupta omnia & virginalia erant, adeò ut oleo etiam incommixto statuas ejus inungi opus esset:

Μη μύρα λώπροχοι τὰ Παλλάδι, μηδ' ἀλαβάστρου
(Οὐ γὰρ Ἀθηνάια χεῖματ' αὖ μίκτ' ἀφιλεῖ)
οἷσσι, μηδ' ἐκὰς πίλιν &c.

Licetum tamen erat myrrhâ seu stacte & simplici oleo, sive unius plantæ aliusque rei pinguedine illas ungi: talia enim, ut superius ostendimus, non accensebantur unguentis, quippe quæ mixta erant è multis odoribus, itaque nec myrrha nec stacte propriè unguenta sunt, de quibus igitur illa rectè distinguit Varro lib.V. de L.L. & Plinius lib.XIII.c.L. quod ipsum quoque facit Theophrastus in scripto de odoribus: Ἐκ τῆς σμύρνης κοπιωμένης ἔλαιον ῥεῖ. Στάκτι δὲ καλεῖται, διὰ τὸ μικρὸν εἶναι. Ὅτι μόνον τινὲς φασιν ἀπλοῦν εἶναι τὸ αἰσινθῆλον τῶν μύρων, τὰ δὲ ἅλλα πάντ' αἰσινθῆλα, πλὴν τὰ μὲν ἐκ πλειόνων, τὰ δὲ ἐξ ἐλαττόνων. Eundem etiam morem, quò nempe virgines simplici oleo, mulieres vero unguentis ungerentur, apud Persas viguisse, satis perspicuè videre est ex loco Estheræ c.II.12.

Quæ, antequam Regi nuberet, ungenda Eunuchis traditur, per sex quidem menses myrrhâ tanquam virgo, per sex vero alios sequentes aromatis, & unguentis muliebribus, veluti Regis sponsa Regiq; nuptura. Verba in sacro codice ita leguntur: וּבַחֲנֻנֵּה תָרַח נָעֲרָה וְנָעָרָה לְבִנוֹת אֶל הַמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרֶשׁ סָמַךְ הַיּוֹרֵה לָהּ כֹרֶת חֲנֻשִׁים שְׁנָיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ כִּי כֵן יִמְלֹאוּ יָמֵי מְרוֹקִיּוֹהָ וְשָׁרָה חֲרָשִׁים בְּשֶׁמֶן הַמֶּלֶךְ וְשָׁרָה חֲרָשִׁים

Quæ rectissime ita reddiderunt LXX: οὕτως δὲ καὶ κατὰ πορασὶς εἰσελθεῖν πρὸς τὴν βασίλειαν, ὅταν ἀναπληρώσῃ μῆνας δεκάδ' ὅσους. οὕτως γὰρ ἀναπληρώσῃ αἱ ἡμέραι τῆς

ἡ ἀναστροφὴ. Μῆνας ὅς ἀλειφομένας ἐν σμυρνῇ ἔλαψεν, καὶ μῆνας ἑξ
ἐν τοῖς ἀγῶμασι καὶ ἐν τοῖς σμήμασι τῆς γυμνασικῆς.

Verum missis virginibus, Gymnasia Palæstræ ingressuri,
videbimus juvenes oleo nitentes violentis brachiis luctâ sese ex-
ercentes. Hinc Græci Palæstras λιπαράς nominant, id est pin-
gues ὁ oleo nitέας, quia eo ungebantur dimicaturi, ita Theo-
criti Scholiastes: Λιπαρὰν ὃ λέγει παλαιστράν, ἐπεὶ οἱ παλαιστῆς
ἐλάψαν ἀπὸ τῆς ἡλείφου, εἶτα ἰπύλαμον, qui mos à Lacedæmoniis
originem sumsit, ut legimus in Thucydide. Hujus autem mo-
ris ratio extat apud Clement. Alexand. Pædag. lib. II. c. VIII.
Καὶ τὸ ἔλασθαι αὐτοὺς ἐν μελίτῃς, καὶ τοῖς ἐν τόμοις ὅτι πολέμιον ζῶσι.
Ἀνδρώπων ὃ, τὰς μὲν αἰσῆσεν, ἐστὶ ὃ, ὡς εἰς μάχην ἐγκαλέσας. Καὶ
τὰς ἀπὸ τῆς φιλικῆς ἀλληλιμίας τῶν ἐν τοῖς σταδίοις ἐκέρχοντο εἰς τὸ
ἡ ἀγωνίας ἀνταγωνισθῆναι. Hi verò Luctatores *Athleta*, *Palæstrita*,
vel etiam *Xyftici* apud Suetonium in vita Octavii cap. XLV. &
Galbæ cap. XV. nominabantur, à Xyfto, qui coopertus erat, &
in quo hyeme exercebantur: qui tamen Xyftus diversus erat
ab eo Xyfto ambulatione sive arenâ apertâ, in qua sub dio sese
exercebant, & quam, quia undique circumcursari posset, inde
ἀειδρομίδα nuncupabant. Ut clare id indicat Vitruvius lib. V.
c. XI. Oleo quo hi Luctatores utebantur terram immiscebant,
aut, juxta alios, fiebat id unguentum subacta oleo cera, cui rur-
sus alii addunt pulverem Ægyptium seu Puteolanum. Quam-
obrem etiam talis compositio deinde *Ceroma* denominata fuit,
qua voce usus Martialis, lib. IV. ep. XIX.

Seu lentum Ceroma teris

Quod tamen Græci deinde in Luxuriam vertentes, rebus odori-
feris miscebant, ut ait Plinius, vilioribus tamen & minoris pretii.
Erat etiam *Ceroma* locus Palæstræ aut Gymnasii, in quo cero-
mate perungebantur. Id oleum Anacharlis (ut in ejus vita re-
fert Diogenes Laërtius) μανίας φάρμακον ἔλεγε, διὰ τὸ ἀλειφομέ-
νους τὰς ἀθλητὰς ἐπαινεῖν ἀλλήλους. Idem verò non tantum
oleum, sed & ipsam actionem desipientium esse dixit apud Lu-
cianum in scripto de Gymnasiis, his verbis: ὡς ἔμοιγε μανία

πολλοὶ τοῖνυν δοκεῖ τὸ πρᾶγμα, καὶ ἐκ τῶν ὅσας αὐτῶν βλάβας παθόν-
 σαι με, ὡς ἔπαυσαυσιν οἱ ταῦτα δρῶντες. i. e. *Nam hæc actio mi-*
hi potius videtur esse insania: neque me quinquam ab hac senten-
tia dimoveat, hos qui ista faciunt, desipere. In quibus tamen
 durior paulò contra Græcam juventutem est Anacharsis. Sa-
 nè uti Aristoteles Politicorum lib. VIII. docet, teneri puelli in
 hæsc Palæstras mitti debebant, ut validiores, ac robustiores,
 inde egrederentur, hæc enim res ἀκμῶν ἔμικρὸν ἐπαύει τοῖς σώ-
 μασιν, *vigorem hand exiguum corporibus adfert*, ut inquit Lu-
 cianus de Gymnastiis. Hinc etiam neque Plato reprobavit,
 quod vel ipsæ virgines currendo atque luctando sese exercita-
 rent, quin non solum puellis junioribus id permisit, sed & fæ-
 minas etiam maturas cum hominibus luctari voluit, quod ipsum
 etiam nobis indicat Xenophon in Lacedæmoniorum Politia,
 scribens Lycurgi decretum fuisse ut fæminæ liberæ (dum liberis
 gignendis vacarent) luctâ violentâ & cursibus, sicut masculi,
 corpora exercitarent, ut horum laborum tolerantiam graviores
 quoque adire discerent. Quod vero corpus oleo fricaverint,
 quorundam sententia est, id factum fuisse, quia oleum inservit
 nervis & membris fortificandis, reddens ea mollia, atque vim
 & vigorem adferens; quod aperit Plinius his verbis: *Duo sunt*
liquores corporibus humanis gratissimi, intus vini, foris olei, ar-
borum è genere ambo præcipui, sed olei necessarius. Aliis tamen
 placet id factum fuisse, ut Palæstritarum corpus lubricum ma-
 gis redderetur, utque difficilior per brachia prehenderentur,
 quod tangit Lucianus in libello de Gymnastiis; cum Anachar-
 sin Scytham ita loquentem inducit: Ἐν ἰδρωτί αἶμα πολλὸν ῥέου-
 ῶ ἐμοὶ γὰρ πατέχουσιν, ὥσπερ οἱ ἐγγίλυες ἐκ τῶν χειρῶν διολισθαί-
 νοντες. *Mihi risum pariunt, quod sudore multo perfusi velut an-*
guilla è manibus elabuntur. Ut verò etiam nimiam Lubricita-
 tem impedirent, ac prehensiones facerent firmiores, mos fuit
 corpus aspergi pulvere quodam aut arenula Aphè dicta, quam
 κονίσμα sive *Coniferium* illis suppeditabat. (Ita autem locum
 vocabant, ubi pulvis asservabatur) quod lubricitatis arcendæ er-
 go antiquos fecisse, clarè nos docet Lucianus l. c. καὶ αὐτοὶ ἐκόντες

πάτρισσι πῶν κόνιν ἀλεξουσὶν δίκην, ὡς ἀφουλότῃσι εἶν ἐν τῇ συμ-
πλοκαῖς οἶμαι, τῇ ἰσχυρίᾳ τῇ ὀλίγον ἀφαιρέσει, καὶ βεβαρῶσιν ἐν ξηρῇ
παρεχόμεν πῶν ἀνίστην, i. e. *Ipsique ultero Gallorum instar pulve-
rem aspergunt, quominus ut puto in complexibus effugiant, arena
demente lubricitatem, & firmiorem in arido præbente compre-
hensionem.* Attamen id etiam fecisse videntur, ut corporis
vigorem juarent, quod nobis suggerit Lucanus, de pugna
Herculis & Antei verba faciens:

Auxilium nervis calidas infundit arenas.

Hujus verò pulveris tantopere curiosi fuerunt veteres, ut ex
Ægypto cum asportari curarent, ita enim Tranquillus refert,
Neronem Cæsarem tempore famis publicæ navem illo onustam
pro suæ aulæ athleticis venire jussisse. Ex hac quoque pulveris
aspersione lucem haurit illud proverbium inter Græcos: ἀκονί-
νικάν, i. e. *victoriam obtinere absque molestia, pugna, ac sudore;*
quod apud Pausaniam legimus, qui Diorem Athletam in Olympi-
cis victoriam ἀκονίσι abstulisse scribit, id est, cum illi nemo se
ad pugnam obtulisset. Eleganter ad hunc morem alludit Ter-
tull. de Pallio: *Studia Palæstræ malè senescentia, & lutea un-
ctio, & pulvereæ volutatio.* Et Apulejus lib. IX. metam. hæc ha-
bet: *In modum pugilum, qui pulvisculo persparsi dimicant.* Item
Ovidius lib. IX. in congressu Herculis & Acheloi:

— — — *tenuique à pectore varas*

In statione manus; & pugna membra paravi.

Ille cavus hausto spargit me pulvere palmis;

Inque vicem fulvæ jactu flavescit arena.

Pulverulenti verò & lassī campestribus exercitiis sudorem, pul-
verem, atque odorem olei vicino Tiberi inter Romanos natan-
tes abluebant, & ideo illos ludos in campo Martio celebrabant,
quod is Tiberi vicinus esset. Cui rei assentit Vegetius lib. I.
c. X. *Romani campum Martium vicinum Tiberi delegerunt, in
quo juvenes post exercitium armorum sudorem pulveremque di-
luerent, ac lassitudinem, cursusque laborem natando deponerent.*
Hinc factum, quod Horatius campum Martium cum Tiberi
conjugat, ac de utroque lib. III. od. VII. ita loquatur:

*Quamvis non alius flectere equum sciens
Eque conspicitur gramine Marito:*

*Nec quisquam citius aqus
Tusco denatat alveo.*

Sed tamen etiam nonnulli, postquam sese exercuissent, ad Balnea pergebant, non semper expetentes flumina. Sic apud Plautum in Stich. legimus: *Postea ibolavatum à pilâ.* Et Martial. in Apophor. CLXI.

Redde pilam, sonat as thermarum.

De Græcis id videre est in Luciani Lexiph. hæc habentis: *ἔτι σωλειςβίης, καὶ ἀλάλως καὶ ἀναλίσταδροι, καὶ ἱμπαίξαντες τῶν γυμνασίων, ἐγὼ μὲν, καὶ Φιλίνος ἐν τῇ θερμῇ πυλῶν καί αἰονοθέτης, ἐξήμεδον.* Sed dum de Athletis verba facimus in transitu Quæstiunculam leviter attingendam duxi, An nempe cum certarent omnino nudi essent? Sunt quibus id non placet, & maxima quidem ex parte nudos fuisse dicunt, reliqua tamen membra velamento texisse. Nobis verò in contrariam partem satis argumento est, quod & Augustus Cæsar vetuerit, ne fæminæ istiusmodi spectaculis interessent; & Thucydides l. I. auctor sit, olim quidem Athletas fibulatis campestribus certasse, suo tamen ævo nudos; & hanc veterem modestiam servari in Asia. Plura de Athletis vide sis apud Lucianum *τῶν γυμνασίων*, ac in ejusdem Hermotimo, Isidor. orig. lib. XV. c. II. & Hieron. Mercurialem lib. de arte Gymnastica.

Verum ad aliud Athletarum genus, quos Græci *δρομῆς*, i. e. *Cursores* nominarunt, pergimus, qui m. inungi solebant, id quod in Agonisticis ex scholiaste Aristophanis pridem notavit Petrus Faber lib. II. semest. c. XXII. verba sunt editionis nuperrimæ: *Διὰ τὸ πᾶντα ἀνδρῶπων κεκλιμένον ἐλάας ἀναγκάζει μέρους τι παρὰ χεῖρας τὰ παναθλήματα. Κέραμον γὰρ ἐλάει ἐλάμενον οἱ περὶ χεῖρας, ἐπερὶ τελευτῆς ἐν τῶν γυμνασίων δένδρον. ἔστι δὲ τῶν ἀπνεύμενους ἀλεξ-φαμένοις ἐν τῶν πλῶν τριχῶν.* Nonnulli tamen autumant hunc locum nequaquam hoc sensu capiendum esse, sed potius antiquitus morem fuisse, ut ante Luctam pugiles uncti in sole discurrerent. Meâ quidem sententia omnino de cursoribus interpretari possumus hunc

hunc locum, quod clarius liquet ex Papinii Thebaid. lib. VI. de cursoribus ita canentis:

— runc Palladios non inscius haustus

Incubuit, pinguique cutem fuscatur olivo.

Hoc Idas, hoc more Dymas, alique nitefcunt.

Quo in loco per Palladias haustus oleum intelligit, ut recte Scholia vetera & Lutatius.

Porro etiam unguentis perfundebantur divites, & homines lauti, ut pompam & luxum ostenderent. Odoratis enim unguentis perfusum caput plerumq; divitiarum fuit argumentum. Inde Lucill.

Hi quos divitiæ produciunt & caput ungunt.

Facetè Cicero in IV. contra Verrem, ita, inquit, *Palestritas defendebat, ut ab illis unctior discederet.*

His adjungantur hospites, aut alii, qui è longinquo itinere in ædes alicujus divertebant. Sic Telemachus & Pisistratus in ædes Menelai adventantes lavabantur ab Ancilla ac ungebantur. Homer. odyf. IV. Et apud Milonem divertens Apulejus ab ancilla ad balneas producitur, ibique ungitur. Ita enim habet Metam. lib. I. *Fotis, inquit, Milo, Sarcinulas hospitris susceptus cum fide conde in illud cubiculum: ac simul è promptuario oleum unctui, lintea tersui, & cetera huc eidem usui profer oclyter; & hospitem meum produc ad proximas balneas, satis arduo itinere, atque prolixo fatigatus est.* Ratio, cur id factum sit, haud obscure in postremis Milonis verbis latet; nempe non solum ut ibi sordes abluerentur, sed etiam ut voluptatem & refocillationem sibi compararent. Nam utrumque finem spectabant veteres, teste Eustathio, cum refert βαλανεῖον esse introductum, ut esset ῥοπή μὲν ἀποδιδόντων, ἀναψυχῆς δὲ τινος αἰτίον. Et sanè medentur Balneæ lassitudini. Unde Plantus Mercatore:

Nunquam adeo! omnes balnea mihi hanc lassitudinem eximent &c.

Atque hinc Athenæus lib. I. balnea vocat ἀκν πόνων παύσις. Certè quia temperatur lotionem crassus & melancholicus humor inde etià eà exhilaratur animus. Ex hæcenus adductis præterea

H

patet;

pater, Ancillas etiam nonnunquam ungendi officio functas, quod alioqui divites & elegantiores à servis suis peragi curabant; sed ubi de Ancillis fit mentio, balneum quoque privatum ac domesticum intelligi nullus dubitem, quanquam homines modici hospites ad balnea publica producebant, conductis balnearibus, qui sequi iussi, ungendi officioungebantur. Sic Milo Apulejum lib. III, Met. *jussis balnearibus adsequi, perduxit ad lavacrum proximum.* Hi balneares, ut opinor, balneatoris famuli erant, ad id constituti, ut eis, qui balnea introirent, præsto essent. Balneator autem dicebatur, qui illis præerat. Pauperes verò horum balnearium munere ipsiungebantur, & se & hospites lavabant, ungebantque. Sic iterum exemplo nobis sit illud Apuleji lib. I. Met. *Illicò lavacro intrado. Quod unctui, quod tersui opus ipse praministro. Sordinum enormem eluviem operose exfrico, &c.* At illud nobis ad huc observandum, quod post lotionem demum sese unxerint, ut hoc pacto obstruerentur corporis pori & spiramenta. Id quod aperte indicat Eustathius Iliad. X. *ἐλάττω δ' ἔχειζοντο οἱ λυσάμενοι ἰμφορώτερον τῆς σωματικῆς πόρου, ὥς ἂν μὴ λυτὸν εἴποιεν πλεῖν ἔχοντα.*

Ad eos nunc veniamus, qui artem Magicam callentes, sese in totum oleo illinebant, cujus beneficio tunc quæ vellent præstabant, v. g. *Magico susurramine amnes agiles facere reverti, mare pigrum colligari, ventos inanimes exspingere, Solem inhiberi, Lunam despumari, stellas evelli, diem tolli, noctem teneri.* Imò seu in bruta & volucres se immutare, seu divinationes & alia plura posse credebant vanæ mentes; utpote quibus obaudiant Manes, turbentur sidera, cogantur numina, serviant elementa. Verba Luciani apponam, quibus Magam describit, quæ fascinantæ artis haud ignara transformabatur, atque Corvum nocturnum agebat. In ejus Asino hæc leges: *Ἐῖτα κισσώτιον ἀδρὸν ἀποτίξασα, πάντων πολλὰς ἔχον πυξίδας ἐν αὐτῷ, ἰνδὴν ἀναγείνῃ, καὶ ἀποφείδῃ μίαν. Ἡ δ', εἶχεν ἱμερόληπτον, ὃν τι μὴν ἐκ οἶδα, τὴν δ' ὁπώρας αὐτῆς ἑνικα, ἑλκασιν αὐτὸν ἰδόντων ἱδρῶν. Ἐκ τούτου λαβύσσα, ῥεῖν δ' ὅλην, ἀπὸ τοῦ ἰσχυροῦ ἀρξάμενη τοῦ καὶ τῷ. Καὶ ἄφρων πλεῖρα ἐνφύνησεν. Καὶ ἡ ἴσα ἀναγείνῃ, καὶ ῥεῖν ἰνδὴν. καὶ ἄλλα δ', ὅσα ὀφείδων κήματα. Καὶ*

εὐφροσύνην αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἀλλοτρίη, ἢ κοινὰν τοῖς θεοῖς. Quae ex
 versione J. Benedicti ita redduntur : Tum reseratà majuscula
 arcà, qua pyxides multas continebat, unam hinc effert, in quâ
 quid contineretur nescio, sed quantum oculi conjicere poterant,
 oleo plena videbatur. Ex hoc fumens tota inungitur, ab imis
 unguibus incensa : statimque ipsi enascuntur ala, nasus cornuus
 & aduncus, omnesque avia notas, quotquot sunt, habebat, nihil-
 que aliud erat, nisi nocturnus Corvus. Id autem agebant, atque
 in avem plumabantur, cum scitula formula juvenem quempiam
 libenter adspexissent, ut sic ad suum Cupitum devolare possent ;
 quemadmodum id refert Apulejus Met. l. III. Oleum etiam, quo
 ungebatur, *ῥεῖσμα μαμαχαυρίων* appellat Lucianus l. c. Multam
 præterea vim in Verbenacâ inveniebant Magi ; de quâ audia-
 mus Plinium lib. XXV. cap. IX. ita loquentem : *Utrâque* (specie)
fortiuntur Galli, & præcunt responsa. Sed Magi utique circa
 hanc insaniunt. Hæc perunctos impetrare quæ velint, febres ab-
 igere, amicitias conciliare, nullique non morbo mederi &c. Ver-
 benaca vero eadem est herba, quæ & verbenâ dicebatur ; quod
 patet ex eodem scriptore Plinio l. c. Nulla tamen Romana nobis
 litatis plus habet, quam hierobotanæ. Aliqui peristereon, nostri
 verbenacam vocant. Quibus in verbis ostendit Plinius nullum
 planè inter hierobotanen. ac verbenacam esse discrimen, nisi
 quod vox illa ex Græciâ, hæc originem è Latio petat. Ac sa-
 nè & verbenâ est *ἡραβόταν*, ut Dioscorides aliiq; volunt ; quam-
 vis abusive verbenas jam vocemus omnes frondes sacras, ut est
 Laurus, Oliva, vel myrtus. Terentius : *Ex ara sume hinc verbe-
 nas.* Nam Myrtum fuisse Menander testatur, de quo Terentius
 transtulit, ut ait Servius ad XII. Æneid. non tamen Plinius
 dubitat dicere id esse sacri graminis genus lib. XXII. c. II. ubi
 verbenas etiam *sagmina* vocat, id est, sanctas vel sancitas ; ab
 illis enim vocibus nomen accepere, ut tradit Festus Pompejus :
*Sagmina vocantur verbenâ, id est, herba pura, quia ex loco san-
 cto arcebantur à Consule Prætorive legatis proficiscentibus ad fe-
 dus faciendum, bellumque indicendum : vel à sanciendo, id est,
 confirmando.* Nevina : *Jus sacratum Jovis jurandum sagmine.*

Fructusque Festus. Plinii verba sunt: *Non aliunde sagmina in remediis publicis fuisse, & in sacris legationibusque verbenæ. Certe utroque nomine idem significatur, hoc est gramen ex arce, cum sua terra evulsam: ac semper & legati, cum ad hostes, clarigatumque mitterentur, id est, res raptas clarè repetitum, unus utique verbenarius vocabatur.* Quo ex loco etiam politicum verbenarum usum discimus. His adjiciamus quæ de verbenacâ habet Turnebus lib. VIII. c. XXIII. cujus verba heic adscribere non pigebit: *Idem, inquit, de verbenacâ sentio, & verbenatam dici debere prædico, cum præsertim verbenæ gramen ex arce cum suâ terrâ evulsam significet, quod gramen sacrum putabant, & αἰσινῶν, i. e. verbenata, sape sumeretur, & verbenâ fieret, & ut ita dicam verbenaretur: Quo factum est, ut verbenata etiam verbenâ diceretur.*

Verum mitto hæc, & ad corporis partes venio, quarum unicuique pro varia illorum diversitate ac proprietate diversa etiam unguenta adhibebant, ut sanitatem conservarent. Multus in his exponendis est Athenæus & alii. Sic leges caput & collum, supercilia ac capillos inungi & confricari solere oleo *Serpyllino*; & apud Thoricensēs, populum Atticum, *Amatracino*, Genas & mammillas φοινίκῳ, genua & collum ἐρωδιῶν, unum brachiorum *sifymbrino*, & tibias à genu usque ad imos ungues *μύρρῳ λιβανῶν*. Alii ossa nervosque linebant *Cressino* & *Amatracino*. De oleo *Baccarino*, ut superius memini, scripsit Hipponax, cum ait: Βακκάρῳ ὃ τὰς πίνας ἡλείπειν. Inter Romanos ac Græcos caput & capilli perfundebantur *Nardo*. Ita Tibullus lib. III. El. VI.

Jam dudum tyrio madefactus tempora Nardo.

Item *Amomo*; ad quod hortatur Martialis lib. VIII. ep. LXXVI. his verbis:

*Sì sapias Assyrio semper tibi crinis Amomo
Splendeat.*

Nam alibi dixerat,

Unguentum heredi nunquam, nec vina relinquo.

Balsamo: Juvenalis sat. II.

— hirsuto spirant opobalsama collo.

Myro-

Myrobalano. Horat. lib. III. od. XXIX.

Pressa tuus balanus capillis.

Et Myrrhâ. Hor. l. III. od. XIV.

Myrrheum nodo cohibere crinem.

Quod tamen debilitare videtur vetus interpres Pomponius Porphyrio, inquiring: *Colorem myrteum in crinibus hodie quoque dicunt, qui medius est inter flavum & nigrum*: ut itaque videatur in Horatio legisse *myrteum* non *myrrheum*. Et sanè extat & apud Tibullum locus, ubi hujus coloris in crinibus meminit; cum lib. III. el. IV. inquit:

Stillabat Tyrio myrtea rore coma.

Qui color non de crinibus tantum dicebatur, sed etiam de aliis rebus, v. g. de equis; ut habet Pallad. lib. IV. c. XIII. Petron? *Myrtea subornatus gausapia.* Dioscorid. *ξύλον υπόκιρρον.* Et Isidorus inquit: *Myrtens color pressus in purpura.* Sed color *υπόκιρρον* purpura fuscior. In crinibus & equis est color, quem nostri *Kastaniebruyn* appellant. Nos heic in Horatio retinemus *myrrheum*: illa enim viguit consuetudo; Ut ex Virgilio clarius videre est:

— — — — *crines*

Vibrati calido ferro, myrrhâque madentes.

Et Ovid. lib. V.

Et madidos myrrha currum crinale capillos.

Denique Malobathro. Hor.

— — — — *Nitentes*

Malobathro Syrio capillos.

Imò adeo expetebant comtos capillos, ut tanquam pro pœnâ haberetur crines amicæ fœdare, quod probat Tibullus I. el. X.

Jam mihi persolves pœnas, pulvisque decorem.

Detrahet, & ventis horrida facta coma.

Uretur facies, urentur sole capilli, &c.

Et Venus stomachata biles venereas, ac filio, quod amicam haberet, infesta inquit: *Tunc injuria mea litatum crediderim, cum ejus comas, quas istis manibus meis subinde aureo nitore perstrin-*

xi, demiserim. apud Apulejum Metam. V. Præterea hæc unctio adeò luxuriosa fuit, ut de eâ Martialis scribat l. XII. ep. XXXVIII.

Crine nitens, niger unguento.

Quin imò vel pauperrimæ mœchæ crines ungebant: quòd colligo ex eodem scriptore l. III. ep. LXXXII.

Et Cosmianus ipse fufis ampullis

Non exubescit murice aureo nobis

Dividere mœcha pauperis capillare.

Cur autem hæc fierent, varias ut puto causas habuere. quasdam tamen, (quis enim omnes recenscat) quas observare potui, non verebor hic apponere. Sæpius odoramentis utebantur, ut corporis vitia v. g. oris foetorem & spurciciem dissimulare possent. Talis erat Posthumus, quem Satyrice expostulat Martialis sub assiduo diapsasmatum & unguentorum odore nil boni suspicans, sed latere ulcus, vomicam, aut tetrius quippiam. Ita enim de illo: lib. II. ep. XII.

Esse quid hoc dicam, quod olent tua basia myrrham,

Quodque tibi est semper non alienus odor?

Hoc mihi suspectum est, quod oles bene, posthume, semper:

Posthume, non bene olet, qui bene semper olet.

Hinc idem Poëta lib. VI. ep. LV. inquit:

Rides nos, Coracine, nil olentes:

Malo, quam bene olere, nil olere.

Et Cicero ad Attic. Ep. I. mulieres laudat, quæ unguenta odorifera negligunt. *Quamquam*, inquit, *tua illa horridula mihi atque incompta visa sunt: sed tamen erant ornata, hoc ipso, quod ornamenta neglexerant: & ut mulieres ideo bene olere, quia nihil olebant, videbantur.* Senes se ungebant, ut calvitiam capitis dissimularent, juvenesque apparerent. Sic modo allegatus auctor Senem jocatur habuisse capillos unguenti pictos colore, quos spongia poterat totos delere: Nam qui olim toto erant capite calvi, sibi solebant unguento perfusi velut fila capillorum unitare. l. VI. ep. LVII.

Mentiris fictos unguento, Phæbe, capillos,

Et tegitur pictis sordida calva comis.

Ton-

Tonsorem capiti non est adhibere necessum :

Radere te melius spongia, Phæbe, potest.

De tali quoque sene intelligenda , quæ habet eodem libro ;
ep. LXXIV.

Catuvam Trifilem semitæliis unguento.

Sulcis nempe & quasi semitis unguento ductis & pictis in calvo capite tripili seu trifili, tres scil. vel paucos admodum habente capillos. Adi Turnebum lib. XXV. c. XXVII. Alii unguentis usi ut pompam & luxum ostenderent, usum enim lapsu temporis verterant in Luxuriam. Claudian. de bello Gildon.

Umbratus dux ipse rosis, & marcidus ibit

Unguentis, crudusque cibi.

Et Lucianus in libro de Amoris talia refert : ὁπότες ἡ ἀρκείν ἡ μέλαινα χάρη νομιζέται, ἡ ζεγαμνητόων πλεον εἰς ταύτων ἀναλίσκουσι, ὅτε ἡ Ἀραβία (χαρὸν ἐκ τῆς τευχῶν διαπνύουσα, i. e. *Alia vero, quibus nigra coma videtur ad formam sufficere omnes maritorum opes in hanc impendunt, totam pene Arabiam ex capillis spirantes.* Imò admodum invaluit hæc Luxuria, ut odorem prodigum ex utraque corporis parte captarent, & non tantum linearentur, sed etiam ipsis vasculis unguentariis potarent. Vide sis Plinium lib. XXXI. & μύρον οἶνον μίγνυντες αὐτὸς ἔπιον, ut tradit Ælian. var. hist. lib. XII. c. XXXI. De his igitur loquitur Juvenalis Sat. VI.

Cum perfusa mero spumant unguenta falerno

Cum bibitur concha &c.

Et Martialis de Ampulla potoria scribens in Apophor. ep. CVIII.

Hæc licet in gemma qua servat nomina Cosmi

Luxuriosè bibas, si foliatum sis.

Foliatum quid sit superius indicavimus; interea per foliatum hic vinum Nardinum arbitror posse intelligi; illud erat, quod vel Nardo vel unguento Nardino conditum fuit. De quo Plautus in Milit. Glorios. act. III. sc. II.

Demisit Nardini unam Amphoram Cellarius.

Veteres autem (ut Theophrastus auctor est) unguenta vino miscabant, nonnulli subito in ipsa Compotatione; alii verò jam ante
hic

sic medicatum, & curatum habebant: Evolvatur hac de re Turneb. Adversariorum lib. II. c. XXIX. Horum quoque meminit Lucianus in Nigrino, qui luxuriosissimos describens, in illos, quia communia naturæ munera fastidiunt, ita invehit: τὸς ἡ τὸς μίσευ χαλεπὸς ἐμπρολαίμενος πόδων. καὶ τὸ σπένδιον ἀντὶ τοῦ παρακαρπὸν ἀγαπῶντες. ἴτερος ἡ τὸς ἐ τα μύρα αἰνοῦντες, i. e. Hos illos esse, qui media etiam hyeme rosas opplentur. Earumque raritatem intempestivam amant: hos illos esse, qui unguenta bibunt. Quin & cibis unguenta solebant admiscere nonnunquam; quemadmodum id observat Turnebus l. XXI. cap. IV. Hanc autem luxuriam longe superavit admiranda illa Cosmi cujusdam, qui in solidum ahenum, ex ære vas, multis ac diversis odoribus & unguentis pretiosissimis plenum descendebat, seque illis immergebat, de quo Juvenal. Sat. VI.

Et Cosmi toto mergatur aheni.

Hinc *unquam* luxuriosi & voluptatibus dediti dicuntur apud auctorem allegatum:

unquamque Corinthum.

Porro juvenum erat, ut unguentis delibuti ad amicas irent, ut placerent illis, ac ad Venerem incitarent; eum enim ob finem etiam in congressu unguentis fuisse usos testatur Lucianus in Asino. At nobis senem sistit Horatius, qui pretiosissimo unguento perfusus amicæ placere studet:

Senem, quod omnes rideant, adulterum

Latrent suburana canes.

Nardo peruntum, quale nec perfectius

Mea laborarunt manus.

Epod. lib. od. V. talem etiam invenies apud Plautum in Cassina. Alioqui mulieres eandem ob causam etiam id fecisse legimus, quod clare apparet ex Apulei verbis: lib. VI. met. *Et Ecce*, inquit Psyche, *inepta ego divina formositatis gerula, quæ nec tantillum quidem indidem mihi delibo, vel sic illi amatori meo formoso placitura.* Hinc sicut Cereri panem, vinum Bacco, sic Veneri unguenta tanquam ipsi propria dedere veteres. Unde Papinius Statius Sylv. lib. III.

maternoque rogos unxisis amomo.

Et Lucianus in Icaromenippo Deum describens convivium, καὶ ἄρτον, inquit, ἢ Δημήτρη παρείχες, καὶ ὁ Διόνυσος οἶνον, καὶ ὁ Ἡρακλῆς κρέα, καὶ μύρτα ἢ Ἀφροδίτη, καὶ ὁ Ποσειδῶν μαρινίδας. Quibus in verbis pro μύρτα Marcil. restituit μύρτα, ut ex eodem videre est.

Ne verò faminarum vestes & velum tenue bombycinum unguentis hisce macularetur, crines compositi & sparsi ornatricum acu sustinebantur, quam Græci βελόνω appellabant, atque *acum crinale* dicit Apulejus lib. VIII. Varii erant usus hæ aciculæ, nam & caput illis scalpebant. Festus: *Acus, quâ mulieres scalpunt caput.* Capillum distinguiebant, unde *discrimniculum* dicebatur, teste Nonio, & certe id nomen apud Lucillum invenitur, & Tertull. *Cedo acum criminibus distinguendis.* Hieron. adversus Rufinum: *Fecerunt hoc & Fulvia in Ciceronem, & Herodias in Johannem, quia veritatem non poterant audire, & linguam veriloquam acu discriminali confodiebant.* Ergo innuit acum discriminalem Xiphilinus, qui de eadem Fulvia: καὶ ὁ βελόνας, αἷς ἐς τὸ καυθῶν ἐχθρῶ, καὶ ἐν τῷ ἵππῳ. Acu (ut jam diximus) capillos comptos figebant, de hac Xiphilinus: βελόναι τὰς τριχάς ἤεν. Et Isidorus orig. lib. XIX. *Acus sunt, quibus in faminis ornandorum crinium compago retinetur ne laxius fluant, & sparsi dissipentur.* Habes apud Martialem de acu aurea distichon. in Apophor. XXII.

Tenuia ne madidi violent bombycina crines,

Figat acus sparsas sustineatque comas.

Alio loco satis indicat multis orbibus capillos circa acum volvi solere, ne dissipantur. Ejusdem enim est illud: lib. II. ep. LXVI.

Unus de toto peccaverit orbe comarum.

Annulus, inserta non bene fixus acu

Ipsas autem acus illas gemmis ornabant, ut docet Ulpianus. Atque acu crinali, (quamvis à calamistro differat, hujus enim usus erat in capillis torquendis & vibrandis; illius vero in di-

scriminandis & continendis) veteres tamen videntur calefactâ vibrasse capillos. Unde in Isidori glossis: *Acus, Calamistratorium.* Et ejusdem lib. XX. cap. XIII. *Calamistrum est acus, quâ calefacta & adbibita calefacit, & intorquet capillos.* Unde & *calamistrati appellantur, qui comam torquent.* Et Nonio Marcello *Calamistrum est fistula brevis, quâ cirri continentur.* Non enim Nonius & Isidorus Calamistrum & acum confunderent, nisi acu quandoque pro calamistro usi fuissent. *Calamistrum* Nonius *fistulam* dicit; rectissime, quia instar arundinis, quæ καλαμῖς Græcis, intus eavum erat.

Maximam verò comarum curam habuere Græci, eamque studiosè aluerunt, ut scribit Eustathius, non tantum venustatis gratia, sed etiam formidinis: Εὐθὺς ὡς αὐτοῖς κόμην τρέφειν, ὁ μόνον ἐς κάλλος, ἀλλὰ & διὰ τὸ φοβερόν. Οὐδὲ γὰρ ἐλίων χαλκήρεος φοβερώτερον ἢ μὴ χερσὶν ἔχοντα. Ita quoque de Leonida Spartanorum rege refert Philostratus lib. VIII. ἐπὶ τοῦ κορυμῆ ὑπὲρ ἀνδρείας, καὶ ἢ σεμνὸς μᾶλλον φίλοις φοβερός ὅ ἐχθροῖς φαινόμενος. Alioqui magis pulcritudinis atque ornatus causâ Romanos ac recentiores Græcos hoc factitalle legimus, inde præcipuè flava inter illos coma celebrata fuit, quia commendatiorem vultum reddere credebant. Ita flavum capillitium commendat Valer. Flaccus l. V.

*Tum novus implevit vultus honor, ac sua flavis
Reddita cura comis.*

Et Catullus laudat augeam Berenices comam, adeoque in universum Euripides ait; *Amorem capi flava coma,* φιλεῖ κατὰ ἔρα καὶ κόμης ξανθίσματα. Unde etiam illi, quibus ex naturâ flavi crines non erant, arte acquirebant. Sic Menand. apud Clem. Alexand. Οὐ δεῖ, inquit, τὰς τεύχας ξανθὰς ποιεῖν. Et Lucianus in Amoribus: Αἱ μὲν γὰρ φαρμακοὶς ἱεροδράκην διωαμένοις πρὸς ἡλίαν μισσημείαν, τὰς πλοκάμους, ἴσα ἢ ἢ ἰείων χροιάς, ξανθὰς μετὰ βάπτισιν αἰδοῦναι πλεονῶν κατὰ κείνας φύσιν, i. e. Nam aliæ quidem medicamentis rubefaciendi ad solis meridiem vim habentibus, capillos perinde ut lanarum coloribus, flavo inficiunt flore, propriam

damnan-

damnantes naturam. Romana præcipue famina veteres amare hunc colorem; unde quædam sibi illum cinere conciliabant, quo capillos rutilarent. Valer. Max. lib. II. c. I. de priscis Matronis: *Quo formam suam concinniores efficerent, summa cum diligentia capillos suos cinere rutilabant, & Cato in originibus p. 139. & 140. Mulieres nostra capillum cinere inungitabant, ut rutilior esset crinis.* Rectè dicit cinere inunxisse capillos; cinis utique ille non erat pulvis dissolutus, sed *Lixivium*, aut *Sapo Gallicus*; Galliarum enim hoc inventum asserit Plinius lib. XXVIII. cap. XII. *Prodest & sapo, Gallorum hoc inventum rutilandis capillis. Fit ex sevo & cinere. Optimus fagino & caprino, duobus modis spissus ac liquidus. Ilterque apud Germanos majore in usu viris quam feminis.* Idcirco Trallianus scribit: *Και χαλλικὴ σαπὼν ἀναλύσας ἐν τῇ χύλῳ.* Apud Germanos maximo in usu erat, cum eo etiam viri, teste Plinio, crines rutilarent. Rutilus verò color videtur esse igneus & flavus, sive aureus. Hinc Batavi Silio Auricomis dicti:

At puer Auricomus jam formidate Batavo.

Quomodo & Vandalos χρυσαυδοὶ, id est auricolores capillos Propertius habere ait. Martialis verò *Ruffum* dixit Batavum:

Sum figuli lusus Ruffi persona Batavi.

Græci plerumque ξανθεὶν nominarunt, quamvis Galenus velit Germanos magis propriè πυρρὴς dici quam ξανθεὶς. De his Germanorum nativis crinibus Calpurnius Flaccus: *Miramur hanc legem esse naturæ, ut in sobolem transeant forma, quas quasi descriptas species custodiunt? sua cuique genti etiam facies manet.* Rurili sunt Germania vultus, & flava proceritas &c. Verum & inter ipsos Germanos ab arte rutilus efficiebatur crinis: Crebro enim medicamenti illum lavabant; ita Ammianus: *Videbat (sc. Germanos) lavantes alios, quosdam comas rutilantes ex more.* Plinius eum colorem in crinibus gelidi Cæli beneficium existimat, quod tamen non putem, sed potius ex usu sinegmaris & spumæ Catticæ seu Saponis liquidi hunc colorem sibi afcivisse Germanos arbitrarer; spuma autem Cattica est Batava spuma, (fortassis inde accepto nomine, quod olim Batavo-

rum regionem incolebant Carti) quod indicat Martialis lib. VIII. ep. XXXII.

Et mutat Latias spuma Batava comas.

Sive, ut alibi docet, *Causfica*; vel ut reperitur in quibusdam exemplaribus, *Cattica*:

Causfica Teutonicos accendit spuma capillos.

Ita ab ignea vi cineris, quæ lixivio incoquitur, ex quo Sapo conficitur tam liquidus, quam spissus, qui à Mattiacis in pilos densabatur, & inde *Pila Mattiaca* dicebatur. Ipse Martialis in Apoph.

Si mutare paras longavos cana capillos

Accipe Mattiacas (quo tibi calva?) pilas.

Mattiacæ autem à Mattiacorum gente, quos *Selandos* juxta nonnullorum judicium nunc dicimus, sive ut volunt alii à Mattiaco oppido Germaniæ, quod hodiè *Baden* vocant. Ut ut sit, vile saponis genus fuisse tradit Turneb. cap. XXIII. lib. IX. Sed & Germani Rheni accolæ rufos crines obliquarunt, inque nodum coëgerunt; ac præterea Scobem & ramenta aurea videntur habuisse, quæ capiti inspergerent, quo magis coma illuminata flavesceret. De quibus haud obscurè Martialis lib. V.

Rhenique nodos, aureamque nitellam.

Ab his autem ad alios etiam iste mos pervenit, ita enim refert Herodianus, quod non puduerit Antoninum imperatorem flavam capiti cæsariem aptare, quæ mentiretur Germanicæ tonsuræ modum; *Κόμας*, inquit, *τε τῇ κεφαλῇ ἐπιτίθειτο ξυνθάς, ἣ εἰς κοράν Γερμανῶν ἰσχυμένας.* Sed præsertim apud Romanas mulieres veteres in magnâ fuit æstimatione hic color, ut antea ex Valer. Max. lib. II. c. I. ostendimus. Hinc & Ovidius *Artis Amat.* lib. III.

Famina canitiem germanis inscit herbis;

Et melior vero queritur arte color.

Sed, ut observat J. Scaliger, unde saponem putavit esse herbam? An ex Isatide etiam fiebat iste color; ita enim Propertius lib. II.

An si caruleo quadam sua tempora fuce

Tinxerit, iccirco carula forma bona est.

Posteriores verò Romanæ magis avidè huic colori inhiabant, quippe quæ ipsum flavum capillitium emebant à Germanis & pro suis comis supponebant. Id constat ex Ovidio ad puellam:

Jam tibi captivos mittet Germania crines,

Cultu triumphata munere gentis eris.

Item artis Amat. III.

Fæmina præcedit densissima crinibus emptis;

Proque suis alios efficit ære suos.

Matronarum tamen honestiorum capillitium nigrum videtur fuisse, quod Servium notare video in IV. Æneid. qui Matronis nigram comam, Meretricibus verò flavam probatam fuisse ait. Huc igitur respexit Juvenalis Sat. VI. Admodum Satyricè:

Et nigrum flavo crinem abscondente galero.

In illud vetus Interpres, crine, inquit, supposito, rotundo muliebri capitis tegumento, in modum galce facto, quo utebantur meretrices flavo. Nigro enim crine matrone utebantur. Alias Croco eam in rem usas testatur doctissimus Tertull. libello de cultu fæmin. c. VI. *Video quasdam & capillum croco vertere, pudet eas etiam nationis suæ: quod non Germana aut Gallia sine procreata, ita Patriam capillo transferunt.* Item Thapso, quæ est herba ferulacea, cujus lignum Hesychio aurei coloris, qui inde χρυσόξυλον. Theocriti Scholiastes: θάψου γὰρ ἐστὶ ξύλον τι ὁ καὶ ὁ σκυθικόν ξύλον, ὡς φησι Ἐσάπρω. Τύττω τὰ ἱερὰ βαπτισί, καὶ τειγῆσι μήλινα, καὶ τὰς τείχας χαλιδίχυσιν. Ἐστὶ τὸ παρ' ἡμῶν λεγόμενον χρυσόξυλον ἐσκληπιάδης ὅ, φύλλον τι χιωρὸν ὁδὸν καὶ πλω βαψίαν πρὸς τὰ ἱπώπια. Βαπτισίς ὅ ἐκ ταύτης, τὰ κροκιδῆ. Quia mulieres eâ comam tingebant, inde βαψί ηγρωακή ait Comicus, quod exponit Scholiastes ὡς χρῶμα. Ego Thapsum sive

Thapsiam (ita n. aliter dicebatur, quamvis interdum ea distinguant) id fuisse minimè ambigo, quod nostrates Soerhout vocant, cujus liquore lutei seu aurei coloris capillos laverint. Quin etiam L. Verus, Commodus, & Gallienus Imp. crinibus suis illuminandis auri scobem asperserunt, cujus rei causam

dit Clemens lib.III. pzdag.cap.III. terroremque esse ait: ἡδὲ θανάτου καὶ τοῦ ἐν σπύδα καμῶσιν, ἀλλ' ἔκαστος. Ἐχθρὸν τὸ φοβερόν τοῦ ἑυτελέου ἢ βαρβαρίου, καὶ τὸ θανάτον αὐτῷ πολεμὸν ἀπειλῶν, συστίνε, τι γένηται τῷ αἵματι. Ex hac veterum consuetudine capillos variis medicamentis mutandi haud inconcinne conjectari forte liceat ritus illius vestigia hodiernum apud varias gentes durare, dum Polline orizæ vel farinæ vel etiam quocunque alio pulvere aut cinere sicco & dissoluto canitiem sibi conciliant.

At, quamvis in viris æque ac faminis inter antiquos flourerit comæ studium, non tamen id apud omnes semper laudatum invenies: ut vel ex eo liquet, quod Paridi tanquam effæminato obijciatur ab Hectore nimia comarum cura, & Diomede. Iliad. III. Et preleganter in hanc rem Phocylides:

Μὴ μὲν ἐν ἄρσενι παῖδι πρόφην χαίτων πολυκαμίδ.
Μὴ κορυφῶν πλεῖστος, μὲθ' ἄρματα λοξὰ κορυμῶν
Ἄρσενι ἐκ ἐπίσκευ κόμην. χλιδάη δ' ὅ γυναιξί.

Sic de Ænea tanquam semiviro Jarbas apud Virgilium lib. IV. ait:

*Et nunc ille Paris cum semiviro comitatu,
Maonia mentum mitra crinemque madentem,
Subnixus, raptus potitur.*

Præsertim quod immensos in unguentorum usu sumptus impenderint, ac (ut antea alibi ex Luciano vidimus) τὴν γυναικῶν πλεῖστος αἰς τῶν χαίτων ἀνασκευασιν; Hinc apud Athenæum legimus, quod Lacedæmonii omnium harum pretiosarum compositionum venditores expulerint, quia oleum perderent, ac inutiliter consumerent. Et Plinius lib.XIII.cap.III. inquit: *Certum est Antiocho Rege, Asiæque devictâ anno urbis CDLXV. Publium Licinium Crassum: L. Julium Cæsarem Censores edixisse, ne quis venderet unguenta exotica.* Ita autem appellabant compositiones externæ & aliunde asportatas, ac proinde pretiosiores, v.g. Græcas, quas præ reliquis omnibus laudabant, quod constat ex illo Plaut. in Stich. act.I. sc.III. ubi Parasitus auctionem facere decernens ita loquitur:

Vel

Vel unctiones græcas, Sudatorias &c.

Sed hic operæ precium videtur enarrare, qua æstimatione fuerint, qui unguenta redolerent; indicabunt id nobis verba Vespasiani, quæ apud Suetonium in ejus vitâ, cap. VIII. leguntur, hic enim *nequam occasionem corrigendi disciplinam præmitteret, adolescentulum fragrantem unguento, cum sibi pro impetrata præfectura gratias ageret, nutu aspernatus, voce etiam gravissimâ increpuit: Maluissim allium oboluisse: literasque revocavit.* In eo Ciceronis judicio assentiens, qui ait odores, qui ærram redolent, gratiores esse, quam qui Croco conveniunt.

Nemini igitur nimiam hanc luxuriam consideranti mirum videbitur, si eodem tempore variis medicaminibus faciem fucandi morem viguisse audiverit. Quippe legimus apud Artemid. lib. I. *ἰδὲ καὶ χεῖρας τὸ ὀφθαλμὸν, ὅπως αἱ γυναικες. Fucus* autem generatim pro quavis tinctura à Latinis accipitur, quamvis propriè dicatur de fuco Marino, qui est inter maris ejectamenta; Nam Plinius lib. XXV. cap. X. ait: *Phycosthassium, id est, fucus marinus.* Sic fuco usæ mulieres ad conciliandum ori *ruborem*, ut tradit Lucianus in libello de Amorbis, aliique plurimi. Fuci itaque color fuit rutilans, & quodammodo puniceus; Nec enim quivis color propriè fucus dicebatur, sed rubei tantum coloris genus. Quod cognoscitur ex Plinii verbis capite modò citato: *Fuco circa Cretam nato in petris purpuræ quoque insciant.* Unde & Nicandro *φύκος ποινίας* dicitur:

Ἦτι δὲ φούκος καὶ ἐκ τῆς ποινίας φύκος.

In veteribus vero Glossis *Fucus*, *ῥῶμα* exponitur, sed fortassis nimis laxè. Hic fucus erit *Purpurissum*, quæ spuma est collecta effervescente purpura, cum ex ea tinctura efficitur, Dalechampio teste. Eo utuntur pictores, & fæminæ genas tingentes illis ruborem conciliant. Plautus in Mostell. act. I. sc. III.

P. tum tu igitur cedo purpurissum. S. non do: scita es tu quidem:

Novapictura interpolare vis opus lepidissimum:

Non

*Non istanc aratem oportet pigmentum ullum attingere,
Neque cerussam, neq; melinum, neque ullam aliam offuciam.*

Idem Trucul. act. II. sc. II.

*Quia adeo fores nostras unguentis uncta es ausa accedere,
Quiaque istas buccas tam belle purpurissatas habes.*

Id notant etiam Scriptores Christiani, sic commemorat Tertull. libello de cultu Fœmin. *Quæ cutem medicaminibus ungunt, genas rubore maculant.* Item alibi: *An cum cerussâ, purpurissâ & croco, & in illo ambitu capitis resurgatis.* Plinius Indicum purpurissum refert inter floridos colores lib. XXXV. c. VI. Eandem ob causam utebantur *Rubriceta.* Iterum Plautus in Trucul. act. II. sc. II.

Buccas Rubrica, cerâ omne corpus intinxti tibi.

Rubrica autem erat terræ species, qua usi mechanici ad ligna dirigenda filo. De ea conf. Vitruvium l. VII. cap. VII. & Plinium l. XXXV. aliosque. Belgis *Rootkryt* seu *Rootaerd* dicitur, ex qua tamen an pigmentum sive offuciam, qua malas illinebant, fecerint, ambigerem, quamvis Turnebi opinio sit, quod purpurissum Rubricam Plautus latinè dixerit. Lib. XXIV. cap. XVII. *Sandyx* quoque erat, ex qua purpureus color efficiebatur, quam plantam fuisse tradit Hesychius: Σάνδυξ δένδρον θαμνῶδες, ἔν τῷ αὐτῷ γένει ἐξ ἧς κόκκον ἐμφορῇ, ὡς Σαυσίβις. Plinius verò lib. XXXV. cap. VI. censet fuisse *cerussam usitam*: *Hæc, inquit, (cerussa) si torreatur aqua parte, rubricâ admistâ, Sandycem facit.* Sanè Sandycem fuisse γένμα κόκκινον ex Suida & Photio constat. Sic apud Vopiscum in Aureliano leges: *Dicitur Sandyx Indica talem purpuram facere si curetur.*

Sed ad alios lenocinii hujus colores progredior. *Albor* erat, quem formabat *Cerussa*: quæ ex eo nomen hausisse videtur, quod ceræ similis foret. Ad Candorem conciliandum hac faciem infecisse mulieres docet locus hic Martialis lib. VII. ep. XXV.

Et cerussata candidiora cute.

Unde & apud Plautum in Mostell. act. I. sc. III.

P. ce-

P. cedo cerussam. S. quid cerussa opus nam? P. qui malas oblinam.

Sed præter hanc habebant etiam *crassius sputum* ex madido pane, quale fuit *jus Collyricum* cujus illitu genas splendidas faciebant. Meminit ejus Tertull. de cultu: *Ad mensuram neminem sibi adjicere posse pronunciatum est. Vos planè adjicitis ad pondus Collyridas quasdam, sputorum umbilicos cervicibus adstruendo.* Collyridas dicit à succo crassiore; unde & *offa* dicuntur Juvenali: Sat. VI.

*Sed quæ mutatis, inducitur, atque fovetur
Tot medicaminibus, coctæque Siliginis offas
Accipit, & madide facies dicetur an ulcus?*

Ex pane enim siligineo id fiebat medicamen. Idem sat. II.

Et pressum in facie digitis extendere panem.

Panis autem ille (ut tradit vetus interpretes) *erat medicamen ad tendendam faciem, aut cutem magis.* Et rugas è facie eximebat, ipsamque teneram reddebat; Fiebat etiam ex oriza aut fabis: Hodie in illum usum ex amygdalis contusis, vel ex farinâ siligineâ. Illum verò panem, de quo supra egimus, lacte Asinino madefaciebant, & ita tandem madido faciem in crustabant, dein vero tectorium illud, seu κατάπλασμα abstergebant smegmate ex lacte Asinino. Dico smegmate, quia alia erant κατὰπλάσματα, alia σμήματα, quibus utebantur ad cutem poliendam; sublatis enim, cataplasmatibus τὰ σμήματα adhibebant ut id notavit doctissimus Salmasius in Æl. Spart. Hæc omnia clarissimè quoque patent ex Satyrico, qui huc respexit, cum inquit: Sat. VI.

*Tandem aperit vultum, & tectoria prima reponit,
Incipit agnoscere, atque illo lacte fovetur.*

Ubi Scholiastes, *Asinino*, inquit, *lacte faciem linit, ut cutem tendat, & candorem eliciat.* Sic de Poppæa Neronis uxore legimus, quod adeò diligens in forma fuerit curanda, ut eam missam in exilium quinquaginta Asinæ sequerentur, quarum lacte candorem corporis provocavit. Qua de re apponere visum locum interpre-

tis: Poppæa uxor Neronis adeò diligens in excolenda forma fuit, ut eam L. Asina sequerentur missam in exilium, quarum lacte candorem corporis sibi provocabat &c. imò & ipsius Juvénalis:

Propter quod secum comites educis Asellas

Exul hyperboreum si dimittatur ad axem.

Quin & de Othone, qui munditiarum pæne muliebrium fuisse perhibetur, Suetonius in ejus vita refert, faciem quotidie rasitare, ac pane madidò linere consuetum: idque instituisse à prima lanugine, ne barbatus unquam esset. Tandem quoque Melino videntur usæ fuisse delicatulæ istæ, de quo Plautus in Epid. Act. II. sc. II. & Mostell. Act. I. sc. III. Meminit quoque ejus Plinius lib. XXXV. cap. VII. ubi de Apelle, & aliis celeberrimis antiquis Pictoribus ait: Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere, ex albis Melino, ex silaceis Attico, ex rubris Sinopide Pontica, ex nigris Atramento. Quibus e verbis clare constat, Melinum terram fuisse albam, & hoc pigmento in facie albedinem procuratam fuisse; Sic idem Plinius cap. præced. Melinum, candidum & ipsum est optimum in Melo insula. Unde etiam cognoscimus, sic dici à terra Melia, quæ effodebatur in Melo Cretici maris insula. De qua tamen Dioscorides affirmat fuisse σποδοειδῆ, sive cinericiam. Interim fieri potuit, ut uno loco magis ad cinerem accesserit color, quam alio; indeque est colligere in Melo duo terræ genera fuisse, unum candidum, quo vetusti usi Pictores, alterum Cinericium, quod tamen non procul ab albore decesserit.

Nigror, ad palpebras & supercilia utilis, Stribio acquirebatur. Nam σῖβιον, ῥεῶμα μελαγχρὸν μέλαν, ut testatur Hesychius. confer. G. Agricola de naturâ fossilium lib. X. c. XI. Hoc mulieres ad ornatum oculos denigrasse liquet ex Luciani Amor. ἐν οἷς ὁ δόντων σηκίσκαι δυνάμεις, ἢ ἐλεῖσθαι μελάνουσα τέχνη θησαυρίσται. i. e. in quibus dentium vis abstersiva, aut palpebris denigrandis ars comparata reconditur. Oculos ejusmodi Hieronymus vocat orbes stribio fuliginatos. Atque de hoc etiam Cypriani illud Serm. V. de Lapsis capiendum: nigrò pulvere lineamenta oculorum pingis, cum te Deus aliter fecerit. Nec non Artemidori lib. I. ὁρφεύου δασύται καὶ ἰυανθεῖς, πᾶσιν ἐγχαθαί, μέλιστα γυναιξίν.

ἔλκ. ἀνίας γδ ὑπὲρ εὐμορφίας, καὶ μέλανι χροῖαν καὶ δερμας. Eleganter Juvenalis: Sat. II.

*Ille supercilium madidâ fuligine tinctum
Obliqua producit acm, pingitque tremantes
Attollens oculos.*

Hinc videmus olim fuisse verissimum, quod inquit Propertius l. I. II.

*Naturæque decus mercato perdere vultu,
Nec sinere in propriis membra nuere bonis.*

Et ipse l. II. XIII.

Ut natura dedit sic omnis recta figura est.

Verum nostrò more progressuri apud Britannos aliquandiu diversabimur. Hi *Glaſto* sive *Isatide* corpus inficiebant colorabantque, quod cæruleum efficiebat colorem, unde & *Cerulei* dicti apud Martialem: lib. II. ep. LIV.

*Claudia ceruleis cum sit Rufina Britannus
Edita.*

Etiam Seneca in *ὑποπολιτικῶν* idem testatur in choricis anapaëstis, cum inquit: *Et ceruleos Scotobrigantas*. Pro quo, ut quidem Scaliger judicat, hodie ineptissime editur: *Scuta Brigantas*. Nam, inquit, quis sanus dixerit ceruleos scuta, qui cute cerulei essent. Et paulò post: *Quæro, unde Picci dicti sunt? an quia scuta picci non cutem? certo Scoti ab iisdem partibus Hibernia. Et Ambo picci non scuta, sed cutem*. Sanè & picci dicebantur: ipse Martialis in Apophor.

Barbara de piccis veni Bascauda Britannis.

Et Claudian. de laud. Stil.

————— *ne tela timerem
Scotica, ne Piccum tremere.*

Atque etiam à coloribus *Britannos* dictos autumat doctissimus Camdenus, *Brith* enim vetusta illorum lingua patria depictum & coloratum significat. Cæruleus autem iste color nonnihil ad Nigrærem accessit, quod colligi licet ex Plinii verbis, quæ habet lib. XXII. cap. I. *Simile plantagini Glaſtum in Gallia vocatur, quo Britannorum conjuges nuptique totò corpore oblitæ quibusdam*

in sacris & unda incedunt, Aethiopum colorem imitantes. Quod idem voluit Cæsar, cum commentariorum lib. V. ait: *Omnes vero se Britanni ultero inficiunt, quod caruleum efficit colorem.* De fine vero, ob quem se ita pinxerint, loquitur Pomponius Mela de iisdem Britannis lib. 3. cap. VI. *incertum ob decorem, an ob quid aliud ultero corpora infecti.* Sed iccirco fecisse, ut horribiliores essent in pugna aspectu, ex Cæsare probat Petrus Victorius V. L. XIX, 3. Verba Cæsaris sunt: *Atque hoc horribiliore sunt in pugna aspectu.* Verum hic non negligendum censeo (cum præcipue in sequentibus usum habeat) quod in priore Cæsaris allegato loco pro *ultero*, *luteo* reposuerit Victorius, cujus cur non hodie sententiam sequantur nonnulli, id illos movet: quod Maro Auroram vocet *luteam*, non ut *caruleam*, sed ut *croceam*, & Eclog. IV. dicat non *caruleo*, sed

Croceo mutabit vellera luto.

Sed illi, ut inquit Turnebus lib. VI. c. XVII., *hoc peccare aliis videntur, quod cum hujus herba succo inficiatur caruleus & viridis color, tamen flores melini sint & crocei.* Et postea: *Cum autem Vitruvius scribit: Herba, que lutum appellatur, Herbam aliam intelligit, que luteo croceoque colore inficit, mihi non notam.* Et sanè lutum Philander censet esse Isatin, (de qua Dioscorides lib. II. cap. CLXXX. sive juxta alios cap. CCXVI.) causas apud ipsum videas ad Vitruvii lib. VII. cap. XIV. Itaque hac de re dubium hactenus manet, nec non eruditorum altercatio, sitne ap. Cæsarem *luteo* an *Glasto* legendum. De his tamen si conferamus Turnebum lib. XXIII. cap. XXII. ita ille suggeret: *Utrumvis sine ulla sensus & latinitatis dispendio legeris. Apulejus enim Isatin ab Italis luteam aut Glastum vocari dicit. Ita cum utrumque vocabulum latinum sit: fraudi non debet esse hoc vel illud Cæsari intexere; disceptatore & arbitro velut à Pratore dato Apulejo. Quanquam satius omnino sis vetera sequi exemplaria, in quibus vitrum scribitur.* Et certè ita est apud Melam, qui idem narrat. Item apud Fulvium Ursinum, qui in codice quodam apud Cæsarem sic scriptum se reperisse dicit. Idque magis etiam affirmant Vitruvii scripta; Nam in antiquis ejus editionibus ita invenimus: lib. VII. cap. XIV. *Item propter inopiam coloris indici cretam Selinusiam, aut anulariam vi-*

pro, quod *Græci* *Isatis* appellant, inficientes imitationem faciunt coloris *Indici*. Isatin autem in *Vitruvio* scribendum esse, quis non videt? Quid, quod his acedat auctoritas *Oribasii*: *Isatis*, quam infectores herbam vitrum vocant. Sed etiam *Isatm* *Plinius* lib. XX. cap. VII. *Glastum* dici scribit, quod in *Latio*, ut est apud citatum *Oribasium* lib. de virtute simpl. vitrum sonat: nempe quia infectores lanam tingebant colore vitreo sive hyalino. Ideoque à *Gal- lis* & *Germanis* eadem de causâ dicebatur *Glastum*. Sanè iisdem *glas* hodie vitrum. Quod tamen ex superioribus herba colligitur, & *Plinio* teste lib. XX. cap. VII. est tertium *lactuce* sponte nascentis genus, quo, ut & supra memini, infectores lanarum utebantur; & non tantum, quæ alioqui conflatione efficitur materia nitoris pellucidi. Nec simpliciter hoc glasto inficiebant *Britannæ* corpora, sed & animalium in iisdem pingebant figuras. Cujus rei testis *Herodianus* lib. III. τὰ σώματα εἰζονται χεφαῖς, ποικίλων ζώων παντοδαπῶν εἰκόσιν. Sed plenius *Solinus*: cap. XXV. Regionem partim tenent *Barbari*, quibus per artifices plagarum figuræ jam inde à pueris varia animalium effigies incorporantur, inscriptisque visceribus, hominis incremento pigmentis nota crescunt. Nec quicquam magis patientia loco nationes fere ducunt, quam ut per memores cicatrices plurimum fœci artus bibant. Hæc *Solinus*, & nos hæcenus de *Britannis*.

Quod ad Poëtas attinet, abundè testatur *Horatius* de arte Poëtica quosdam antiquitùs face fuisse perunctos ne agnoscerentur, sua è plaustris poemata canere solitos, his verbis:

Ignotum tragice genus irvenisse Camena

Dicitur, & plaustris vexisse poemata Theſſis:

Quæ canerent, agerentque peruncti facibus ora.

Et exinde eos appellavit *νευροδαίμονας* *Aristophanes* in *νεφέλ.* ubi conf. Scholiaſtes.

Sed ad inferiores corporis partes, pedes nempe, descendo, quos *Atheniensium* delicatiores inungi curabant, uti narrat *Cephisodorus*. Præcipuè verò id fecere peregrè proficiſcētēs, qui ampullam secum tulere, eum in usum, quem docet alicubi *Meursius*. Mos, inquit, erat pedes oleo ungere, antequam calceos induerent. Itaque peregrè abeuntes ampullam secum portabant, quæ oleum eum

in usum suppeditaret. Quod posterius clarè ex Plauti Mercatore Act. V. Sc. II. patet:

tollo ampullam, atque hinc eo.

Prius verò apparet ex Hesychio, cujus hæc verba: ἀλείφοντο τῆς ποδάς οἱ ἀρχαῖοι, πρὶν τὸ ἐποδίσσασθαι. Atque hinc λιπαρὲς ποδάς videntur Poëtæ appellasse. Quin imò ad hunc ritum inungendi pedes accedit illud Evangelistæ, qui Mulierem Salvatoris quoque pedes unxisse scribit.

Haud immeritò fortassè hic adjungenda, quæ pertinent ad loca seu tempora, quibus præsertim unguentis usi veteres. Sic in nuptiis spargebantur unguenta, eorumque odore cuncta quasi perfundebantur, quod ostendit hic Apuleji locus lib. IV. miles. *Nam visa sum mihi de domo, de thalamo, de cubiculo, de toro denique ipso violenter extracta, per solitudines aviarum infortunatissimi mariti nomen invocare: eumque ut primum meis amplexibus viduatus est, adhuc unguentis madidum, coronis floridum consequi me vestigio.* Atque idem auctor, Amoris & Psyche nuptiale convivium lib. VI. pereleganter ita describit: *Vulcanus cenam coquebat: Hora rosas & ceteris floribus purpurabant omnia: Gratia spargebant balsama: Musæ voce canorâ personabant &c.* Hic Gratiis balsama tribuit, quia gratiam ac ornatum sibi conciliabant olim unguentati.

Præterea sese ungebant, quotiescunque remota tristitia hilari esse animò volebant, ac jucunditati sese cupiebant dare. Ex Græcis id testatur Homerus odyss. XVIII. de Nutrice Eurinome canens, quod Penelopen misis lacrymis sese lavare, ac faciem inungere jussisset. Atque inter Romanos quoque id moris obtinuisset, ut scilicet non nisi probè loti ac uncti genio indulgerent, infinitis fermè constat testimoniis, è quibus pauca nobis adduxisse sufficiat. Sic B. Augustinus lib. IX. confessionum Balnea pellere tristitiam credidit, cum ait: *Visum est mihi est, ut irem lautum, quod audieramus inde Balneis nomen inditum, quod anxietatem pellat ex animo.* Ita quoque Horatius epod. od. XIII.

Nunc & Achemenia

Perfunds nardo juvat: & fide Cyllenea

*Levare diris pectora
Solicitudinibus.*

Idem aliò locò: *i, pete unguentum, puer, & coronas.* Sed contra in calamitatibus vulgaribus pulvere crines collinebant. Lucian. Scripto de luctu: καὶ κονίς ἐπὶ τῇ κεφαλῇ πάσεται. Apud Ægyptios autem si in domo mortuus reperiebatur, vultum lino oblinebant fœminæ: quod luctus maximi signum erat. De quo ritu Herodotus hæc habet: τοῖσι αὖ ἀπεκρίνεται ἐκ τῶν οἰκίων ἄνθρωποι, τῷ τις, καὶ λόγῳ ἢ, τὸ θνήσκον ἅπαν τὸ ἐκ τῶν οἰκίων τέτων καὶ ὧν ἐπλάσσει τῷ κεφαλῷ σιμῶ καὶ τὸν πρόσσωπον. In luctu verò majori crines evellebant, aut etiam penitus radebant capita: Sic Seneca in Oedipo: *Lucius evellens comam.* Et Apulejus lib. IV. miles. *quid, inquit, canitiem scinditis?* & hos crines, quoties propter mortuum quendam evulserint, supra busta, aut cineres, vel etiam defunctorum spargere cadavera solebant, quod ex Homero satis notum: Iliad. ↓.

Θρῆξί, ὃ πᾶντα νέκυα καὶ αἰνέουσιν, αἷς ἐπιβάλλον
Κειρόμενοι.

Porro autem & in alicujus rei *concelebratione* V. G. ludī, vel cujusdam Festi, dieique natalis unguentis erant deliburi. Ita Martialis lib. XI. ep. VII. de festo Saturni falcem gerentis:

Unctis falciferi senis diebus &c.

De priori extat & apud Tibullum locus: lib. I. El. VIII.

Huc ades, & centum ludas, Geniumque choreis

Concelebra, & multo tempora funde mero

Illius & nitido stillent unguenta capillo.

De eodem Genio lib. II. verba facit:

Ipse suos Genius adsit visurus honores;

illius puro distillent tempora Nardo.

Item in *compositationibus* odoramenta adhibere celebre fuit. Juvenal. Sat. IX. inquit:

Dum bibimus, dum festa, unguenta, Puellas

Pescimus.

Illas, ut forent amœniores, plerumque in pratis ad rivulorum
ripas,

ripas, vel etiam sub arbutis insituebant, cujus rei testem se nobis offert Horatius: lib. II. Od. III.

*Qua pinus ingens, albaque populus
Umbram hospitalem consociare amant
Ramis, qua obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo.
Huc vina, & unguenta, & nimium breves
Flores amœna ferre jube Rosa.*

Idem auctor alibi:

*Cur non sub alta vel platano, vel hâc
Pinum jacentes sic temere - - -
Dum licet, assyriaque Nardo
Potamus uncti?*

Pueri verò nobiles ad pocula divitibus ministranda adhibebantur, quorum meminit Plautus in Menæchm. act. II. Sc. II.

*Non scis quis ego sum? qui tibi sepiissime
Cyathisso apud nos.*

Isti pueri Pincernæ, dicebantur antiquitus *Pocillatores servi*, & ad *Cyathos*. Atque & illi plerumque uncti suoungebantur officio. Propert. *Lygdanum ad Cyathos*. & Horat. lib. I. od. XXIX.

*Puer quis ex aula capillis
Ad cyathum statuetur unctis.*

Illis subinde convivæ dicebant illud, *μῖσεν κίρνα, misce ut bibam*. Sed & illud obfero, quod impendio curarint Veteres, ut *calamistratos* haberent in ministerio. Ita Seneca epist. CXX. *crimini puer poculum tibi porrigat*. De his quoque Julian. Misop. *ὁ κρείττον ἢν ὁ δωδέναι μύρων τῷ ἀγορᾷ βασιζοντός σου, καὶ παύδας ἡρεῖς καλῶς, εἰς ἧς ἀποβλέπουν οἱ πολῖται*. Hinc Satyriscus Sat. IX. *Puerum te, & pulcrum & dignum cyathos*. Prolixius etiam de his egit Athenæus, quem videas lib. X. cap. VII.

Sed potius ad ipsa pergamus convivia, & unguentis quemque perfusum adspiciamus: nullum enim apud veteres solenne sine ungentis & coronis floribusque convivium. Ungebantur verò veteres *ante epulas*: quod potissimum fiebat, quum è longinquo

quinque redirent itinere. Exemplo Diomedis & Ulyssis id ostendit Homerus, qui ab exploratione redeuntes ἀλεξαρμένα λιν' ἐλαίῳ δάπτειν ἐπιζανίτω. Unde Athenæi lib. IV. ex Homero sententia est: Δὲν θιρανέουσιν τὸ σωματίον & λυσάρηρον ἵνα γὰρ ὁδὸς δαίμων. Etiam Apulejus Miles. lib. IV. latrones inducit, qui oleo peruncti mensas dapibus largiter instructas accumbebant. Ita etiam uncti ante convivium hospites, quod videre superius est, ubi de hospitibus egimus. Interim nec unguentorum minor in ipsis convivio usus fuit, ubi quando se liberalius invitare decreverant, floribus redimiti, unguentisq; delibuti cœnitabant. Dabantur Romanis in triclinio discumbentibus à ministris hæ coronæ, vel ut extat in marmore Farnesiano *tania* sive *fascia* quædā, quibus frontem convivæ vincire solebant. Sumptuosiores autem & operosiores erant Persarum delicia, sed Regum præcipue ac Satraparum, de quorum luxu ac splendore cum alii tum Athenæus lib. IV. Quorum etiam luxuriosum apparatus paucis verbis declarat Herodotus καλλίστη. Et Persicos odores commemorat Spartianus in vitâ L. Ælii Cæsaris. Alioqui de modesto veterum Persarum victu, nihil ad panem præter Nasturtium adhibentium, multa præclara Xenophon, cujus verba l. I. de Cyri institut. hic apposui: φέρον ὃ ὁμοῦν σῖτα, καὶ ἄλλος ὅλων ὃ καὶ δαίμον πικρὸν ὃ ἥλις ἀπὸ καὶ δυνά, ὡς δὲ πρὸ τῶν ἀρυσάδων, i. e. nam domo afferunt in cibum quidem panes: in obsonium autem nasturtium; in potum autem si quis sitiat poculum fictile, ut aquam de quovis flumine hauriant. Sed luxum convivalem è Persarum recentiorum deliciis Romam perfluxisse arbitratur Gutherius lib. I. de jure Manium c. XV. Quin imò nec Judæi plane hujus fuere moris expertes. Ad hunc enim respicit Evangelista Luc. cap. VII. 46. ubi Christus Pharisaum, se ut convivam haut benignè excipientem, increpat, quod unguentum non dederit, inquiens: Ἐλαίῳ τῷ κεφαλῷ μου ἢ ἡλεῖται. Ἀὐτὴ ὃ μύρον ἡλεῖται μετὰ τὰ πόδας. Flores vero, quibus usi, plerumque rosæ erant: Sic Anacreon: Ἐμοὶ μίλη μύροις κατὰ βρύχην ὑπὸ νῆλιν; ἢ μοὶ μίλη βράχοις κατὰ βρύχην καίρω, i. e. Mibi cura est unguentis madefacere casariem; mibi cura est rosis coronare verticem. Et Lucianus libello de Asino circa finem hæc habet: Καὶ δειπνῶ

αὐτῇ, ἔχεν ᾧ ἑορμαὶ ἐς ἑορμαὶ τοῦ Φιλότητος &c. ἀρ-
 σπύς, μενέουσι πῶς. Hinc passim occurrit apud Horatium
 illud: *Nun desint epulis Rosæ*. Et alibi: *Sparge Rosas* &c. Interim
 nequaquam imus inficias etiam ex aliis frondibus constasse co-
 ronas. Nam præter Rosas neclebantur hederâ, verbenâ, myrto,
 apio & aliis. Sed merito hic dubitari posset, cur ad coronas
 usi olim sunt apio, cum id Lugubre semper habitum fuerit.
 Unde ᾧ σάλιν δειδῶ, i. e. apio indigere ægrotantem dicebant,
 cum exigua superesset spes de recuperanda valetudine: An for-
 tassus ideo funebria admiscuerint, ut lethi memores tanto hila-
 rius agerent, juxta illud Horatii:

Dum res & atas, & sororum

Fila trium patiuntur atm.

An potius aliam ob rationem; quod nempe apium resistere e-
 brietati credatur, & myrtus, tanquam Veneri sacra, huic acce-
 dens, simul cum apio conviviali etiam lætitiæ conveniat. De
 quo conf. Victor Var. Lect. lib. XVI. cap. II. quam quidem poste-
 riorem sententiam meam facerem, cum certissimum sit non
 tantum voluptatis causa odora menta adhibuisse veteres, sed et-
 iam quod crederent illis ebrietati resisti; atque hinc utebantur
 coronis unguento delibutis, adi, si placet, Fulvium Ursinum
 App. ad. ad Ciaccon. Nonnunquam etiam, ut indicat Festus, a-
 viculas corollis suis alligabant, quarum & cantu assiduo, & cre-
 bris unguium rostrique puncturis efficeretur, ne inter epulas &
 potandum obdormiscerent. Cæterum priusquam mensas re-
 linquimus Martialis jocum, quo convivatorem quendam, ami-
 cis suis nil nisi unguenta exhibentem falsè irridet, apponere
 duxi. Est is lib. III. ep. XII.

Unguentum (fateor) bonum dedisti.

Convivis here, sed nihil scidisti.

Res salsa est bene olere, & esurire

Qui non canat, & ungitur, Fabulle,

Hic vere mihi mortuus videtur.

An autem post canam vel convivia Gentiles sese unxerint, equi-
 dem ambigo; maximè cum ejus ritus, nihil hactenus observave-
 rim.

Hæc Harpocraton: ac eadem ferme Suidas; cui jungatur Hesychius. Nec non de his punctionibus videatur Theod. Marcell. ad Pers. Alioquin & lotionibus, lavacris vel fluviis sese abluentes antiqui corpus ungebant; Quod solenne fuisse Spartanis in fluvio Eurota jam inde ab Heroicis temporibus indicat Theocritus in Helenæ Epithal. Idyll. XVIII. ubi virgines Lacedæmonia canunt se ungi virorum more ad Eurotæ flumina;

κεῖθεν ἄνδρες παρ' Εὐρώτῳ λουοίμεν.

Verum alia nunc consideremus loca. In Luciani Asino reperimus quosdam ad ignem id factitasse, ὡς, inquit, τὸ χρῶμα παρὶ τῆς ἡλίου ἀκτῆς, ἀποδυσάμενοι, ἡλείωνται πρὸς τὸ πῦρ, i. e. collata petula, vestibusque depositis ad ignem sese ungebant. Magis vero erat usitata veterum insolatio, cum toto die uncti in sole nudum corpus apricari & cuticulam probe curare solebant, id quod ideo faciebant, ut oleum corpus imbiberet, & cutis muliercularum more redderetur nitida. Quibus probe convenit illud Persii Sat. IV.

At si unctus cesses & figas in cure solem.

Ipsam verò hanc insolationem, cum corpora sole torrentur, ἡλιόπτη vocabant Græci, & ἡλιοπαίεσθαι gaudebant. Quò etiam optime faciunt, quæ habet Lucianus in Lexiph. Νῦν δ' ἡδὲ καὶ πρὸς τὸ ἡλιοπαίεσθαι, & πρὸς τὸ εἰς τὴν ἡλιόπτην, καὶ ἐκεῖθεν ἀστῆναι, i. e. Jam nunc autem tempus est insolatam ungendi, & ad solis splendorem apricandi, & postquam laverimus panem estitandi. Hinc quoque illud modo citati Persii:

— — & affiduo curata cuticula Sole.

Quæ verba ita est interpretatus vetus Scholiastes: Cumta, sc. à Chromatiariis, nam Chromatiarii dicuntur colorarii, vel qui toto die in arena sunt vel in sole, antiqui enim ungebant sese, & in sole erant, ut oleum corpus imbiberet. Ut Juvenalis:

Nostri bibit vernum contracta cuticula solem.

Effugiatque togam.

Eleganter item Martialis de hoc corpus torrendi modo in Charinum l. I.

Sole

Sole uritur Carinus, & tamen pallet.

Huc puto etiam alludere Terentium, Adelp. act. IV. sc. II. cum ibi Syrus ait: *Leſtulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit.* Sed inter remedia hæc numerabant medici: Et Arnobius lib. I. refert: *Nunquid ideo dicenda sunt nubila inimica obduſtione pendere; quia libidini non permittitur otioſe rutilare ſe flammis? heliocaminus, i. e. quaſi fornax ſolaria huc faciat.*

His ita hæcenus conſideratis videbimus nunc inſtrumenta, quibus uſi veteres ut de corporibus oleum, ſudores atque ſordes diſtringerent. Hæc à Stringendo *Strigiles* dicebantur, iis enim equi, atque in balneis etiam homines fricabantur purgabanturque. Græcè ſtrigil non modo *στρίγίς*, verum etiam *ξύσπα* dicitur à *ξύω*, *rado*, *stringo*, quod indicat vetus Juvenalis interpres in ſat. III. cum inquit: *Strigla autem eſt quod Xyſtrum dicunt unde oleum deteritur.* Et in Gloſſis Cyrill. eſt: *ξύσπα, ſtrigil, ſtrigilis.* Ab hoc inſtrumento ortum eſt verbum *diſtringere*, quod ſæpiſſimè apud varios occurrit Scriptores: ut apud Marcell. de Medicam. *cum locum perunxeris, cito deſtringas.* Item Plinium lib. III. ep. V. quæ eſt ad Marcum: *Solum balinei tempus ſtudiis eximebatur, cum dico balinei tempus, de interioribus loquor.* Nam dum *diſtringitur*, tergiturque, *audiebat aliquid aut diſtabat.* Et Plinius Veronenſis lib. XXXIV. cap. VIII. hæc habet: *Plurima ex omnibus ſigna fecit, ut diximus, ſæcundiffima artis: inter quæ diſtringentem ſe, quem M. Agrippa ante thermas ſuas dicavit.* Sed & velaria, quibus athletæ poſt laborem ſtringebantur, nonnulli etiam ſtrigiles fuiſſe dicta, autumant. A ſtringendo item *ſtrigmenta* dicebantur ſordes, quæ abſtergebantur de corporibus athletarum, qui in Xyſto raderentur ſtrigilibus. Sed ut ad ſtrigiles balneares revertamur, fieri curabant illas antiqui ex auro, argento, ære &c. comuniſſimè tamen è ferro, quod colligitur ex Plaut. Stich. act. I. ſc. III. ubi ſtrigilem vocat *rubiginofam.* Et clarius Martialis in apoph. de Strigile ep. XLIX. hæc ait:

*Pergamus has miſit curvo deſtringere ferro,
Non tam ſæpe teret lintea ſullo tibi.*

Quibus in verbis & strigilum observari poterit origo, nam in Pergamo inventas, vel inde allatas esse ait. Item Horatius:

— — — *curvo distringere ferro.*

Scribit tamen Plutarchus, Lacedæmonios καλαμινας arundinis, & Eliacos Agrigentinos argenteis fuisse usos; item Strabo memorat lib. V. geograph. Indos levibus strigilibus ebeneis corpus expolire solitos. Hæ strigiles porro inter Romanos oleo quandoque perfundebantur, quo minus ferri asperitate ac duritie cutis læderetur, quod, opinor, clare satis patet ex satyrici verbis: Sat. III.

— — — — *jam sonat unctis*

Strigilibus, pleno & componit lintea gutto.

Scribit enim Tranquillus: *Oleum lavasse cutem nimio strigili usu.* Quin veterum Romanorum ditiores & hinc delicatiores Strigilum loco sæpius utebantur *spongiis purpureis.* Ut ex Plinio discimus lib. XXXI. c. XI. vel *palliis laneis*, quemadmodum ea inter lautitias & maximum Trimalcionis apparatus posuit Petronius, cum ait: *Jam Trimalchio unguento perfusus tergebatur non linteis sed palliis ex mollissima lana factis.* Sed & aliàs à lavatione, oleo aut unguento perfusos, linteis tergere mos fuit, quod vel mediocres fecere & pauperes; utpote quibus non strigiles semper, sed illarum loco mollia lintea usui fuere, quibus sordium eluviem exfricabant, ita Apulej. lib. I. met. *oleum unctui, lintea torsui profer.* A Parasitis verò tergebantur divites, de quo vid. Scalig. Conject. Hinc Plautus inter eorum suppellectilem strigiles refert. Pers. act. I. sc. III.

Cynica esse è gente oportet Parasitum probe:

Ampullam, strigilem, scaphium, soccos, pallium,

Marsupium habeat.

Sed fortassis Lectori rem haud ingratam fecero, si strigilum figuram, tum ab Hieronymo Mercuriali artis Gymnasticæ lib. I. cap. VIII. tum à Guilielmo Du Choul observatam & depictam conspectui ejus subjecero, ea verò hæc est:

Quam

Quam figuram veris strigilibus convenire, vel ex Apuleji verbis dijudicare quis poterit, qui Florid. lib. I. inquit: *Juxtaque honestam Strigileculam, recta fastigatione clausula, flexa tubulatione ligula; ut & ipsa in manu capulo motaretur, & sudor ex ea rivulo laberetur.* Has strigiles deferebant ad balnea (ut & reliqua utensilia) divitum pueri vel servi; uti claret ex Horatio:

I, puer, & strigiles Crispini ad balnea defer.

Et Lucianus in Lexiph. Σὺ ὃ αὖ παῖ, inquit, ἐλεῖς ἰδὲ μοι, καὶ βίβλιν, καὶ φωνήν, καὶ ῥύμματ' αὐτοῦ λένε τὸ βαλάντιον, καὶ τὴν πύλιν, καὶ κρητίζην. Conferantur in hæc verba interpretes & commentatores, qui novissimæ editioni juncti sunt. Huic quoque rei favet Spartianus in Hadriano: *Publice & cum omnibus lavit: cum vero veteranum quendam dorsum. & ceterum corporis partem vidisset sibi atterere, percontans cur se marmoribus distringendum daret? ubi hoc iccirco audivit fieri, quod servum non haberet, & servis eum donavit & sumptibus.*

Ne autem mortuos planè obliuioni tradamus, de illorum quoque unctionibus quædam in medium afferemus. Quod vero uncta sint *cadavem* apud antiquos, nullus quidem hodie erit, qui id in dubium vocabit. Igitur circa unctionem ipsam quædam

dam observanda veniunt. Ac primò quidem corpora sepultura danda lavabant Antiqui. Ita Euripid. in Hecub. ὡς παλαιὰ λαίροις τοῖς πανιῶσι λύσω. Id factum priusquam ungebantur; *Lotio* enim non minus ad honorem sepulturae pertinebat, quam *unctio* & pleraque alia, quae in exequiis solebant adhiberi. Quale est hoc exemplum ex Virgilio lib. VII. Aeneid. de Miseni antiquissimo funere:

———— *Corpusque lavant frigentis & unguunt.*

Et Lucianus libro, quem inscripsit de luctu, morem hunc confirmat, cum admodum ridiculè hæc posuit: Μολὲ ταῦτα ἡ λέγωντος αὐτοῦ, ὡς ἔχ' ἰκαίης τ' κάτω λίμνης λαίρων (ἦ) τοῖς ἐκεί, ἢ μύρω τῶ καλίστῳ χρίσασθαι τὸ σῶμα, ὥς δ' οὐκ ἔστι βιαζόμενον, ἢ σφαγῶν ὄντας τοῖς ὠχέοις ἀνθεσι, πορίθεν, λαμπρῶς ἀμφιέσθαις ἵνα μὴ ῥιζῶν σπυρνότι πῶτα πλὴν ὁδόν, μηδὲ γυμνοὶ βλέπωιν τῶ κερεῖ. Quibus è verbis etiam constat optima quæque unguenta adhibita mortuis, ita ut verum sit quod habet Herodian. lib. IV. c. II. τὸ μὲν γὰρ σῶμα τῇ τελευτῇ πολυτελεῖ καὶ εἰς καὶ ἀπαύτην. Illa vero unguenta varia erant v. g. casia & myrrha: ut est apud Martialem lib. X. XCVII.

Dum myrrham & casiam flebilis uxor emit.

Et apud Judæos Aloë, uti patet ex Salvatoris passionis historia. Sed alijs quoque speciebus, ut cedromelle, sale, cerâ, bitumine, & resina mortuorum corpora peruncta fuisse docet Schindlerus. Sed imprimis ad hæc unguenta, Amomum adhibuerunt, reliquisque addiderunt, quibus cadavera condirent. Unde Statius Sylvar. lib. II.

Affyrio cineres adolentur Amomo

Et Persius sat. III.

———— *tandemque beatulus alto.*

Compositus lecto, crassisque lutatus Amomis.

Quamobrem ab Amomo, tanquam principali mixturae parte, unguenta omnia, quibus defunctorum corpora medicabantur & condiebantur vocarunt *Amomiam*. Unde postea truncata voce haud dubiè fecerunt id nominis, quod *Momiam* & *Mumiam* hodiè dicimus. Sed nec tantum integris mortuorum

cor-

corporibus id honoris tribui solebat, verum etiam *ossa* unguentis spargebantur. Testem produco Tibullum lib. III. el. II. ita loquentem:

Pars qua sola mei superabit corporis, ossa

Incincta nigra candida veste legant.

Et paulo post:

Illic quas mittit dives Panchaia merces

Eoque Arabes, Dives & Assyria.

Et nostri memores lacryma fundantur eodem &c.

Sed & cineres, de quibus testatur Aufonius in Heroum epitaphiis, XXXVI.

Sparge mero cineres, bene olenti & unguine Nardi,

Hospes, & adde rosis balsama puniceis.

Quos tamen cum ossibus deinde in domo reponabant, quod indicat modo allegatus Tibullus l.c.

Atque in marmorea ponere sicca domo.

Id est Monumento, nam *domum* Monumentum vocabant, quod videre est ex veteri Lapide, Romæ in D. Stephani è regione templi D. Lucie reposito

..... MALA EST GRATIA

M . JUNIO . M . F . PAL . RVFO

SOTERICIVS . PAEDAGOG . FECIT

HAE SVNT . PARVAE . TVAE MEAEQ SEDES

HAEC CERTA EST. DOMVS HAEC COLEND A NOBIS

HAEC EST. QVAM MIHI SVSCITAVI VIVVS

Sic etiam odores & unguenta acervatim in *rogos* conjiciebant, quod testantur innumeri fere auctorum loci. Herodianus lib.

IV. c. II. de Caesarum consecratione scribens hæc refert: Ες δὴ τὸ δίκημα τὸ διώτερον ἀναγομίζοντες πῶς κλίνωσι τιθίσιν ἀρώματα τε & θυμιάματα πάντα ὅσα γῆ φέρε. Ἐντε τινες καρποὶ ἢ πότα χυμοὶ τε συμπιλοῦντο πρὸς τὰς δάνας, ἀναγομίζοντες, καὶ σπινθὲρ χύοντες. Et Propert. lib. IV.

Cur Nardo flamma non oluere mea?

Hinc Cicero II. Leg. *sumptuosam resperisionem* vocat. De illis

M

vero

verò odoramentis in rogo positis inhonestissimum fuit quicquam furripere, nam de tali fure Martialis: lib. XI. ep. LV.

Unguenta & castius, Solentem funera myrrham,

Thuraque de medio semicremata rogo.

Ex qua de stygio rapuisti cinnama lecto

Improbe, de turpi, Zoile, redde sinu.

Hæc in flammis unguentorum coniectio, uti ego quidem suspicor, fiebat etiam, ut citius eadavera cremarentur; quod ex Herodiano colligo: l. c. *πάσα δὲ ῥάστα ἀνάπλεται ἰμαρῶς ὑπὸ τῷ πυρὸς, φρυγάζων τι πλῆθος, καὶ θυμιαμάτων ἐπιθίβει.* Sed progressuri Veterum unctionis feralis dispiciamus finem; qui fuit apud Judæos, Ægyptios, Persas, aliosque quibus in consuetudine non erat ut corpora igni consumenda traderent, corporis quàm diutissimam à putredine conservatio. Atque hinc ea condiebant, vel cerâ circumlinebant, vel aliis corruptioni resistentibus remediis ungebant. Sic melle Babylonios cadavera condiisse scripsit Herodot. lib. I. mellis enim est natura talis, ut putrescere corpora non sinat; teste Plinio lib. XXII. cap. XXIV. & M. Tullius lib. I. Tuscul. *condiunt, inquit, Ægyptiis mortuos, & eos domi servant: Persæ etiam cerâ circumhistis condiunt, ut quammaximè permaneant diuturna.* Apud Chrysostomum quoque est: *Lacryma myrrhæ, & herba aloë, ut sunt amarissimi succi, ita vim habent resistendi vermibus & putredini.* Atque de aliis suprâ memoratis speciebus docet Schindlerus in lex. Pentagl. in voce *ῥῶγ*. *Condiunt aromaticis, myrrhâ, aloë, cedromelle, sale, cera, bitumine, & resina corpora mortuorum, ut incorrupta maneat, & asserventur in loculis, nec foeteant: Sicut Judæi & Ægyptii faciebant.* Sed hæc causa non habet locum apud eos, qui corpora mortuorum in rogam imponere & comburere, non verò integra servare consueverunt. Illi igitur, ut opinor, cum vel munditiei & nitoris, vel luxûs causâ unctionem adhibebant, tum, quam rationem Donatus assignat in VI. *Æn.* quam etiam paulò superius adduxi, ut celerius cadaver flammam conciperet. Nequaquam tamen ambigo, ungi etiam apud Romanos solitos fuisse mortuos ad abigendum foeto-

foetorem illum lethalem, & molestum halitum, quem caro examinata reddit. Quia autem conditura fecimus mentionem, æquum erit scire modum, quem in defunctis condiendis observarint antiqui, qui corpora incorrupta conservare vellent. Modus enim ille pro gentis varietate etiam diversus fuit. Judæi extrinsecus corpori unguenta applicabant, fasciisque deinde involuebant, ut ex historia Christi cuilibet notum. Ægyptiis verò intrinsecus conditura fiebat, exenterato ventre, sive exemptis intestinis, quorum locum aromatis & medicamentis explebant, quod accuratè docet Herodorus lib. II. cujus verba quamvis prolixiora, quia tamen totum iis ritum exposuit, me non pigebit hic apponere: *At hi (Taricheutæ) relictæ in edibus hunc in modum diligentissimè condiunt corpus: Ante omnia incurvo ferro cerebrum per nares educunt, et quamq. partem educentes ita locum ejus medicamentis explent. Dehinc acutissimò lapide Æthiopico circa alia conscindunt, atq. illas omnem alvum protrahunt: quam ubi repurgarunt, ac vino palmeo eluunt, rursus odoribus confusis prolunt: tum alvum complentes confusa myrrha pura, & casia, & aliis, exceptò thure, odoribus, iterum consunt. Ubi hæc fecere salinunt nitro abditum septuaginta dies. Nam diutius salire non licet. Exactis septuaginta diebus cadaver ubi abluerunt Sindone byssinâ totum incisissimis loris involvunt, gummi illinentes: quo Ægyptii glutinis loco plerumque utuntur. Eo deinde recepto propinqui ligneam hominis effigiem faciunt, in qua mox inserunt mortuum, inclusumque ita reponunt in loculo, & relictum statuunt ad parietem. Siquidem mortuos sumptuosissimè apparant. Eos autem, qui mediocria volunt, nimium fugientes sumptum, ita apparant: Clysterem unguine, quod è cedro gigitur, complent: Deinde ex hoc alvum mortui ipsam neque scindentes, neque extrahentes, sed per secessum, prehensò visæ posterioris hiatus, inferciunt: & tot quot dixi diebus sale condiunt: quorum dierum ultimo cedrinum unguen, quod prius ingesserant, ex alvo egerunt, quod tantam habet vim, ut una secum alvum atque intestina tabefacta educat. Nitrum autem carnes tabefacit, mortuique tantum cutis & ossa relinquuntur. Ubi ista fecere, ex quo sic tradidere mortuum, nihil amplius negotii suscipiunt.* Sed potius audiamus ipsum Hé-

rodœum græcè loquentem, ne quis versionis auctoritati stare cogatur: οἱ δὲ ὑπολειπόμενοι ἐν οἰκήμασι, ὡς τὰ σπυδαμότατα ταριχεύουσι. πρῶτα μὲν σκολιῶ σιδήρῳ δέξ ἤν' μυστηρίων ἐξάγουσι τὸν κεφαλὸν, τὰ ὡρ' αὐτῷ ἔτω ἐξάγοντες, τὰ δὲ φάρμακα ἐχρίοντες. μὲν δὲ λίθῳ Αἰθιοπικῷ ὅξϊ πᾶσι χρίσαντες πρῶτ' αὐτῶν, καὶ λιπαρίῳ, ἐξ ὧν οἶλον πλὴν κοιλῆν πᾶσαν ἐκκαθήραντες δι' αὐτῶν, καὶ διηθήσαντες οἶνῳ, Φοινικίῳ, αὐτὶς διηθεῖσι θυμὸν ἡμῶν πεπιτετριμμένοι. ἔπειτα πλὴν νεφρὸν σμύρνης ἀκχεράτω τετριμμένῃς, καὶ κασίης, καὶ ἡν' ἄλλων θυμῶν πλὴν λιβανῶν, πλῆσαντες, συρράπτουσι ὀπίσω. ταῦτα δὲ ποιήσαντες, ταριχεύουσι νύκτ' ἡμέρας ἐβδομήκοντα. πλεῖνας δὲ τυτίαν καὶ ἐξισι ταριχεύουσιν. ἐπειὰν δὲ παρὲλθωσι αἱ ἐβδομήκοντα, λύσαντες τὸν νεκρὸν κατεκλίσαντες πᾶν αὐτῷ τὸ σῶμα σινδῶν. βυσσίνης τελαμῶσι κατετετριμμένοι, ὑποχρίοντες τὰ κόμματα τῷ δὲ ἀντὶ κόλλης τὰ πολλὰ χρίονται Αἰγύπτιοι. ἐνθεῶν δὲ πρῶτα δὲ ξάμφορ' αἱ μιν οἱ προσήκουσι, ποιεῦνται ξύλινον τύπον ἀνθρωποειδέα. ποιεσάμενοι δὲ, ἐσεργυνῶσι τὸν νεκρὸν. καὶ κατεκλίσαντες ἔτω θησαυρίζουσι ἐν οἰκήματι θηκὰς ἱσάντες ὀρθὰς πρὸς τοῖχον. ἔτω μὲν τὰς τὰς πολυτελείας σκευάζουσι νεκρῶν. τὰς δὲ τὰς μίσας βουλευμένους πλὴν δὲ πολυτελείῃ ἐκφυγόντας σκευάζουσι ὡς. ἐπειὰν κλυσθῆρας πλῆσανται τῷ δὲ τῷ κίβρ' ἀλείφατ' ἑλκυσμένους, ἐν ὧν ἔπλασαν τῷ νεκρῷ πλὴν κοιλῆν, ὅτι ἀνατρεφόντες αὐτὸν, ὅτι ἐξελόντες πλὴν νεφρῶν. καὶ δὲ πλὴν ἑσθῆν ἐσθῆσαντες, καὶ ὀπταζόντες τὸ κλῆσμα τῆς ὀπίσω ὁδοῦ, ταριχεύουσι τὰς προκειμένας ἡμέρας. τῇ δὲ τελευτῇ ἐξείσιν ἐκ τῆς κοιλῆς πλὴν κίβρ' αὐτῶν, πλὴν ἑσθῆν πρῶτον. ἡ δὲ ἔχει τοσαύτῳ δυνάμει, ὥστε ἅμα ἐκ τῆς πλὴν νεφρῶν καὶ τὰς ἀπλάγχα κατετετριμμένα ἐξέρει. τὰς δὲ σάρκας τὸ νύκτ' ἀτάττει. καὶ δὲ λείπεται τῷ νεκρῷ τὸ δέγμα μύρον καὶ τὰ ὅσια. ἐπειὰν δὲ ταῦτα ποιήσωσι, ἀπ' ὧν ἑσθῆκαν ἔτω τὸν νεκρὸν, ὅθεν ἔτι φηγματευθέντες. Quibus è verbis etiam tempus constat, quamdiu scilicet Cadaver nitro imbuerint. Quod tamen apud Egyptios vetustiores quadraginta tantum dies durasse (per quos tamen non nitro, sed aromatis corpus condiderint) satis luculentè probant sacrae literæ. Genes. L. 2. 3. ubi Moses, qui Scriptorum omnium habetur antiquissimus, suâ linguâ ita loquitur: וַיִּצְוּ יוֹסֵף אֶת עֲבָדָיו אֶת הַכֹּהֲנִים לְמַעַן יִתְּנוּ אֶת הָאֵשֶׁת הַיְּהוֹדִיָּה

וַיִּחַנּוּ הָרַפְאִים אֶת יִשְׂרָאֵל : וַיִּמְלְאוּ לוֹ אַרְבַּעִים
יוֹם כִּי כֵן יִמְלְאוּ יָמֵי חַיָּנָתָם וַיִּכְּבוּ אֹתוֹ מִצָּרִים

שבעים יום : καὶ προσέτερον : Quem locum LXX. reddunt :

Ἰωσήφ τοῖς πασι τοῖς ἐνταφιασθεῖς ἐνταφιάσαι τὸν πατέρα αὐτοῦ.
καὶ ἐνταφιάσαν οἱ ἐνταφιασάτω τὸν Ἰσραὴλ. καὶ ἐπλήρωσαν αὐτὲ τέσσα-
ράκοντα ἡμέρας. ὅτω γὰρ κατεσθμοῦνται αἱ ἡμέραι τῆς ταφῆς. καὶ
ἐπένθησεν αὐτὸν Ἀγγυπῖος ἐβδόμηκοντα ἡμέρας. Infuper etiam hic
Moses dies LXX. posuit; non verò tot dies condiebant cadave-
ra, ut tradidit Herodotus, sed lugebant. Ad Scripturam ergo
Sacram propius accedunt verba Diodori Siculi, (qui inter Scri-
ptores græcos haud immeritò illud meretur encomium, quod
omnium primus nugari desierit.) l. I. biblioth. in quibus
refert ad dies plures XXX. condiri corpora solere. Locum, quia
cum Herodoto eleganter Ægyptiorum condituræ modum,
ostendit, totum hic apposui: *Quamprimum, inquit, ad secti ca-*
daveris curationem convenere (ἐνταφιασά) unius per hiatum ma-
nus ad precordia immersa, quidquid intestinorum est, præter cor &
renes, extrahit. Alius alvum cum visceribus singulis repurgatum,
vino palmeo, aromaticisque odoribus perluit. Lotum denique ca-
daver ad dies plures XXX, unguento primum cedrino, aliisque delibu-
tum reddunt. Myrrha deinde ac cinnamomo aliisque, non longiori
tantum conservationi, sed etiam fragrantia aptis conditum propinquis
reddunt. Non etiam omittenda censeo hac occasione notatu
dignissima ea, quæ in Itinerarii sui parte primâ lib. II. c. V. Do-
minus de Thevenot, homo minimè fabulosus, sed fide dignissi-
mus, & curiosissimus rerum indagator (dum in Ægypto
Momias perlustrabat) de unguento illo, & vi salis præ-
servatrice terræ ibi propriâ ac innatâ quasi, inter alia nobis
narrat. Verba ipsius ex nostra versione sunt hæc sequentia :
Ich wendde alle myn aendacht tot het beschouwen van dese balsen,
waer van men het gebruyck verlooren heeft. Sy is swart, hard, en
glinsterende gelyck peck; en selfs heeft sy daer oock de reuck af, doch
aengenacmer. Deeze balsen bewaert de ligehaamen in hyn ge-
heel; en ick geloof, dat het zand daer oock niet weynig toe deed;

Want zelfs in de groote Woestynen van Arabië, vind men somtyds doode Honden, en somtyds oock wel Menschen, die noch 't eenemaal geheel en gaaf sijn, welcke in slaap geraekt, of van de Karavaanen achter gebleven zynde, door de hevige winden, die een gantsche zee van zand met zich voeren, overvallen, en so diep onder het gedachte zand gestolpt worden, dat het hen 't eenemaal onmogelyk is zich daer wyt te redden. Dit zand, 't geen soutsachtig is, bewaard deze ligchaamen voor verrotten, door alle de Vogtigheyt daer wyt te trekken. Wanneer nu een andere Wind 't gemelde zand weer te rug dryft, vind men deze ligchaamen 't eenemaal verdroogd, doch niet verrot. Viele hebben geloofd, dat deze gedroogde ligchaamen de rechte Momien waren; doch sy hebben daer sen verkeernd gevoelen af gehad. Dum autem heic in Momiiis explicandis occupor, fa-
 teor, mihi temperare non possum, quin addam ea, quæ idem modo allegatus auctor de veterum condiendi corpora Ægyptiorum more l. c. refert, quemque in loculo quodam Ægyptiaco, cui Momia inerat, depictum se vidisse testatur, ubi simul agit de loculis non modò ligneis, sed & ex Sindone pura factis ac Gummi illitis, qui ligneis fermè sunt durabiliores; de tenuibus item fasciis, quibus corpus involvebant, quæque M. ulnarum longitudinem superarent, compluribus nexibus mirum in modum in semet ipsos implicatis, & celantibus capita; ac de pluribus aliis notatu dignissimis rebus; imprimis cum quodammodo quædam Herodoti supra citatis verbis conveniant: Dit lichaem was seer groot en breed, en lag in een kist van geweldig dik hout, die aen alle zyden seer wel gesloten was. Dit hout, 'geen wy bevonden van den oprechten Wilde-Vygeboom te vreezen, welcke men in Egypten Pharnes-vyge-boom noemt, was gantsch niet verrot; want het heeft daer op ver na zoo licht geen nood af, als eenig ander hout. Boven op het selve Sag men 't aengezicht van den geen, die daer in lag, verheven wytgehouwen. men vind oock van deze Kisten of Koffers van steen, met het aengezicht der geener, welcke sy beslyten; daer verheven op afgebeeld, en langs heen Hieroglyfische figuren. Noch sijn 'er van deze Kisten, welcke van verscheidens doeken, op malkander gehymd, gemaects, en alzo sterck zyn als die van hout. 'k Heb

er

'ereen van deeze soort in myn kabinet, die van meer als veertig
 doeken, den een op den ander gelymd, gemaakt is, aen de vvel-
 ken men noch gantsch geen verrotting bespeuren kan. Deeze kist
 is te'nemael bedekt met Afgoden en Hieroglyfische figuren, staen
 de op een seer dun pleister, daer de buytenste doek mee bestree-
 cken is; doch 't verck is een vveinigje beschadigd, vermits de
 pleister hier en daer wat af is gevallen. Onder deeze figu-
 ren is een parkje, na beneden toe, dwars over de gedachte kist,
 van twee duimen breed en een voet lang; vvaer in men uit-
 gebeeld ziet de manier, op de vvelke de oude Egyptenaaren de
 ligchaamen balsmeden. Int midden van dit parkje staet een
 lange tafel van gedaante als een leeuw, op vvelkers rug het lig-
 chaam, dat gebalsmd sal worden, uitgestreckt legd, en daerby
 een man met een mes in de hant, met het vvelke by het zelue o-
 pend. Deezen man heeft een masker voor't aengezicht van fat-
 soen als een Spervvers-bek, buiten twyfel volgens de gevvoonte
 hunner Balsemers, die zich van dusdanige maskers dienden, om
 de kvaade lucht, vvelke door de verrotting in de doode ligchaa-
 men veroorsacckt word, niet in te trekken; gelyk de genees mee-
 sters noch tegenvvoordig in Italien doen, die in Pest-tyden nim-
 mermeer sonder soodanig een masker, in vvelkers lange neus
 eenig reuck-verck gestopt word, de zieken gaen bezigtigen. Men
 sou echter kunnen twyffelen, of dit masker niet het hoofst van
 Osiris was, vvelche d' Egyptenaars met een spervvers-hoofst-ver-
 beelden, gelyk Anubis met dat van een Hond, de Nyl met dat van
 een leeuw, enz. Maer tot een gevvisser teekenen dat het een Bal-
 seming is, ziet men onder de gedachte tafel, vier kruycken of va-
 ten sonder ooren, die niets anders kunnen vveezen, als de va-
 ten, daer de noodzakelykbeden tot de balseming, zoo van binnen
 als van buiten, in bevvaard vvierden. Aen beyde de zyden van
 deeze tafel stet men oock ettelycke persoonen, vvelcke in verschey-
 dene postuuren staen, en zittten. Van binnen indeeze kist is de
 gedaante van een gantsch naakte Dochter met uytgestreckte ar-
 men verbeeld. Maer om vveer tot myn eerste redenen te koo-
 men. Na dat wy met groote byslagen deeze honte kist, daer ick
 hier

hier vóór afgesproken heb, acn stukken baden gebroken, vonden
 vvy een geheel ligchaam in, 't geen aldus geschild vvas. 't Aenzichte
 vvas, gelyck gemeenlyck alle de anderen zyn, bedekt met iets,
 als een helmet van doek, met plaester overstreken; op het vvelck
 in gout het trony van deezen Gebalsemde uitgebeeld stont. Doch
 als vvy deeze dencken daer van afnaamen, vonden vvy daar
 niets af overig: vvant het aensicht vergaat gemeenlyck tot
 stof; 't vvelck, geloof ick, toekomt door dat het so vvel niet ge-
 balsemd kan vvorden, als d' andere deelen des ligchaams. Niet
 te min heb ick't hoofd van een Momie gantsch en gaaf te Parys
 gebracht; maer dit hoofd is 'teene mael met vvindfelen soo net
 bevonden, dat men, niet tegenstaende de zelven, de gedaante
 der oogen, neus en mond kan sien. 't overige des ligchaams vvas
 in kleine seer net-gemaakte lindene vvindfelen-gebakerd; maer
 deze vvindfelen liepen met soo veel keeren en herkeeren, dat ick
 geloof dat ze meer als duysend ellen konden uytmaecken: en in
 vvaarbeid sy syn so vvonderlyck door malkander gevlochten, dat
 men't tegenvvoordig, gelyk my verscheydene vvond-beelders ver-
 zekerd hebben, zoo niet na zoude konnen maaken. Over de
 borst in de langte liep een reep van ruym drie vvingeren breed,
 en vvel anderhalf voet lang, vvelcke op een seer konstige vvyze
 aen de andere vvindzelen vast vvas. Op de gedachte reep ston-
 den verscheydene Hieroglyfische letters met gout geschreeven.
 Hæc de Thevenot. Æthiopum quod attinet conditura & illi
 cum Ægyptiis hoc habebant commune, quod exsiccantia adhi-
 buerint remedia mortuis, sed dein eos jam arefactos Gypso indu-
 cebant, sicuti ritum illum videre est apud aliquoties citatum
 Herodot. in Thalia hisce verbis: Ἐπειὶν ἡ νεκρὸν ἐκκρηῶσι, εἴτε δὴ
 καὶ περὶ Λιγύπτιοι, εἴτε ἄλλοις, γυψόωσι ἀπαντὰ αὐτὸν, χρᾶν
 κομμοῖσι ἰσομοιῦντες τὸ εἶδος εἰς τὸ δινυαλόν. Ἐπειτα ὃ οἱ περιεῖσα-
 σι σήλω ἐξ ὑλῆς πεποιημένῳ κοίλῳ. Ἡ δὲ σφί πολλὴ ἐ ἐνεργὸς
 ὀρύσσει. Ἐν μέτῃ δὲ τῇ σήλῃ ἐνὶ τῷ διαφανέῃ ὁ νεκρὸς, εἴτε ὁδμῶ
 ὁδμῶν ἀχρεὶν παρυχόμενος, εἴτε ἄλλο ἀσκήσις ὑπὲρ. Καὶ ἐχρὶ πάντεσσι
 φανερὰ ἐμοῖός αὐτῶ τῶ νεκροῦ. Ἐνιαυτὸν μὲν δὴ ἔχουσι πλεὺς σήλω ἐν
 τοῖσι οἰκίαισι οἱ μέλῃσιν ἀποσπένοντες, πάντων ἀπαρχόμενοι, καὶ θυσιὰς οἱ
 ποιοῦσιν.

oleo ungerent. Quod oleum ex adipe suillo vel lupino factum fuisse tradit Isidorus lib.IX. cap. ult. Et de suillo quoque confirmant hæc Plinii verba lib.XXVIII.c.IX. *Proxima in communibus adipis laus est, sed maxime suilli, apud antiquos etiam religiosi. Certe nova nupta intrantes etiamnum solemne habent postes eo attingere.* Videntur autem suillo usæ boni ominis causa, ut eo denotarent, quam sibi optarent fecunditatem; ut tam fecundæ essent, quam fues, qui denes pariunt. Lupino vero postes inungebant; nequid veneficum aut pestilens domum ingrederetur, vel ipsi obesset. Quod clare innuit idem auctor eopse cap. *Massurius*, inquit, *palmam lupino adipi dedisse antiquos tradit. Ideo novas nuptas illo perungere postes solitas, ne quid mali medicamenti inferretur.* Porro occurrit in Horat. epod. lib. od. V. locus, quo unctorum meminit cubilium hisce verbis:

Indormit unctis omnium cubilibus

Oblivione pellicum.

Quæ verba ita explicavit Porphyrio: *Indormit cubilibus unctis oblivione omnium Pellicum; & est sensus, Cubilia uncta sunt medicamentis, quæ oblivionem inducerent omnium pellicum, circumlita.*

Sed addamus reliqua; conjecturam nonnulli faciunt, morem antiquitus obtinuisse uncto linteo emungendi, vel potiùs extinguendi lucernas, in cujus vicem nos hodie ferreis utimur emunctoriis. Ex Plauto originem cepit opinio cum in Bacchid. act.III. sc.III. ait:

It Magister quasi Lucerna uncto expretus linteo.

Præterea sunt, quibus ex ejusdem Plauti verbis, quæ habet in Aulul. act. III. sc.V.

Aut Manulearii, aut Myrrobathrarii.

calceamenta Muliebria unguentis, odoribus, & suffimentis imbuta fuisse placeat. Sed dum loquimur de mulierum calceamentis, haud adeò erit incongruum observare *σάνδαλα* propriè ea fuisse, Helychius teste. Et inde Lucianus inquit, Omphalen

San-

Sandalo Herculem percussisse. Ælianus quoque var. hist. l. I. c. XVIII. loquens de priscarum fæminarum luxu inter alia sandalis illas pedes induisse scribit: ἐπὶ πόδι γὰρ τῆς κεφαλῆς σποδόντων ἐτίθεντο ὑψιλλῶς. Τὴν δὲ πόδα σποδόντων ὑψιλλῶς. Unde Venus etiam Bioni in Adonide mortuo dicitur per sylvas ivisse ἀσπιδάλατον, καὶ αἱμάτωσαν πόδας.

Inter Mulieres apud Apulejum lib. XI. Metam. Pompam Isidis prosequentes erant, *qua cæteris unguentis, & geniali balsamo guttatim excusso, conspergebant plateas.*

Judicum tabellæ *maltha* perlinebantur, id quod clare indicat Pollux lib. VIII. cap. IV. cum ait: *Maltham esse ceram, qua illinerentur judicium tabelle.* Quibus verbis etiam docet, quid *Maltha* fuerit. Sanè Hefychio *cera mollita* dicitur; μάλθα enim sive μάλθα fuisse dicitur κηρὸς μεμαλαγμένη. Fiebat autem è pice liquida & unguine, quod vocamus scvum vel axungiam, item è calce minutatim superadjecta. Sicuti id plenius describit Plinius lib. XXXVI. cap. XXIV. adi etiam Palladium lib. I. cap. XVII. Festus *maltham* ita describit: *Maltha dicitur à Græcis pix cum cera mixta.* Unde glossæ vett. exponunt πικρὸν κηρὸν. Cæræ tamen non meminit Palladius, sed alii quos adduxi.

Libros etiam suos *cedrio* perungebant veteres. Hinc ait Martialis de suo libello lib. III. ep. II.

Cedro nunc licet ambules perunctus.

Et Ovid. Trist. lib. I. el. I.

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.

Id fecere, ne à tineis & carie læderentur, quam rationem assignat Plinius lib. XVI. cap. II. ac lib. XIII. c. XIII. ex sententiâ Cassii Heminae scribit, Libros Numæ ideò tineas non tetigisse, quod *cedrati* fuissent. Eandem *Cedrio* vim tribuit Vitruvius lib. II. cap. IX. cum hæc scribit: *Item Cedrus & Juniperus easdem habent virtutes & utilitates: sed quemadmodum ex cupressu & pinu resina, sic ex cedro oleum, quod cedrium dicitur, nascitur, quo reliquæ res cum sint unctæ, (uti etiam libri) à tineis & carie*

non ledantur. Hæc Vitruvius. Nolo alia huic subijcere loca, cum ad alia transire tempus jubeat.

CAPVT IV. DE VASIS VNGVENTARIIS.

Vnguilla. Onyx. *Onyx marmor,* *Onyx Gemma.*
Alabastrum. *Onyx conchylii genus.* *Concha.* *Pxydes.* *Guttus, vas unguentarium.* *Guttus vas vinarium.* *Ἐπίχυσος.* *Ἀγκυρῶς.* *Ampulla.* *Ἀνισολήκυστος.*
Ampulla verborum. *Sesquipedalia verba.*

PRæmissis hisce de varia gentilium unctione, tempus suaderet, ut receptui caneremus, ni restaret, ut devolveremur ad vasa unguentorum nostrorum. De quibus pro exigui temporis ratione quædam adhuc erunt dicenda, ut constet, quibusnam in vasculis unguenta habuerint? *Vnguilla* Solino vas est, ex quo inungebant: Omnium tamen præstantissimum fuit *Onyx*, cujus passim apud Scriptores fit mentio. Ita Martialis lib. XI. ep. LI.

Profertur Cosmi nunc mihi siccus onyx.

Et Propert. l. II. X.

Cum dabitur Syrio munere plenus onyx.

Item Catullus de coma Berenices, & alii &c. Videtur autem Latinis hoc nomen onyx commune Gemmæ & Marmoris, quamquam primò de Marmore dicebatur, unde dein gemmæ id nomen tributum. Clare id nobis, Plinius, si audiamus, suggeret lib. XXXVII. cap. VI. quo de variis gemmis tractat: *Exponenda est & onychis ipsius natura, propter nominis societatem: hoc in gemmam translit ex Lapide Carmania.* Vosii tamen est sententia, Lapidem Carmaniæ potius à gemmâ nomen cepisse.

Duxit

Duxit Onyx juxta plurimos appellationem à similitudine unguis humani, vel quod, ut unguis, sit cornei candoris, vel quia nihil sit in ipso rugosum vel asperum, sed omnia, ut in ungue, lævia ac polita. Nam ὄνυξ, *unguis*. Et Plinius eopse capite : *Sudines dicit in gemmâ esse candorem unguis humani similitudine*. Plura de Onyche gemma habet ibidem Plinius ; hodie verò à plurimis cum Onyche marmore confunditur. Cum vero nobis de Onyche vase sit sermo, marmorem intelligimus ; ubicunque enim Onyx pro ingenti vase ponitur, non de gemma accipi potest, sed de lapide vel marmore, de quo tractat Plinius lib. XXXVI. cap. VII. *Onychum, inquit, etiamnum in Arabia montibus, nec usquam alibi nasci putavere nostri veteres. Sudines in Germania, potius primum vasis inde factis, deinde pedibus letorum, sellisque. Ubi pro Germania, Carmania quidam restitunt. Initio quidem rarior fuit hic lapis, post vero invalescente luxu, etiam in columnas & pavimenta transit. De columnis Plinius paulò inferius subjungit : Cornelius Nepos tradit, fuisse magno miraculo cum P. Lentulus Spinther ex eo Obiorum magnitudine cadorum ostendisset : post quinquennium deinde XXXII. pedum latitudine columnas vidisse se. De pavimenti testatur illud Martialis lib. XII. ep. L.*

Calcatuque tuo sub pede lucet Onyx.

Atque & hinc satis constat aliud fuisse Onychem gemmam, quæ tantum lapillus est, aliud Onychem marmorem ex quo columnæ, totaque pavimenta, atque ingentiâ fierent pocula. Præterea Onyx gemma vocabatur ὄνυξ. At lapis contra ὄνυχιτης ὀνυχίτης sive *Alabastrites*, ut idem sit, quod *Alabastrum*. Id confirmat Plinius lib. XXXVI. cap. VIII. de marmore onychite ita loquens : *Hunc aliqui lapidem Alabastriten vocant, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optimè servare incorrupta dicitur.* Et Dioscoridis testimonium est : ἀλαβαστρίτης, ὁ καλέσεται ὄνυξ. Vid. etiam Hermolaum Barbarum, Atque de his verbis Horatii lib. IV. od. XII.

Nardi parvus Onyx eliciet cadum.

monet Acro, vocabulum *onyx* hic poni pro ampulla marmorea, proprièque sic dici marmoris genus, ex quo ad unguenta odorata parva fierent vasa. Quæ erant longitudine fastigiata in pleniorẽ orbem definentia, ut indicant, quæ de elenchorum figura (quos alabastris confert) refert Plinius lib. IX. cap. XXXV. Sed minimè heic omittendam esse admonitionem censeo, quam dedit Celeberrimus Vosius: cavendum nimirum *putes antiquis id fuisse alabastrum, quod nos hodiè sic vocamus. Vulgò enim sic dicitur lapidis genus, è quo torno vasa fiunt, venis subnigris per ea discurrentibus, pellucidò luore, materiaque planè fragili: quæ gypsi species est, non species veteris alabastris: qui cujusmodi fuerit, imprimis sciunt, qui Roma veterum ædificiorum rudera viderunt. Hæc Vosius. Meminit Alabastris vasis Martial. lib. XI. ep. IX.*

Quod Cosmi redolent Alabastra.

Et Lucianus in tractatu de Asino: *καὶ μύρον ἐκ τινὸς ἀλαβαστροῦ πορφυραίνου τὸν αἰὸς φέται.* Quin etiam inter Judæos id vasis genus fuit ad diurnam unguenti custodiam probatissimum. Hinc Lucas Evangelista cap. VII. 37. de muliere peccatrice scribit, *ἐπιγύσσει, ὅτι ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τῷ Φαρισαίῳ, κομίσασα ἀλαβαστρον μύρου.* Sed præterea *conchylis* quoddam etiam videtur genus fuisse, quod *onyx* dicebatur: de quo Dioscorid. lib. II. *ὄνυξ*, inquit, *πῶμα ἔστι κοχυλίου ὁμοιον τῷ τῆς πορφύρας, ἰσχυρότερον ἐν τῇ Ἰνδίᾳ ἐν ταῖς πορφυροῖς λίμναις, διὸ καὶ ἀρωματίζει νοσήτων τῶν κοχυλίων πᾶν γάρσον.* Sensus est: *Onyx conchylis est operculum purpure operculo simile, quod reperitur in India in paludibus iis, quæ Nardum ferunt. Itaque et odores suavissimos afflat, quoniam conchylia Nardo vescuntur.* Ex his igitur testis seu conchis fieri etiam poterant vasa ad unguentum servandum, aptissima, quæ servato nomine *Conche* appellabantur. Atque huc, credo, faciunt, quæ habet de conchis Horatius: lib. II. od. VII.

*fundo capacibus
unguenta de conchis.*

Et Juvenalis Sat. VI.

Cum bibitur concha.

Præterea apud Martialem legimus de *vasis* quibusdam *plumbeis*. lib. VI. ep. LV.

Fragras plumbea Nicerotiana.

Quæ alii referunt ad sagittas plumbeas, quibus cinnamomum ex Phœnicis alitis nido decussum tradit Aristoteles lib. VI. de nat. Animalium. c. XIII. Mihi verò & illud minimè ineptum videtur, hæc intelligi posse de unguentis à Nicerote unguentario confectis & in vasis plumbeis coctis; ut scribit Plinius lib. XIII. cap. II.

Plurimum etiam passim apud auctores *pyxidum* fit mentio: quæ propriè dicuntur de vasculis è *buxo* factis. Dein verò per abusum, quia plerumque illis utebantur, factum, ut & alia etiam alterius materiæ vascula *pyxides* dicerentur. Quomodo *pyxidem auream* dixit Petronius. Et apud alios *argenteam* vel *corneam pyxidem* legere est. Atque hinc Fabius lib. VIII. *Pyxides*, inquit, *cujuscunque materiæ sunt.*

Verùm age, festinemus ad Balnea. Videbatur ibi *Guttus*, quod erat vasculum, è quo oleum guttatim distillabat. De ea voce sic vetus Juvenalis interpret Sat. III. *Guttus ab eo dicitur, quia guttam mittit, quos habens Gutturis.* Lautiores autem & nobiliores utebantur in balneis gutto, facto è cornu Rhinocerotis. Quod ostendit illud Juvenalis Sat. VII.

Exitus hic est

Tongilli, magno cum Rhinocerate lavari

Qui solet.

Pauperibus contrà in usu erat guttus ex cornu taurino vel bubalino; quod colligere queas ex Martiali, qui in Apoph. ep. L. sub lemmate *Gutti cornu* id expresit:

Gestavit modò fronte me juveneus

Verum Rhinoceros me putabam.

Figur-

Figuram talis cujusdam vasculi exhibebit hic puer cum herosuo balneum aditurus, in subiecta icone, quam mutuatusum ex Gvilielmi du Choul tractatu de Balneis, tamque oculis hic subjiaciendam duximus.

Alioquin etiam guttus erat vas vinarium, à quo (verba sunt A. Turnebi lib. XXII. cap. XXX.) vinum fundebatur in Simpulum, quod pro Cyatho erat: è Simpulo in Calicem. Nam potionem Cyathis, & antè Simpulis metiebantur. De hoc vinario gutto sic Varro lib. IV. de L. L. Quo vinum dabant, ut minutatim funderent, à Guttis guttum appellarunt: & quo sumebant minutatim, à sumendo Simpulum nominaverunt. Vosius in eà versatur sententià, quod ἐπίχυσις & guttus idem sint. Gutta enim, inquit, dicitur quasi Chuta. ΧΥΤΗ à χύω, hoc est, fundo. funditur enim. Quamvis longè aliter videatur sentire Turnebus loco suprà citato, cum inquit: Ceterum ἐπίχυσις, quae gutto postea successit, meministis his verbis Αἰθηναι: (quibus aeneam ἐπίχυσιν fuisse videmus) ἐν δὲ τῷ τρίποδι, ἡλεκτρὶς χαλκῶς ἐπέκειτο καὶ κάλῳ καὶ σκαφίον, ἀργυρεὺν δὲ δύο κοτύλας χωροῦν, καὶ κύαβον, ἡδὲ ἐπίχυσιν χαλκῶν. i. e. in Tripode frigidarium aeneum positum erat, Cadus, Scaphium argenteum duarum capax heminarum, Cyathus, ἐπίχυσις autem aenea. Sic in eo quoque differre videntur, quod Cyathum & Simpulum idem fuisse

Vos.

Vossius affirmet ; *Nam*, inquit, *ex epichysi seu Gutto fundebant guttatim in Cyathum seu Simpulum* ; Turnebus verò hæc distinguat verbis suprà allegatis, ubi dixit: *Vinum fundebatur in Simpulum, quod pro Cyatho erat.* Et postea: *potionem cyathis & anthe simpulis metiebantur.* In hoc tamen conveniunt, quod Guttus & Gutturnium idem esse uterque dixerit.

Postremò, inter vasa hæc unguentaria occurrit etiam *Λήκυθος* seu *Ampulla*. Nam in Isidori glossis exponitur, *Lecythus, Ampulla olearia.* Erat hoc vas olearium, quod in balneis ad unctiones habuerunt, atque etiam Palæstritz eo utebantur, quod indicat Theocriti Scholiastes: *Λήκυθον, πῶ ἔχουσιν τὸ ἔλαιον ὃ ἔχρωντο ἐν ταῖς παλάστραις.* Operæ pretium duxi *Lecythi* figuram hic exhibere, quam ita conspici in veteribus lapidibus seu monumentis indicavit Scaliger, in notis ad Petronium:

Quod si quis rationis alicujus pondere vellet firmari, age, audiat quam graphicè *Ampullam* descripserit *Apulejus Florid. lib. I.* vel juxta alios in initio *libri II.* cujus hæc verba adduco. *Qui magno incœtu predicavit, fabricatum fibimet ampullam quoque oleariam quam gestabat, lenticulari forma, tereti ambitu, pressâ rotunditate.* Divites suos servos habebant, qui *Lecythos* in balnea portarent, unde à Græcis pauperes dicebantur *ἀνθήκυθοι*, quod *fibimetipsis ampullam in balnea ferebant, cum servos Ampulligeros non haberent.* Vide sis *Turnebum lib. IV. c. I.* Ab hoc *Ampullarum timore, & amplitudine translationis quod-*

dam genus profectum est, ut verba *ampullosa* ac *tumentia* ab Horatio in libello de arte Poëtica *Ampullae* dicantur, cum inquit:

Projicit ampullas & sesquipedalia verba.

Ubi per *sesquipedalia* intellexisse creditur verba magnitudine *ampullas* æquantia, per *ampullas* vero orationis turgiditatem & grandiloquentiam. Et huc faciunt etiam illa lib. I. ep. III.

An Tragica deservit, & ampullatur in arte.

Quod autem *ampullatur* dixit, id fecit Græcorum æmulatione, qui *λινυδι* dicebant, cum tumidam vellent describere orationem. Unde & Lais, quia buccis erat tumentibus, *πυρρὰς ὀφθαλμοῖς λινυδὸν*, habere dicebatur. Et simili quoque ratione Plinius hæc Tullii verba l. I. ep. IX. ad Atticum: *Totum hunc locum, quem ego in Aristocratia variè in meis orationibus, quæcum tu Aristarchus es, soleo pingere, de flamma, de ferro* (nostri illas *λινυδὸν*) *valde graviter pertexuit* accepit de oratione amœna. Cum lib. I. ep. II. quæ est ad Marcum, scribit: *Non tamen omnino Marci nostri λινυδὸν fugimus, quoties paulum itinere decedere non intempestivis amœnitatibus admoneremur.* Nam orationis gravitatis & magnificentia probe convenit ejusdem quoque amœnitas ac elegantia.

Hæc sunt, A. Lector, quæ de Gentilium unctionibus unguentisque hac vice in medium afferre & volui, & potui. Judaicæ, quia peculiarem sibi tractationem postulant, atque minus hujus loci sunt, forsan alio tempore commodius locum invenient. Itaque receptui cæcens nullus dubito, quin Tu, A. L. opellam hanc benevolè sis accepturus. Interea certus esto hæc mea conamina, si placuerint, prima fore, sin displicuerint, ultima. Quod sitamen quis meliora edoctus me quoque ista docere velit, inveniet nunquam me pertinaciter & ad fastidium usque oppositurum. Interim quædam studio credas me præteritis memorem scilicet scopi quem mihi præfixeram: Fuit autem iste non opera scribere, sed dissertationem. Contentus igitur hoc Catone, verba hæc Horatii commendata habet:

Vive, vale: si quid novisti rectius istis

Candidus imperti: si non, bis utere mecum.

Clarissimo Juvenci

REGNERO VERVVEY

ANDREAS CHRISTIANVS

ESCHENBACH

S. P. D.

Blennium ferè est, Reinere
 Doctissime! cùm relicta ter-
 ra Batavâ, dulcissima Tua Patria,
 nostras has oras adiisti, & imprimis
 Illustrem hanc Academiam Jenen-
 sem Musarum Tuarum sedem elegi-
 sti: ex quo tempore quanta fide
 quantaq; religione Amicitia inter
 nos culta fuerit, nec ut Te doceam,
 nec ut multis verbis hîc prædicem,
 opus est. Tute enim nosti, quanto ar-
 dore Te complexus fuerim, quam
 primum Te iisdem mecum Elean-
 tiorum Musarum amoribus capi in-

*tellexissem; & tantum abest, ut me
rivalem aut timueris aut affectum
meum respueris, ut potius non solum
vicissim amaveris amorem meum,
sed quò arctius flammæ nostræ co-
pularentur, idem etiam mecum con-
tubernium quæstieris; in quo, quan-
ta animorum conjunctione, quanta
mentis tranquillitate quantoq; in-
genii ardore delicias nostras secta-
ti simus, vix verbis exprimere pos-
sum. Certè, quoties recorder opta-
tissimi illius temporis, quo sepositis
nonnunquam gravioribus studiis,
vel optimos auctores legendo, vel
aliquid commentando, vel quæstio-
nes propositas solvendo, vel Græcas
litteras scrutando, vel antiquos ritus*

pri-

priscasq; historias investigando tempus nonnunquam & otium conjunctissimi fefellimus, non possum, quin eidem fortunæ, quæ Tibi me felicibus astris conjunxit, verè & ex animo succenseam, quòd exoptatissimam Tuam conversationem ostendere mihi potiùs quàm præstare voluerit. Vix enim arctissima hæc animorum nostrorum conjunctio corroborari incipiebat, cum subito casus, nescio quis, dulcissimum nostrum contubernium disruptit. Timui profectò tum temporis ne interrupta illa arctior nostra conversatio, animorum quoq; juncturam aliquanto laxaret, & ne affectuum terminos ex corporum distantia metireris.

*Sed facilè illum mihi metum excus-
sit Tua in amore constantia. Non
solum enim magno animo divorti-
um illud tulisti, sed etiam quotidie
mecum ad veteres nostros amores
perrexisti, illorumq; castissima fa-
na mecum adorasti. Quin, quo o-
mnibus nunc Tuus erga me affectus
innotescat, cum jam iisdem deliciis
nostris, h.e. omnis elegantiae studiis,
avassuam suspendere laboras Erudi-
tam ac verè Tuam de Gentilium Vn-
ctionibus Dissertationem; meum
quoq; nomen eidem tabulae insere-
re, illamq; meo sub Præsidio propo-
nere desideras. Quamobrem utriq;
nostrum gratulor. Tibi, quod non
solum Deus O. M. tanta in Te ani-*

mi dona, pietatem, modestiam, doctrinam omniumque virtutum genuinum amorem contulerit, sed etiam quod facultatem Tibi concesserit, venerandæ Religionis nostræ mysteriis, quæ duce Summo Viro, Magnifico Domino D. Bajero communi nostro Patrono ac Præceptore, egregiè hætenus familiaria Tibi reddidisti, amœniores quoq; Musas felicissimo nexu conjungendi. Mibi, quod talem amicum nactus sim cujus non tantum probitas, doctrina ac eruditio omnibus probatur, verum etiam, qui sinceros amicos sincere diligere novit. Age igitur, charissime Reinere! insiste perro his, quæ hætenus calcasti. gnæviter vestigijs nunquamque à regiâ

*illa viâ, quam & Deus, & adoptima
quæque facta Indoles Tua Tibi osten-
dunt, deflede. Sic, quin Scopum
tuum, ad quem omnes curas & cogi-
tationes Tuas hætenus direxisti, bre-
vi affecuturus sis, uti nullus dubito,
ita, ut eundem Feliciter quoq; attin-
gas, ex animo voveo. Denique fac ut
eundem amicum, quem communia
studia, commune contubernium, com-
munis fortuna Tuum reddidere,
quemque brevi iidem, qui Te Viales
comitabuntur, imposterum quoque
diligas. Vale! Scribebam Jenæ,
Prid. Eid. Nov. clb Ibc LXXXVII.*

